

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND

ÅRSBERÄTTELSE

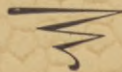
FÖR

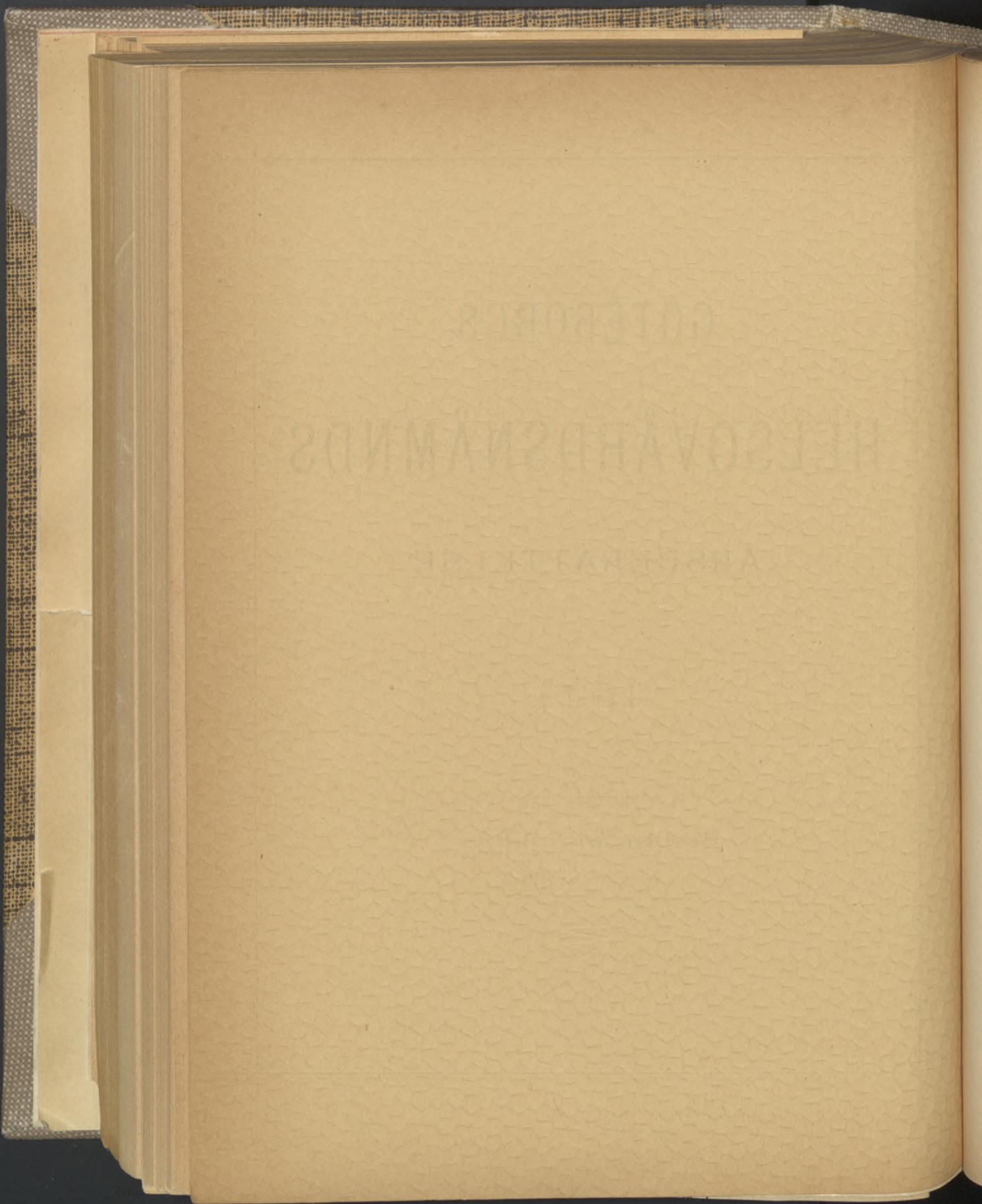
1895.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTTORF

HELVETIA

1848

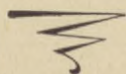
GÖTEBORGS
HELISOVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1895.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,
FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1896.

GÖTEBORGS

HELSSOVÄRDSNÄMNDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1893

HENRIC HENCKERT

M

UTGIVNADE AV HENRIC HENCKERT
FÖR HJÄLPEN ÅR 1893

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1895 får Helsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren Herr Med. Lic. *H. Benckert* utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jemte tillhörande bilagor, härmed till Eder öfverlemnas.

Göteborg den 4 Mars 1896.

På Helsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

Helmer Sundstedt.

Die Geschichte der ...

Die Geschichte der ...
...
...
...
...

... 1800

Die ...

CARL LAMBERG

...

Innehåll.

I.	Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II.	Helsovården	» 6
	a) Stadsgrundens renhållning	» 6
	b) Vattenledningar	» 8
	c) Bostäder och byggnader, der många människor samlas	» 13
	d) Fabriksdrift och näringar	» 13
	e) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	» 14
	f) Matvarukontrollen	» 18
	g) Kemiska analyser	» 28
	Stadskemistens årsberättelse	» 28
III.	Sjukvården	» 43
IV.	Befolkningen och dödligheten	» 55
V.	Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 56

Innehåll

I Laboratorien och tekniska försök och försök vid 1

II Historien 2

III Själfständigt arbete 3

IV Föreläsningar 4

V Föreläsning om fysikens historia 5

VI Föreläsning om fysikens grundprinciper 6

VII Föreläsning om fysikens grundprinciper 7

VIII Föreläsning om fysikens grundprinciper 8

IX Föreläsning om fysikens grundprinciper 9

X Föreläsning om fysikens grundprinciper 10

XI Föreläsning om fysikens grundprinciper 11

XII Föreläsning om fysikens grundprinciper 12

XIII Föreläsning om fysikens grundprinciper 13

XIV Föreläsning om fysikens grundprinciper 14

XV Föreläsning om fysikens grundprinciper 15

XVI Föreläsning om fysikens grundprinciper 16

XVII Föreläsning om fysikens grundprinciper 17

XVIII Föreläsning om fysikens grundprinciper 18

XIX Föreläsning om fysikens grundprinciper 19

XX Föreläsning om fysikens grundprinciper 20

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbete under år 1895.
- » 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
- » 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1895.
- » 4. Antal minderåriga i arbete vid 1895 års slut.
- » 5. Summarisk öfversigt öfver å köttbesigtningbyrån undersökta födoämnen.
- » 6. Uppgift å födoämnen, som å köttbesigtningbyrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.
- » 7. Uppgift å af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen.
- » 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalfkroppar.
- » 9. Uppgift på undersökt fläsk.
- » 10. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1895.
- » 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1895.
- » 12. Af stadsfältskären behandlade personer.
- » 13. Öfversigt af födda i Göteborg år 1895, med fördelning på månader.
- » 14. Öfversigt af födda i Göteborg år 1895, med fördelning på församlingar.
- » 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling år 1895.
- » 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1891—95.
- » 17. Dödligheten i Göteborg år 1895 inom olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
- » 18. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1891—95.
- » 19. Öfversigt af meteorologiska observationer i Göteborg år 1895.
- » 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1895, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.
- » 21. Gängse sjukdomar i Göteborg år 1895 fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

- Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1895.
- » 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1886—95.
 - » 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895, bland här kyrkoskrifna, med fördelning efter åldersklasser och kön.
 - » 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895, bland här kyrkoskrifna, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.
 - » 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895, bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1895 aflidit utom staden.
 - » 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895 bland främlingar.
 - » 29. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1891—1895, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
 - » 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarne samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1886—1895.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar.

Göteborgs Helsovårdsnämnd har under året utgjorts af följande medlemmar:

Carl Lamberg, Regementsläkare, ordförande.

J. Gust. Richert, Ingeniör, v. ordförande.

A. O. Elliot, Polismästare.

Oscar Rhodin, Stadsnotarie.

Henric Benckert, Förste Stadsläkare.

J. Sjöberg, Grosshandlare, Kassaförvaltare.

Ernst Krüger, Arkitekt.

Suppleanter:

A. G. P. Segerrot, Polisnotarie.

Algot Carlander, v. Häradshöfding.

Emil Nilsson, Grosshandlare.

Hans Hedlund, Arkitekt.

Ludvig Wolff, Medicine Doktor.

Till ledamöter i Nämnden under åren 1895—1898 valdes af Magistraten *Stadsnotarien O. Rhodin* i stället för Ingeniör G. Ekman samt af Stadsfullmäktige *Regementsläkaren C. Lamberg* och *Arkitekt E. Krüger*, i stället för Rådman H. A. Frick och Öfverläkaren A. Lindh.

Till suppleanter under samma tidsperiod valdes af Magistraten *Polisnotarien A. G. P. Segerrot* i stället för Stadsnotarien O. Rhodin samt af Stadsfullmäktige *Arkitekt Hans Hedlund* och *Medicine Doktor Ludv. Wolff* i stället för Major Carl Grönvall och Lektor C. R. Ekstrand.

Öfriga ledamöter och suppleanter blefvo för samma tid omvalda.

Sammanträdena hafva i enlighet med fattadt beslut egt rum första helgfria onsdag i hvarje månad, samt dessutom i mån af behof, till ett sammanlagdt antal af 18. Antalet paragrafer i Nämndens protokoller utgjorde 157. Diarium upptager 101 inkomna skrivelser. Enligt brefboken äro 31 skrivelser afgifna. Såsom sekreterare har fungerat v. Häradshöfding *H. Sundstedt*.

Sedan den 3-åriga tjänstetiden tilländagått för sju af stadsdistriktsläkarne, omvaldes samtliga efter ansökan för en tid af tre år från den 1 Oktober räknadt.

För **Köttbesigtning**- och **Trikinbyråns** verksamhet redogöres i stadsveterinärens nedan införda årsberättelse. Byråns inkomster hafva med 5,919: 70 kronor öfverstigat dess utgifter.

Då uti gällande instruktion för stadsveterinären åtskilliga ändringar och tillägg länge ansetts både önskvärda och af behovet påkallade, antog Nämnden (den 8 November) följande

Instruktion för Stadsveterinären.

§ 1.

Stadsveterinären förordnas af Helsevårdsnämnden på tre månaders ömsesidig uppsägning och skall för de medel, han i och för tjensten kan omhänderfå, ställa säkerhet, som af Helsevårdsnämnden godkännes, och till belopp, som Helsevårdsnämnden bestämmer.

Sådant förordnande må meddelas endast veterinär, hvars kompetens af kongl. medicinalstyrelsen godkänts.

§ 2.

Stadsveterinären tillhör stadens helsepolis och eger att vid fullgörandet af sina tjänsteåligganden påkalla och erhålla nödigt biträde af den öfriga helsepolisen.

§ 3.

Stadsveterinären får icke befatta sig med enskild praktik inom veterinäryrket samt icke utan medgifvande af Helsevårdsnämnden åtaga sig annan tjänst.

§ 4.

Stadsveterinärens hufvudsakliga åligganden äro:

a) att förestå och leda alla arbeten för kontrollen öfver handel med och beredning af matvaror; att vara föreståndare för köttbesigtning- och trikinbyrån och att såsom sådan ställa sig till efterrättelse den af Nämnden för denna byrå antagna ordningsstadga jemte de ändringar deri Helsevårdsnämnden framdeles kan komma att besluta;

b) att för hvarje dag öfver verkställda undersökningar af födoämnen, som af en eller annan orsak befinnas felaktiga, å byrån föra journal, hvori skall antecknas varuinnehafvarens namn och hemvist, varans art, om varan blifvit frivilligt inlemnad eller blifvit af tillsyningsman anhållen samt om densamma anses till människoföda användbar eller otjenlig;

c) att, då han vid besigtningen finner födoämne vara af beskaffenhet att det är till människoföda skadligt eller otjenligt, c med förfara i enlighet med §§ 15 och 22 i gällande helsevårdsstadga, sådana dessa lagrum lyda i Kongl. Förordningen den 6 November 1885;

d) att i början af hvarje månad till Helsevårdsnämnden aflemna rapport öfver å köttbesigtningbyrån under närmast föregående månad undersökta födoämnen samt inom Februari månads utgång berättelse för sin verksamhet under det sist förflutna året;

e) att tillhandagå Helsevårdsnämnden med nödiga upplysningar och sakkunnigt biträde i allt hvad som tillhör veterinärväsendet, att utföra de besigtningar och afgifva de yttranden, som Nämnden åt honom anförtror, samt att på kallelse personligen infinna sig vid Nämndens sammanträden;

f) att ställa sig till efterrättelse i lämpliga delar den af Kongl. Maj:t den 19 Oktober 1888 fastställda instruktion för stadsveterinär, hvilken åtnjuter tjensteårsberäkning i likhet med länsveterinärer;

g) att behålla tillsyn öfver slagterierna i staden såväl i afseende på deras belägenhet och omgifning som deras inredning och drift; att såvidt sig under nuvarande förhållanden göra låter, öfvervaka slagten, slagtdjurs beskaffenhet samt köttets behandling och förvaring; att hafva uppsigt öfver allt kött och fläsk samt deraf beredda födoämnen, som hållas till salu i bodar, å torg eller andra försäljningsplatser;

h) att egna sorgfällig uppmärksamhet åt sådana förhållanden inom staden, som kunna menligt inverka på husdjurens sundhet, samt vidtaga de åtgärder, som han för vinnande af förbättring härutinnan kan anse sig vara befogad att vidtaga, samt eljest anmäla befintliga missförhållanden till Helsovårdsnämnden;

i) att ställa sig till efterrättelse gällande författningar rörande smittosamma sjukdomars utbredning bland husdjuren, ofödrörligen till Nämnden inkomma med anmälan om sådant sjukdomsfall, som skall till Nämnden anmälas, skyndsamt meddela förslag om nödiga åtgärder och i dithörande frågor fullgöra de uppdrag, som honom af Nämnden lemnas;

k) att vid husdjursutställningar och marknader, som härstädes kunna komma till stånd, öfvervaka djurens allmänna helsotillstånd och vidtaga härför nödiga åtgärder.

§ 5.

Tjenstledighet för en tid af högst fyra dagar söke stadsveterinären hos förste stadsläkaren; tjenstledighet för längre tid hos Helsovårdsnämnden.

§ 6.

Då stadsveterinär är af sjukdom eller annat laga förfall hindrad att tjensten bestrida, bör han ofödrörligen derom göra anmälan hos Helsovårdsnämnden; och skall för den tid stadsveterinären sålunda är hindrad att tjensten förrätta, derest annan person i hans ställe förordnas, afdrag å aflöningen ega rum i öfverensstämmelse med hvad i sådant afseende för stadens öfriga tjänstemän finnes stadgadt.

§ 7.

Stadsveterinären är underkastad de förändringar i denna instruktion, som Helsovårdsnämnden kan komma att besluta, och skall ställa sig till efterrättelse såväl de allmänna föreskrifter för tjenstens förrättande, som denna instruktion innehåller, som ock de beslut, hvilka Helsovårdsnämnden kan komma att för särskilda fall i och för tjensten meddela.

Då förmansskapet för helsovårdstillsyningsmännen hittills innehafts af en utaf de i tjenst varande ordinarie tillsyningsmännen och då denna anordning visat sig mindre lämplig samt Nämnden funnit att till förman borde antagas en utom de öfriga tillsyningsmännens krets stående person med högre bildningsgrad än dem och hvilken af dem kunde förskaffa sig lydnad och respekt, gjorde Nämnden hos stadsfullmäktige framställning om anslag till en »sundhetsinspektör», åt hvilken Nämnden hade för afsigt att uppdraga att såsom förman för tillsyningsmännen under förste stadsläkarens kontroll öfvervaka och ordna desses göromål samt under dagliga inspektioner inom de respektive distrikten tillse att alla arbeten blefve ordentligt och noggrant utförda. Sedan stads-

fullmäktige till denna framställning lemnat bifall, antog Nämnden att tills vidare gälla följande

Instruktion för sundhetsinspektoren.

§ 1.

Sundhetsinspektoren, som antages af Helsovårdsnämnden tills vidare och på tre månaders uppsägning, utöfvar närmast under förste stadsläkaren förmanskap öfver helsovårdstillsyningsmännen.

§ 2.

Sundhetsinspektoren skall leda helsovårdstillsyningsmännens verksamhet och i främsta rummet vara ansvarig för att desamma vederbörligen fullgöra sina skyldigheter.

§ 3.

Sundhetsinspektoren åligger:

- 1) att tillse att helsovårdstillsyningsmännen ega kännedom om sina skyldigheter samt om de författningar eller föreskrifter, hvarpå desse grundas;
- 2) att såväl under systematiskt ordnade som tillfälliga *dagliga* besök i de olika distrikten vägleda helsovårdstillsyningsmännen vid deras arbeten och kontrollera deras verksamhet;
- 3) att för hvarje vecka uppgöra arbetsordning för helsovårdstillsyningsmännen;
- 4) att utföra de sanitära undersökningar och fullgöra de särskilda uppdrag i tjensten, som honom af förste stadsläkaren lemnas;
- 5) att då Helsovårdsnämnden ålagt någon att afhjelpa befintlig sanitär olägenhet, öfvervaka att detta blir behörigen verkställt;
- 6) att å Helsovårdsnämndens byrå biträda med skrifning, uppsättandet af rapporter och journaler;
- 7) att hvarje helgfri dag å tid, som kan varda bestämd, inställa sig å Helsovårdsnämndens byrå, redogöra för föregående arbetsdags verksamhet och emottaga ordres rörande dagens arbeten;
- 8) att i början af hvarje månad till förste stadsläkaren öfverlemnas ett sammandrag öfver sin egen och den öfriga helsopolispersonalens verksamhet under den föregående månaden och hvarje år före Januari månads utgång en kortfattad redogörelse jemte tabellariskt sammandrag öfver samma verksamhet under det sist förflutna året.

Då derjemte åtskilliga ändringar och tillägg ansågos önskvärda till helsovårdstillsyningsmännens instruktion af år 1883 uppsattes och antogs följande

Instruktion för helsovårdstillsyningsmännen.

§ 1.

Tillsyningsman antages på en månads uppsägning af Helsovårdsnämnden.

§ 2.

Tillsyningsman åligger:

- 1) att genom noggrannt aktgifvande på de muntliga eller skriftliga råd och anvisningar, som honom af förmän lemnas, göra sig väl förtrogen med alla till hans verksamhet hörande göromål;
- 2) att vid sin tjensteutöfning uppträda med klokhed och lugn samt på allt sätt söka förvärfva sig allmänhetens förtroende;

3) att punktligt och ordentligt fullgöra alla helsopolisen rörande uppdrag, som honom i tjensten anförtros och sjelf med nit och vaksamhet efterspana befintliga sanitära olägenheter;

4) att, till fullgörande häraf, ej allenast förrätta de besök, som af särskild anledning företagas, utan äfven minst en gång i månaden besöka alla inom hans distrikt belägna gårdar och tomter för att tillse sundhetsförhållandena;

5) att vid alla undersökningar, så snart han ej sjelf med full säkerhet kan saken bedöma, inhemta förmans mening;

6) att, i enlighet med de närmare föreskrifter, som af Nämndens veterinär meddelas, vid besök å salutorg, öppna bodar och andra dylika försäljningsställen öfvervaka beskaffenheten af de födoämnen, drycker och njutningsmedel, som der till salu utbjudas;

7) att så snart till köttbesigtningbyrån inlemnadt födoämne blifvit af föreståndaren (veterinären) förklaradt till människoföda otjenligt och sedan det af honom blifvit såsom sådant i byråns journal antecknadt, ombesörja dess oskadliggörande samt derom i köttbesigtningbyråns journal göra anteckning;

8) att hvarje helgfri dag å tid, som bestämmes, inställa sig å Helsovårdsnämndens byrå;

9) att för hvarje månad till förman inkomma med redogörelse öfver föregående månads arbeten samt i början af Januari till förste stadsläkaren med skriftlig rapport, enligt formulär, öfver beskaffenheten af i hvarje gård befintliga latriner, soplårar, aflopp och stall m. m.

För **Epidemiska sjukhusets** räkning inköptes under året diverse inventarier för ett belopp af kronor 1,107: 42. Enär behovet af en större och tidsenligare observationsafdelning under de gängse messlings-, skarlakansfeber- och difteri-epidemierna gjorde sig högeligen kännbart, ingick Nämnden till stadsfullmäktige med anhållan om ett anslag af 41,000 kronor för uppförande af en ny observationspaviljong. Sedan det äskade anslaget beviljats påbörjades i September uppförandet af densamma; arbetet bedrefs med önskvärd hastighet, så att inredningen och uppsättandet af värmeledningen kunde taga sin början vid års-skiftet. Den närmare beskrifningen torde därför lämpligen ingå i nästa årsberättelse.

Helsovårdsnämndens *utgifter* under 1895 hafva uppgått till 121,551: 29 kronor, hvaraf:

för Distriktsläkareinstitutionen	kronor	22,500: —
» Byrån	»	6,219: 98
» Trikinbyrån	»	20,478: 80
» Sundhetspolisen	»	12,278: —
» Epidemisjukhuset	»	42,454: 31
» Preventiva åtgärder	»	5,064: 32
» Sjukhusets inventarier	»	1,572: 19
» Diverse	»	9,243: 42
» Fastigheten	»	1,478: 39
» Assuranser	»	261: 88

Summa kronor 121,551: 29

II. Helsovården.

a) Stadsgrundens renhållning:

Stadens renhållningsstyrelse besörjde vid årets slut renhållning inom 2,556 egendomar.

Styrelsens verksamhet omfattade vid slutet af de sednaste fem åren följande antal egendomar (= antal kontrakt):

1891	2,427
1892	2,481
1893	2,528
1894	2,523
1895	2,556

Enligt för år 1896 uppgjord beräkning skall renhållningen kunna af styrelsen ombesörjas i ytterligare 20 egendomar med egarnes afgifter, uppgående till 144,000 kronor, jemte ett tillskott ur stadskassan af 31,000 kronor, hvaraf 19,000 kronor äro beräknade för gaturenhållningen och 12,000 kronor för renhållningen i öfrigt.

Tab. 2 utvisar *renhållningsanordningarne* inom stadens olika delar.

Såsom af denna tabell synes, ombesörjdes renhållningen af renhållningsstyrelsen inom 2,634 samt af bönder inom 695 egendomar; inom 65 egendomar (emot 89 under 1894) förekom icke hemtning utan användes gödseln till landbrukets behof.

Latrinuppsamlingen skedde inom 2,879 egendomar uti kistor, nästan alla (utom uti 36 egendomar) rörliga (på räls gående) och placerade på cementplan samt inom 481 egendomar uti spanner. Såsom tillblandningsämne användes kalk inom 1,019 samt torfmull inom 2,260 egendomar. Urinkurar funnos på 2,170 gårdsplan och underjordiskt aflopp från 2,983 utaf 3,394 inom staden belägna egendomar. Uppsamlingen af sopor och afskräden skedde inom 3,004 egendomar i täta baljor på cementplan; från 2,199 af dessa plan funnos underjordiska aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 238 egendomar uti icke flyttbara kärl, inom 40 i latrinkistor och inom 15 i vagnar.

Utaf 345 stall hade 294 underjordiskt aflopp; antalet kostall var 89. Svinstior, alla med täta golf samt försedda med behållare eller underjordiskt aflopp, voro till antalet 81, samt belägna i stadens utkanter.

Renhållningsanordningarne hafva af helsopolisen öfvervakats genom 64,920

besök i gårdarne; 20 husegare hafva anmälts i poliskammaren för bristande renhållning inom sina egendomar.

Kyrkogårdar.

Sedan den af Kongl. Maj:t förordnade försäljningsmannen för kronans tomter å den s. k. Kommendantsängen vid skansen »Kronan» till Nämnden inkommit med skriftlig förfrågan, huruvida särskilda försigtighetsmått ur sanitär synpunkt vore af nöden att vidtaga, innan byggnadstomter å sagde område i enlighet med fastställd stadsplan för sitt ändamål toges i anspråk, fann Nämnden (den 8 November) lämpligt föreskrifva, att, innan ifrågavarande, till kolera-begravningsplats förut använda, område finge till byggnadstomter upplåtas, afschaktning af hela berörda område skulle på en gång ega rum till den utsträckning, som området dervid befanns vara till begravningsplats användt och bemängdt med rester af lik; att afschaktningsarbetet, om hvars verkställande förste stadsläkaren skulle före dess begynnande underrättas och vid hvilket de ytterligare föreskrifter, han kunde finna lämpligt meddela, borde lända till efterrättelse, skulle ega rum under den kallare årstiden eller under tiden från den 1 November till den 1 April; att i sammanhang med afschaktningsarbetet alla icke förmultnade rester af lik och likkistor, som dervid påträffades, skulle tillvaratagas; att resterna af lik skulle uppsamlas i lårar och lager efter lager öfverströs med jord samt afföras till stadens vestra begravningsplats vid Sanna; att resterna af likkistor skulle afföras till lämplig plats samt der under uppsigt förbrännas; att, om äfven hela likkistor anträffades, desse skulle insättas i lårar eller slutna åkdon, öfverhöljas med jord samt afföras till förberörda begravningsplats; samt att vid exhumationen skulle för öfrigt sålunda förfaras, att icke en större mängd likdelar samtidigt finge ligga blottade utan allt efter som de påträffades, affördes till begravningsplatsen.

Kloakledningarne hafva under 1895 utvidgats med:

Rörledningar	3,358 meter
Gatubrunnar	144 st.

Vid årets slut funnos af staden utförde:

Allmänna ledningar	90,747 meter
Sidoleddningar	46,299 »

Summa 137,046 meter.

Muddring i stadens inre hamn och kanaler har under året skett till nedanstående kvantiteter:

I Stora hamnkanalen	2,025 kub.-meter
» Vallgrafs- och Rosenlundskanalen	1,995 » »
» Östra hamnkanalen	768 » »
samt	

utanför »Sågen» vid kulvertsutloppet.....	609 kub.-meter
vid »Barlastkajen» vid d:o	222 » »
» »Svanbäcken» utanför d:o	177 » »
» »Sänkverket» » vattenafloppet	102 » »
	Summa 5,898 kub.-meter.

Muddringar i stora hamnen och utmed de yttre kajerna ingå ej i ofvanstående.

b) **Vattenledningar.**

Vattenledningarnes utvidgning under år 1895 framgår af följande meddelande från afdelningschefen J. Gust. Richert.

Antalet servisledningar var vid årets början	2,856 st.
Under året tillkommo 60, hvaremot 4 äldre ledningar upptogos; tillökningen utgör således.....	56 »
	Summa 2,912 st.

Vid *Delsjön* utgjorde årets nederbörd 717 mm. (i staden 817 mm.) motsvarande en vattenmängd af 6,55 millioner kubikmeter. Deraf förlo- rades åter genom afdunstning 2,22 mill. kub.-meter eller 34 %, 4,24 mill. konsumerades i staden och 0,09 mill. magasinrades i sjön, hvars vatten- stånd vid årets slut var 50 mm. högre än vid dess början. Intet vatten har under året behöfts aftappas från sjön.

Årets medeltemperatur utgjorde i staden + 6°,5, vid *Delsjön* + 5°,3. Under Januari—Mars herrskade en ihållande köld och *Delsjöns* yta be- lades med ett tjockt istäcke. Vid vinterns slut förmärktes hos vattnet en fadd smak och stundom äfven någon lukt. Samma förhållande har regel- bundet iakttagits efter hvarje sträng vinter såväl i Göteborg som på många andra orter och anses bero derpå, att då istäcket under lång tid afstänger vattnet från beröring med luften, minskas det i vattnet förekommande fria syret och organiska ämnen sönderdelas. Man har på åtskilliga ställen till och med blifvit nödsakad att medelst kompressorer inpressa luft i vattnet, men denna metod, som är ganska kostsam, låter sig af tekniska skäl svår- ligen tillämpas vid *Delsjön* och torde väl ej heller kunna anses vara af behovet påkallad.

Förbrukningen af *Delsjövatten* har under året utgjort 4,24 millioner kubikmeter, således i medeltal 11,570 kubikmeter i dygnet eller 134 liter i sekunden. Maximiförbrukningen inträffade den 23 Oktober och utgjorde 13,310 kub.-meter eller 154 sekundliter, minimiförbrukningen, den 1 Januari, 7,260 kub.-meter eller 84 s. l. Filterhastigheten har i medeltal varit 4,19 meter pr dygn, men har undantagsvis ökats ända till 5,32 meter.

Vid *Alelyckan* har vattnet, i likhet med föregående år, dagligen un-

dersökts i bakteriologiskt afseende. Under snösmältningen i Mars observerades en ovanligt hög bakteriehalt äfven hos det filtrerade vattnet, hvarför filtrerna under några dagar afstängdes och filtratet aftappades, tills normala förhållanden åter inträdde.

Antalet bakteriekolonier på kubikcentimeter vatten ha befunnits utgöra
i det ofiltrerade vattnet: med. = 702, max. = 15,435
» » filtrerade » med. = 21, max. = 217.

Endast i 4 fall (bland 424) har bakteriehalten i vattenledningsvattnet befunnits öfverstiga 100.

Såsom en jämförelse må omnämnas, att år 1894 bakteriehalten i Stockholms filtrerade vattenledningsvatten utgjort

med. = 53, max. = 5,100, och i 75 fall bland 865 öfverstigit 100.

Bakteriehaltens beroende af temperaturen och nederbörden samt elfvens vattenstånd angifves i den grafiska framställningen å Pl. I. Pl. II visar i större skala förloppet af det högvatten, som nådde sitt maximum den 8 December.

Vattnet har hvarje månad blifvit kemiskt undersökt af stadskemisten d:r Alén; resultatet af de olika analyserna återfinnas i stadskemistens årsberättelse.

Filtrerna hafva varit afstängda under sammanlagdt 38 dagar, hvarvid Delsjövatten uppfordrats till högreservoaren i Landala. Efter hvarje rensning har det filtrerade vattnet fått afrinna obegagnadt så länge, tills bakteriehalten nedgått under 100. Filterhastigheten har i medeltal utgjort 0,5 meter pr dygn men har undantagsvis uppgått ända till 2,4 meter pr dygn.

Pumpverket har uppfordrat

till högreservoaren i Landala 0,29 mill. kub.-meter
till lågreservoaren i Masthugget 0,07 » » »

Summa 0,36 mill. kub.-meter elfvatten,

alltså i medeltal under hela året 1,030 kub.-meter pr dygn eller 12 sekundliter. Största uppfordringsmängden utgjorde den 20 Juni 2,550 kub.-meter, eller 29 sekundliter. Då ett filter endast kan lemna 30 s. l. vid den antagna maximihastigheten (2,4 meter pr dygn) har således vid detta tillfälle det nya verkets kapacitet nästan fullständigt tagits i anspråk.

Strömriktningen i elfven har dagligen observerats med tillhjälp af en omedelbart utanför inloppsmynningen anordnad visare. Två gånger har iakttagits, att strömhastigheten varit i det närmaste lika med noll, och under dessa dagar har pumpningen afbrutits; men någon verklig uppström har aldrig förekommit, icke ens vid det förut omnämnda högvattnet den 8 December, då vattenståndet vid Alelyckan uppgick till + 11.80 och vid

Hisingsbron + 11.73. Höjdskillnaden mellan dessa punkter, 70 mm., motsvarande ett lutningsförhållande af 1 : 80,000, representerar den tryckhöjd, som erfordrades för att framdrifva den visserligen uppdämda, men fortfarande *utåt* rinnande vattenmassan. Såväl vid detta tillfälle, som åtskilliga andra gånger, då stark vestlig storm var rådande, tycktes vattnets utseende angifva ett motsatt förhållande; men vinden, som endast verkade på ytan, förmådde dock icke hejda eller ännu mindre ändra den väldiga vattenmassans lopp mot hafvet.

För närvarande är emellertid under utarbetande ett förslag till en elektrisk anordning, som på en i maskinhuset roterande pappersremsa kommer att automatiskt angifva strömmens riktning och styrka. Man får då den bästa möjliga kontroll öfver elfvens strömförhållanden och, som jag hoppas, äfven det mest ovedersägliga bevisningsmaterial för att lugna dem, som i den nedanför belägna pudrettstationen fortfarande vilja finna någon risk för vattenledningsvattnets förorening.

Elfvattnet har visat sig tillfredsställa allmänhetens fordringar på ett godt dricksvatten. Tillfälliga klagomål öfver vattenledningsvattnets beskaffenhet förekomma numera nästan uteslutande i sådana stadsdelar, hvilka fortfarande *endast* förses med Delsjövatten.

Den *totala förbrukningen* under året har utgjort:

Delsjövatten	4,24 mill. kub.-meter eller	91 %
Elfvatten.....	0,36 » » » »	9 %
Summa	4,60 mill. kub.-meter eller	100 %

således medelförbrukning pr dag:

Delsjövatten	11,570 kub.-meter
Elfvatten	1,030 » »
Summa	12,600 kub.-meter

eller pr sekund

Delsjövatten	134 liter
Elfvatten	12 »
Summa	146 liter.

Om antalet konsumenter beräknas till 117,000, så utgör medelförbrukningen pr konsument och dygn

för allmänna ändamål.....	7 liter
» industriella »	26 »
» hushållsbehof.....	75 »
Summa	108 liter

mot 104 liter år 1894 och 106 liter år 1893.

Största förbrukningen observerades den 20 Juni, hvarvid:
 från Delsjön lemnades 12,870 kub.-meter eller 149 s. l.
 » Alelyckan » 2,550 » » » 29 » »
 Summa 15,420 kub.-meter eller 178 s. l.

således 22 % öfver medelförbrukningen.

Minsta förbrukningen inträffade den 1 Januari, då från Delsjön lemnades 7,260 kub.-meter eller 84 s. l., således endast 58 % af medelförbrukningen.

Förbrukningens växlingar under årets olika dagar samt de båda verkens samarbete åskådliggöres grafiskt å Pl. III.

Elfvattnet har likasom under föregående år uppfodrats dels till hög-reservoaren i Landala dels till låg-reservoaren i Masthuggsbergen, hvarjemte under året tillkommit konsumtionen vid Qvibergs artillerietablissemant. Låg-reservoarens inverkan sträcker sig antagligen icke längre österut än till Jerntorget; stadsdelarne öster om Jerntorget, norr om Landala och söder om Sävån hafva således erhållit oblandadt Delsjövatten.

Undersökningarne på Lerjeholm äro till största delen fullbordade. Ett stort antal borrhningar hafva blifvit utförda längs Göta elfs och Lerjeåns stränder samt i närheten af grustäkten. De hittills erhållna resultaten äro fullt tillfredsställande. Åtskilliga artesiska brunnar äro sedan två månader i verksamhet och lemna dag och natt ett friskt och välsmakande vatten. På bestämda tider undersökes vattnets mängd och beskaffenhet i samtliga brunnar. Så snart temperaturförhållandena medgifva kommer vatten från Lerjeån att insläppas i grustäkten för utrönande af dennas lämplighet såsom »naturfilter».

Rörledning m. m.

	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Af 508 mm. diameter meter	7,907	—	7,907
» 457 » » »	5,463	—	5,463
» 356 » » »	10,544	—	10,544
» 305 » » »	3,946	—	3,946
» 254 » » »	1,905	—	1,905
» 203 » » »	12,101	3	12,104
» 152 » » »	8,748	86	8,834
» 102 » » »	62,514	1,013	63,527
» 76 » » »	3,952	—	3,952
» 51 » » »	1,016	85	1,101
Summa meter	118,096	1,187	119,283
eller 119,3 kilometer			
hvaraf Kallebäcksledningen 9,0 »			

	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Afstängningsluckor å 508 mm. rör... st.	9	—	9
» » 457 » » ... »	13	—	13
» » 356 » » ... »	25	—	25
» » 305 » » ... »	17	—	17
» » 254 » » ... »	10	1	11
» » 203 » » ... »	52	1	53
» » 152 » » ... »	33	—	33
» » 102 » » ... »	284	8	292
» » 76 » » ... »	4	—	4
» » 51 » » ... »	9	2	11
Ventiler, sjelfstängande	20	—	20
Brandposter	738	10	748
Servisledningar med afstängningskranar	2,856	56	2,912
Vattenposter, allmänna (hvaraf 16 st. på Kallebäcksledningen)	74	2	76

Anm. Utom ofvanstående brandposter finnas inom enskilda tomter och af dessas egare bekostade 77 st. med 7,305 meter ledningsrör af 102 mm. diameter.

Vattenledningarnes kostnad vid 1895 års slut kan anses utgöra:

Filtrer, samlingsbrunn och dambyggnad vid Delsjön	Kr.	245,941	21
Bonings- och uthus vid Delsjön.....	»	7,034:	46
Källan, hägnader, bonings- och uthus vid Kallebäck	»	10,954:	97
Reservoaren vid Kallebäck	»	17,905:	51
Intagningsrännan och tilloppskulvert vid Alelyckan	»	46,929:	63
Pumpverket vid Alelyckan	»	272,869:	21
Filtrer och samlingsbrunn vid Alelyckan.....	»	227,047:	86
Boningshus, vatten- och aflöpsledningar, planteringar och hägnader samt anordningar för sandtvättning vid Alelyckan.....	»	68,740:	06
Rörnätet	»	1,668,197:	23
Servisledningar	»	98,804:	53
Allmänna vattenkastare	»	16,478:	83
Lågreservoaren i Landala	»	102,198:	33
Do i Masthuggsbergen	»	68,478:	17
Högreservoaren i Landala	»	48,690:	56
Vattenstationsbyggnaden	»	53,665:	56
Diverse arbeten och utgifter samt provisionella byggnader vid första anläggningen	»	167,224:	02
Expropriationskostnader (samt årlig afgift af 1,794: 57 intill år 1911)...	»	354,824:	72
Kapitalrabatt, ränta under arbetstiden, med afdrag af vattenledningens inkomster under år 1871, samt öfriga omkostnader för länet till Delsjöledningen	»	332,234:	27
Undersökningar på Lerjeholm	»	9,486:	53
Förråd af inventarier	»	58,605:	49
Do » materialier	»	65,963:	16
		Summa kronor	3,942,284: 36

c) **Bostäder och byggnader, der många människor samlas.**

Byggnadsverksamheten har varit temligen betydlig. Tillkomna nybyggnader 44 st., deraf 26 sten- och 18 s. k. landshöfdingehus med tillsammans 1,661 rum och 652 kök, fördelade i följande församlingar:

Domkyrkoförsamlingen	833 rum	253 kök.
Christinæ församling	162 »	106 »
Haga »	51 »	32 »
Masthuggsförsamlingen	197 »	147 »
Carl Johans församling	15 »	12 »
Gamlestads »	403 »	103 »

Summa 1,661 rum 653 kök.

Med fördelning på stadsdelar ställer sig byggnadsverksamheten sålunda:

Staden inom Vallgrafven	170 rum	54 kök.
13:de, 14:de och 15:de rotarne	637 »	173 »
11:te roten, Masthugget	115 »	58 »
Haga (Nya, Östra och Vestra)...	51 »	32 »
Annedal och Landala	26 »	26 »
Majornas 1:ste t. o. m. 6:te rotar	97 »	101 »
Stampen och Gullbergsvass	162 »	106 »
Redbergslid och Olskroken	89 »	82 »
Gamlestaden	314 »	21 »

Summa 1,661 rum 653 kök.

Angående bostadsförhållandena lemna Tab. 3 närmare upplysning.

Osunda bostäder hafva flera gånger gifvit anledning till klagomål; 37 gånger hafva bristfälligheterna efter anmaning af helsopolisen afhjelpats utan att nämnden behöft ingripa; 15 bostadslägenheter hafva blifvit utrymda; 12 husegare hafva varit i nämnden inkallade.

Emigranthotellen hafva varit föremål för noggrann uppmärksamhet från helsopolisens sida.

Fabriksbyggnader, kyrkor och församlingslokaler hafva icke föranlett åtgärder från nämndens sida.

d) **Fabriksdrift och näringar.**

Tillsynen öfver *minderåriga*, som hafva sysselsättning inom fabrik och handverk, har utförts såsom förut. Antalet inom fabriker arbetande minderåriga har under året betydligt ökat; antalet i handverk sysselsatta är ungefär detsamma. Det närmare förhållandet framgår af Tab. 4.

Lumpupplag och lokaler för uppköpande af lump, ben och affallsämnen hafva, såsom af Tab. 1 närmare framgår, varit föremål för sundhetspolisens

uppmärksamhet, men icke orsakat åtgärder från nämndens sida. Antalet har under året ökat med 2 samt uppgår nu till 18.

Sillsalterierna och upplagen för sill hafva varit underkastade noggrann tillsyn; några anmärkningar af vigt förekommo icke.

Lokalerna för *upplag af salt kött, torkad fisk* och *ost* samt öltappningslokalerna hafva likaledes, såsom förut, noga öfvervakats.

Å-inspektören (Major O. Schreiber) har öfver inspektionen af fabriker och inrättningar m. m. till förekommande af vattnets förorening i Mölndalsån, Gullbergsån och Fattighuskanalen under år 1895 icke haft något att meddela.

e) **Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.**

Ehuru anledning icke fanns att befara, att samhället under året skulle komma att hemsökas af kolera, ansåg dock Nämnden nödigt att ega till sitt förfogande medel i den händelse någon svårare farsot skulle utbryta, hvarföre beslut fattades, att ingå till Stadsfullmäktige med begäran om ett förslagsanslag af 25,000 kronor att för sagde ändamål användas, hvilken framställning ock vann Stadsfullmäktiges bifall.

Genom beslut af den 11 Juni uppdrog Nämnden åt förste stadsläkaren att, i händelse för staden kolerafara uppstode, till Nämnden inkomma med förslag å de åtgärder, som i anledning deraf borde af Nämnden vidtagas; och bemyndigades derjemte förste stadsläkaren att å Nämndens vägnar vidtaga de förberedande anordningar, hvilka han under ofvan uppgifna förhållanden kunde finna vara af nöden. I anledning häraf vidtogos sådana förberedande åtgärder, som återfinnas i förste stadsläkarens till Nämnden den 9 Juli 1894 ingifna promemoria, hvilken äfven finnes intagen i Nämndens årsberättelse för samma år. Någon särskild anmälningsbyrå för besigtningsskyldige resande ansågs icke böra anskaffas, utan användes för sagde ändamål Nämndens byrå, Södra Hamngatan 21, der de ytterst fåtaliga resande, som hit anlände från kolerasmittade orter, blefvo underkastade den författningsenliga efterbesigtningen.

Med hänsyn till den mycket utbredda difteriepidemien och då erfarenheten visat, att bakteriologisk undersökning är alldeles nödvändig för ställandet af en fullt säker och pålitlig diagnos, och således stor vigt ligger deruppå, att i det enskilda fallet snabbt och säkert kunna skilja bacillär difteri från difterieliknande halsåkommor, anordnades i Maj på Nämndens byrå en *bakteriologisk undersökningsstation*, som hölls öppen under återstående delen af året samt sköttes af förste stadsläkaren. Genom tryckta cirkulär blefvo stadens praktiserande läkare samtidigt uppmanade att vid misstänkta eller tvifvelaktiga sjukdomsfall hänvända sig till byrån, hvarest för ändamålet tillhandahölls både blodserumrör för direkt kultur och steriliserade profrör med glasstafvar; sedan det misstänkta svalgsekretet såsom antingen ympadt på serumsytan eller upphemadt

på den sterila glasstafven till stationen inkommit, gjordes påföljande morgon efter kulturens tillväxt den bakteriologiska undersökningen, om hvars resultat de respektive läkarne oförtöfvadt per telefon underrättades. Antalet undersökningar utgjorde 329. Utaf 85 prof, som inkommit med kliniska diagnosen difteri (?), befunnos 36 vara bacillär difteri och 49 halsfluss (= 57,5 %), samt utaf 34 prof med klinisk diagnos difteri befunnos 29 vara bacillär difteri och 5 halsfluss (= 14,7 %). Med klinisk diagnos halsfluss (?) inkomna 43 prof befunnos 28 vara halsfluss och 15 difteri (= 34,9 %) samt utaf 37 prof med diagnos halsfluss voro 27 halsfluss och 10 difteri (= 27 %).

De öfriga undersökningarne gjordes i ändamål att bestämma, när en person, som vårdats för bakteriologiskt konstaterad difteri, vore bacillfri och således för sin omgivning ofarlig. Dessa undersökningar gjordes i regeln icke tidigare än att personen ifråga var frisk och någon tid varit ren i halsen samt således från klinisk synpunkt fri från smitta. Utaf 58 personer, som för sagde ändamål undersöktes, befunnos vid första undersökningen endast 8 bacillfria; 50 eller 86,2 procent voro således smittoförande och för sin omgivning farliga.

Förnyade undersökningar å dessa visade, att den Löfflerska bacillen påträffades i svalgnet rätt länge efter tillfrisknandet, mången gång 6—8 veckor.

Dessa siffror, huru små de än äro, äro talande nog och visa nödvändigheten utaf att vid misstänkta fall icke försumma dessa försigtighetsåtgärder, som för läkaren äro lugnande och för den sjukes omgivning betryggande. Många undersökningar hafva dessutom gjorts för att skilja bacillförande syskon och klasskamrater i skolorna från bacillfria samt för att konstatera, om mödrar och sjuksköterskor, som vårdat de sjuke, efter dessas tillfrisknande varit för sin omgivning farliga.

På Nämndens byrå tillhandahölls den praktiserande läkaren till inköpspris difteriantitoxin från Doktor Selanders bakteriologiska laboratorium i Stockholm.

Angående de af Nämnden aflönade *vaccinatörernas* verksamhet hänvisas till nedanstående:

1:sta Vaccinationsdistriktet. (Doktor J. Ahlfors).

A. *Nyvaccinerade* 462, hvaraf 89 anträffades i folkskolorna.

	Med framgång	Misslyck.	Okänd utgång	Summa
I Domkyrkoförsamlingen	165	—	2	167
» Haga »	76	1	1	78
» Kristine territ. »	64	—	1	65
» Gamlestads »	116	—	1	117
» Masthuggs »	17	—	—	17
» Kristine tyska »	3	—	—	3
» Garnisons »	—	1	—	1
» Mosaiska »	2	—	—	2
» Andra församlingar	12	—	—	12
Summa	455	2	5	462
B. <i>Revaccinerade</i> (bland dem voro 202 folkskolebarn)				205
Summa vaccinerade				667

2:dra Vaccinationsdistriktet. (Doktor O. Liwijn).

Inalles hafva 212 nyvaccinationer verkstälts, af hvilka:

tillhörande Masthuggsförsamlingen	124	
» Carl Johans »	82	
» andra församlingar	6	212.

Af dessa hafva inom Masthuggsförsamlingen 2, inom Carl Johans församling 4 blifvit utan resultat, utgörande 2,8 % af hela antalet, Af dessa 6 hafva 3 blifvit flera gånger förut vaccinerade utan resultat.

Vid undersökning af folkskolorna inom distriktet hafva påträffats:

inom Masthuggsförsamlingen	19	
» Carl Johans församling	21	= 40 barn,

hvilka förut icke eller utan framgång varit vaccinerade.

Inga revaccinationer hafva verkstälts.

Att under året så få vaccinationer inom distriktet egt rum, får väl hufvudsakligast sökas i den betydande utsträckning, som vaccinationen hade föregående år, dels ock i allmänhetens liknöjdhet, att ej tala om barnmorskornas energiska bemödanden att fortfarande få bibehålla vaccinationsprerogativet.

Förhållandet mellan antalet födde och antalet vaccinerade under sednaste 5-årsperioden framgår af nedanstående sammanställning:

	Antal födde.	Vaccinerade.
1891	3,459	1,263
1892	3,269	1,509
1893	3,403	3,128
1894	3,145	3,371
1895	3,317	1,200.

Desinfektionsanstalten å Epidemiska sjukhuset har varit rätt mycket anlitad. Af helsopolisen utfördes 1,617 *desinfektioner* i smittade hem, omfattande ungefär 2,000 rum; såsom desinfektionsämne användes dels sublimatlösning (1: 2—3,000), carbolsyra + grönsåpa (3 % af hvardera) i smutsiga hem.

Prostitutionens öfvervakande tillhör allmänna polisen.

Andre stadsläkaren L. Sellbergs rapport meddelar följande:

Vid början af år 1895 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifne i staden sig uppehållande prostituerade qvinor.....	109
---	-----

Under loppet af år 1895:

återkommo förr inskrifna	49
blefvo af polisen ålagda allmän besigtning.....	45

Summa prostituerade 203.

Vid början af 1895 utgjorde:

b) antalet qvinnor, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt 2 artik. § 5 af för besigtningebyrån gällande stadgar..... 0

Under loppet af år 1895:

hafva underkastat sig sundhetsbesigtning enligt ofvanstående stadga... 5

hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besigtigade, men hvilkas regelmessiga besigtning förklarats bero af deras framtida uppförande 66

af hvilka 20 remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta.

Summa besigtigade men ej inskrifna qvinnor 71

Hela antalet af under året besigtigade qvinnor har utgjort 274

Vid slutet af år 1895 voro

a) af de prostituerade kvinnorna:

af poliskammaren befriade från besigtningsskyldighet 12

afvikne från staden 61

häktade eller dömda till tvångsarbete 8

intagne å Gibraltar..... 3

intagne å Waterloo-hemmet... 5

aflidna..... 5

qvarvarande 108

b) af dem, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt 2 art. af § 5 af stadgarna för besigtningebyrån:

ålagde allmän besigtning 2

befriade 2

afvikne 1

qvarvarande 0

Antalet verkställda besigtningar har uppgått till 8714
(mot 8,902 år 1894).

Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade qvinnor har uppgått till... 82
(mot 87 år 1894).

af hvilka 61 remitterats en gång och 21 två eller flera gånger, så att antalet remisser utgjort 122
(mot 120 år 1894).

Sjukdomstabla.

1895	Dröppel	Bulnad å köns- delarne (Bartholi- nitis) Bubo	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari	2	—	—	3	3	8
Februari	2	—	—	1	4	7
Mars	—	—	1	1	3	5
April	2	—	—	1	1	4
Maj	3	1	—	4	4	12
Juni	12	—	2	4	2	20
Juli	1	—	—	3	4	8
Augusti	9	—	—	4	4	17
September	2	—	2	2	—	6
Oktober	2	1	—	4	3	10
November	1	1	2	1	1	6
December	3	—	4	10	2	19
Summa	39	3	11	38	31	122

f) **Matvarukontrollen.** Angående matvarukontrollen, såväl beträffande varor, som lokaler, der sådana saluhållas, hänvisas till

Stadsveterinärens årsberättelse.

I och för kontrollen öfver matvaruhandeln under år 1895 ha tillsyningsmännen tillsammans verkställt 59,979 besök och besiktningar, hvaraf å torg 5,019 (1,634 å Kungstorget, 820 å Grönsakstorget, 1,434 å Fisktorget, 570 å Masthuggstorget, 335 å Stigbergstorget och 226 å Kusttorget), å Kustens fiskbrygga 106, i slagterier 883, i charkuteriverkstäder och korffabriker 4,285, i salubodar för födoämnen 30,846, i bagerier 2,973, i upplagsmagasiner för födoämnen 6,573, i offentliga spisningslokaler 2,118, å fartyg, hvarå kött, fläsk och fisk pläga hitfraktas 3,186 samt å jernvägarnes godsmagasiner 3,990 (å statsbanans 1,103, å Bergslagernas 888, å Vestkustbanans 1,159 och å Boråsbanans 840). Anmärkas må, att, då såsom skilda stationer Bergslagernas, Vestkustbanans och Boråsbanans blifvit antecknade, ehuru de alla ha samma station, därmed bör förstås, att helsopolis å den gemensamma stationen närvarit vid tågens ankomst å de respektive banorna och gjort undersökning af de med de olika tågen hitfraktade köttvarorna.

Förutom ofvannämnda arbeten ha tillsyningsmännen under året 67 gånger öfvervakat oskadliggörandet af kasserade större djurkroppar och i salubodar inköpt och undersökt 510 mjölkprof. Dessutom ha de å torg och i salubodar

inköpt en hel del prof af grädde, mjölk, smör och ister, hvilka till stadskemisten öfverlemnats för undersökning. Angående resultatet af dessa undersökningar hänvisas till Stadskemistens berättelse för året.

Kontrollen öfver matvaruhandeln har icke allenast haft till syfte att upptäcka odugliga födoämnen, utan har äfven tillsyn egnats deråt, att försäljningslokaler och upplagsmagasiner för födoämnen, offentliga spisningslokaler, bagerier, slagterier, charkuteriverkstäder och korffabriker varit snygga och hållits i snyggt skick samt framför allt att i dessa sednare lokaler största möjliga snygghet vid tillverkning af korfvarne blifvit iakttagen.

Under året ha af tillsyningsmännen blifvit undersökta 18,602 fall nötkreaturskött, 26,806 kalf- och 30,019 fårkroppar. Då undersökningen af dessa köttslag ej är obligatorisk och säljaren således ej har skyldighet att före saluhållandet uppvisa dem å byrån, utan tillsyningsmännen i och för undersökning måste uppsöka dem å torgen, vid jernvägsstationerna, å fartygen och i stadens slagthus under der pågående slagtningar, kan lätt tänkas, att en del äfven måste undkomma helsopolisens undersökningar. Härigenom kan man naturligtvis ej erhålla några alldeles fullt tillförlitliga uppgifter öfver tillförseln. I alla fall torde dock de här ofvan anförda siffrorna kunna tjena till bedömande af den ungefärliga tillförseln.

Af nötkreaturskött undkomma nog icke så många fall undersökningen, enär det för helsopolisen är lättare att hålla kontroll öfver tillförseln deraf, än af kalf- och fårkroppar. Sommartiden är dock svårast att hålla kontroll öfver tillförseln af nötkreatursköttet, enär en del af de större charkuterihandlandena och köttmånglare, som i och för sina affärer dagligen behöfva färskt kött, pr telefon pläga inbeställa sådant från landtslaktarne, hvilka då leverera det direkte till reqvirenternas lokaler. Dock torde efter upplysningar, jag erhållit, antalet dylika fall pr år ej uppgå till mer än några hundra stycken.

Af kalfvar och får undkomma nog ett icke obetydligt antal kroppar undersökningen, ty dels försäljas sådana direkt till hushållen af deras s. k. mjölkbud och dels torgföras en del något sednare på dagarne, då räkningen redan blifvit afslutad. Undersökningen och räkningen af allt kött å torgen företages nemligen mycket tidigt på morgnarne och alltid inom första timmen, efter sedan allmogen får inkomma å torgen. I allmänhet torgföras alla köttvaror, som för dagen skola saluhållas, nästan samtidigt eller klockan 5 under månaderna April—September och kl. 6 under månaderna Oktober—Mars.

Tillförseln af köttvaror under de olika dagarne är mycket vexlande. På Lördagarne är tillförseln störst och nästan lika stor då som under alla de öfriga dagarne tillsammans. Huru den gestaltat sig under de olika dagarne af året, meddelas härnedan.

	Storboskap.	Kalkroppar.	Fårkroppar.
Måndagar	234	233	93
Tisdagar	2,032	3,191	2,743
Onsdagar	3,787	4,159	5,392
Torsdagar	349	641	500
Fredagar	2,621	6,562	5,567
Lördagar	9,579	12,020	15,724
Summa	18,602	26,806	30,019

Af det kött, som här konsumeras, är en högst obetydlig del slagtdt här i staden. I stadens s. k. slagthus ha under året slagtats endast 338 större nötkreatur, 449 gödkalfvar och 23 får. Köttet efter dessa djur, som tillhört 3:ne inom staden boende slagtare har sedermera försålts i deras butiker härstädes. Förutom i slagthuset har äfven slagting egt rum å 4 andra ställen i staden i särskildt inrättade slagterier. I ett af dessa har endast slagtats gödkalfvar till ett antal af några hundra under året. I de öfriga 3:ne slagterierna har slagtingen varit obetydlig, enär innehafvarne af dessa bedrifvit slagterihandteringen mera som binäring, i det att de hvardera endast slagtat en å 2 kor i veckan, hvars kött de sedermera från åkdon utminuterat å Bazargatan under fardagarne. Några smärre djur ha dessa sednare sällan slagtat och torgfört. Allt det öfriga köttet har införts från landsbygden och till största delen af s. k. hemslagtare, hvilka tillika äro bönder med egna jordbruk eller ock torpare. Svin samt kalfvar och får pläga en del bönder äfven sjelfva slakta och torgföra, men kött af storboskap saluhålles nästan uteslutande af hemslagtare.

Af fläsk ha under året varit till undersökning å byrån inlemnade 27,656 hela, 1,244 halfva och 25,491 stycken, hvaraf 8 varit af tyskt och 70 af amerikanskt ursprung. Fläsktillförseln har under året varit ovanligt stor, men har tillförsel af nötkreaturskött, kalf- och fårkroppar deremot varit jmförelsevis liten.

Som ett tiotal af år anteckningar blifvit gjorda öfver de af helsopolisen årligen undersökta fallen nötkreaturskött, kalf- och fårkroppar, och dessa siffror åtminstone angifva minimitillförseln pr år af de olika köttlagen, kan det vara af intresse att göra en jmförelse, huru tillförseln under de olika åren vexlat. Af intresse kan ock vara att samtidigt göra en jmförelse mellan tillförseln af fläsk och kött under samma tid, hvarföre i här nedanstående tabell lemnas en uppgift å antalet saluhållna fall nötkreaturskött, kalf- och fårkroppar samt hela fläsk, som under åren 1886—1895 varit här saluhållna. Anmärkas må, att under år 1886 företogs ingen räkning af här saluhållna kalf- och fårkroppar, hvarför siffror öfver tillförseln af dessa under detta år saknas. I tabellen finnes endast uppgift å hela svinkroppar, som här under de olika åren saluhållits. Af halfva

fläsk har tillförseln under alla dessa år ungefär varit lika eller mellan 12 å 13 hundra stycken pr år.

År	Nötkreaturs- kött.	Kalkroppar.	Fårkroppar.	Hela svin- kroppar.
1886	18,277	— — —	— — —	18,477
1887	21,773	19,936	24,399	20,988
1888	18,595	21,772	29,674	27,413
1889	19,382	23,761	35,439	25,766
1890	18,478	25,574	33,378	24,104
1891	18,275	30,041	36,642	26,309
1892	19,378	32,099	33,548	22,240
1893	21,504	29,512	31,656	21,635
1894	19,276	26,073	29,489	23,394
1895	18,602	26,806	30,019	27,656

Af hästkött ha under året af stadens 2:ne hästslagtare här saluhållits kött af 710 fram- och 752 bakparter.

I tabellerna 6 och 7 äro uppgifter lemnade å födoämnen, som af en eller annan anledning befunnits felaktiga och i följd deraf varit föremål för särskild undersökning å köttbesigtningbyrån. Af tabellen framgår, att dylika födoämnen i 2,250 fall under året varit undersökta, och ha desamma utgjorts af 407 hela fall nötkreaturs-, 8 fall elg-, och 16 fall hästkött, 628 svin-, 44 kalk- och 22 fårkroppar, 245 spädgrisar, 2 partier nötkött, 2 partier fläsk, 2 partier fårkött, 76 svinhufvuden, 28 svinistrar, 765 inelfvor, 1 hare, 2 orrar och 2 partier ägg.

I 1,412 fall ha varorna blifvit frivilligt inlemnade till undersökning och i 838 fall anhållna af helsopolisen. Då tillsyningsmännen vid sina inspektioner påträffat varor, som de af en eller annan anledning funnit vara af felaktig be-
beskaffenhet, ha varuinnehafvarne tillsagts att genast låta afföra desamma till köttbesigtningbyrån för närmare undersökning. Har då varan antingen hel och och hållen eller delvis ansetts till människoföda användbar, har till innehafvaren genast återlemnats, hvad som af densamma ansetts kunna gagnas. Har den deremot ansetts till människoföda helt och hållet oduglig, har varan å byrån kvarhållits och under tillsyn af helsopolis oskadliggjorts. Så har ock förfarits med å byrån frivilligt inlemnade varor. Dylika felaktiga varor ha af helsopolisen under året påträffats i slagterier 533 gånger, å torg 207 gånger, i korffabriker och charkuteriverkstäder 33 gånger, å jernvägsstationerna 27 gånger, å fartyg 22 gånger, i upplagsmagasiner 15 gånger och i handelslokaler endast 1 gång.

I 2,111 fall (1,301 frivilligt inlemnade och 810 af helsopolisen anhållne) ha varorna utgjorts af nödslaktade djur eller sådana, hos hvilka efter slagtnin-

gen sjukliga förändringar blifvit iaktagna eller ock af sjukliga djurdelar (inelfvor), i 132 fall (105 frivilligt inlemnade och 27 anhållne) af i förruttelse stadda födoämnen och i 7 fall (6 frivilligt inlemnade och 1 af helsopolisen anhållet) af sjelfdöda djur.

I 1,253 fall (1,174 frivilligt inlemnade och 79 af helsopolisen anhållne) ha varorna, som utgjorts af hela djurkroppar, ansetts användbara och fått försäljas dock först sedan alla sjukliga delar blifvit å byrån frånskilda.

I 997 fall (238 frivilligt inlemnade, och 759 af helsopolisen anhållne) ha varorna blifvit totalt kasserade, och ha desamma utgjorts af: 37 hela fall och 2 partier nötkreaturskött, 14 får-, 24 kalf- och 28 svinkroppar, 14 spädgrisar, 2 partier fårkött, hvaraf 1 bestod af 16 skämda bringor, 2 partier fläsk, 76 svinhufvuden, 765 inelfvor, 28 svinstrar, 1 hare, 2 orrar och 2 partier ägg om tillsammans 723 stycken.

Nedanstående tabell lemnar en öfversigt öfver antal och beskaffenhet af de hela, i ett eller annat hänseende, felaktiga djurkroppar, som under året varit föremål för särskild undersökning å byrån.

Djurslag.	Antalet hela djurkroppar.	Frivilligt inlemnade till undersökning.		Af helsopolisen anhållna.		S u m m a	
		Användbar.	Till människoföda ofjenlig.	Användbar.	Till människoföda ofjenlig.	Användbar.	Till människoföda ofjenlig.
Storboskap	407	308	33	62	4	370	37
Kalf	44	9	7	11	17	20	24
Får	24	4	5	4	11	8	16
{ Svin vuxna	628	600	27	—	1	600	28
{ Spädgris	245	231	14	—	—	231	14
Häst	16	15	—	1	—	16	—
Elg	8	7	—	1	—	8	—
Summa	1,372	1,174	86	79	33	1,253	119

Orsaken till kassationen af de hela fallen nötkreaturskött har i 1 fall varit nikotinförgiftning, i 8 tuberkulos, i 2 högggradig hægoglobinuri, i 2 (1 tjur och 1 oxe) uræmi, i 3 lifmoderinflektion såsom svit efter kvarblifven efterbörd, i 6 bukhinneinflektion, hvaraf 2 voro s. k. perforativa peritoniter, i 2 traumatiska peri- och myocarditer, i 3 vattusot samt i 10 fall oedematösa utgjutningar i större mängd i köttet eller elak lukt till följd af för djuren använda,

illaluktande medikamenter eller deraf, att inelfvorna urtagits först flera timmar efter, sedan de sjuka djuren blifvit stuckna. I afseende å de tuberkulösa köttfallen må anmärkas, att de samtliga varit efter kor. 2:ne af de tuberkulösa djuren voro nödslagtade på grund af andra sjukdomar, som i och för sig gäfvo anledning till kassation af köttet. I 3:ne fall var köttet i yttersta grad magert samtidigt med det, att bröst- eller bukhinnorna voro besatta med tuberkelsvulster. Hos 3:ne fall uppträdde sjukdomen som generell tuberkulos, hvaraf i 2:ne äfven bensystemet var angripet. I ett af dessa fall förefanns en större tuberkulös härd i ett af reffbenen och i det andra en dylik i högra underarmbenet.

Af svinkroppar har 1 kasserats för höggradig rödsjuka, 2 för trikiner, 1 för förkalkade psorospermier eller s. k. Mieschersahe Schläuche, som förefunnos i otalig mängd och för ögat synliga öfverallt i såväl muskulaturen som i tungan, hjertat, matstrupen m. m., 1 för bukhinneinflammation, 11 för generell tuberkulos med affektion af bensystemet i 9 fall, 5 för andra sjukdomar, dervid fläsket var missfärgadt eller illaluktande, 1 för förskämning och 6 för det de förskrifvit sig från sjelfdöda djur. Samtliga dessa sednare ha dött under jernvägstransport hit till härvarande Engelska svinslagteri och blifvit af detsamma hos helsopolisen frivilligt anmälda för att under dess tillsyn oskadliggöras. De trikiniösa fläskerna voro från Vestergötland.

Af spädgrisar har 1 kasserats för rödsjuka, 6 för vattusot, 2 för gulsot och 5 för andra sjukdomar.

Af får har 1 kasserats för bukhinneinflammation och gulsot, 3 för vattusot, 9 för förskämning och 1 för annan sjukdom, dervid fårkroppen äfven hade en mycket elak lukt, enär inelfvorna ej i tid blifvit urtagna.

Af kalkkroppar ha 9 kasserats för septikæmi, 1 för gulsot, 4 för förskämning, 1 som varit ofödd och hvilken vid sjelfva slagtningsstillfället anhållits i stadens slagthus och 9 för andra sjukdomar, dervid köttet varit missfärgadt eller illaluktande.

Af inelfvor ha 765 stycken (48 frivilligt inlemnade och 717 af helsopolisen anhållne) blifvit såsom otjenliga till människoföda af helsopolisen beslagtagna och oskadliggjorda.

Med undantag af 1 kojufver (frivilligt inlemnadt) och 2:ne konjurar (af helsopolisen i charkuteriverkstad anhållne), som varit stadda i förskämning, ha alla öfriga inelfvor kasserats på grund af sjukliga förändringar såsom tuberkulos, inflammation, varbildning, parasiter m. m. Inelfvorna ha utgjorts af 1 nötkreaturs- och 4 svinhjertan, 1 ko-, och 1 svintunga, 2 nöt- och 14 svinjurar, 10 kojufver, 1 kalf-, 52 nöt-, 82 svin- och 100 fårlefrar, 38 nötkreaturs- och 459 svinlungor. Frivilligt inlemnade ha deraf varit 1 par nötlungor, 1 nöthjerter, 3 svinjurar, 5 kojufver, 16 nöt- och 22 svinlefrar. Å torg ha af helsopolisen anhållits 1 kotunga, 2 kojufver, 1 kalf-, 25 nöt-, 4 svin- och 98 fårlefrar samt

20 par nötkreaturslungor, i slagterier 1 svintunga, 4 svinhjertan, 11 svinjurar, 7 nöt- och 448 svinlungor, 3 nöt- och 53 svinlefrar, i korffabriker och charkuteriverkstäder 2 nötnjurar, 2 kojufver, 3 svin- och 6 nötlefrar, 8 nöt- och 11 svinlungor, i upplagsmagasiner 1 kojufver, å fartyg 1 fårlefrer samt å jernvägsstationerna 1 får- och 2 nötlefrar samt 2 par nötkreaturslungor.

Af under året i stadens slagthus slagtrade 338 större nötkreatur, 449 gödkalfvar och 23 får ha af helsopolisen skäl till anmärkningar förefunnits i afseende å 5 fall nötkreaturskött, 1 kalf, 7 par nötkreaturslungor och 3 nötlefrar. Ett af köttfallen härstammade från en ko, som stuckits i en ladugård inom staden och afförts till slaghuset för afslagning. Vid undersökningen befanns, att köttet var mycket blodfullt, hvadan syntes, som om djuret vid stickningen saknat lif. Öfverallt i muskulaturen förefunnos multipla blödningar, hvilket gaf anledning till misstanke, att djuret blifvit förgiftadt. Detta besannades ock, ty af egaren erhöles sedermera den upplysningen, att djuret förtärt en större mängd tobaksblad, som det af en händelse kommit öfver, att det deraf svårt insjuknat samt hållit på att dö, då det stuckits. Hos de öfriga 4 fallen nötkreaturskött ha tuberkulösa förändringar å bröst- eller bukhinnorna förefunnits. Af de anhållna nötlungorna och nötlefrarne ha 6 af de förra och 2 af de sednare varit tuberkulösa. Kalkroppen var ofödd och anhölls vid sjelfva slagningstillfället. Att döma af de tuberkulösa lungornas antal, som anhållits, har tuberkulos således förekommit bland i slaghuset slagtrade nötkreatur i 1,76 %. Hos 1,18 % af köttfallen ha tuberkulösa förändringar förefunnits å bröst- och bukhinnorna eller endera deraf. Förutom det för nikotinförgiftning slagtrade kokreaturet, hvars kött af helsopolisen beslagtogs och nedgräfdes, har köttet af de öfriga nötkreaturen fått försäljas sedan dock, hvad beträffar de af tuberkulos angripna djuren, alla sjukliga delar först blifvit frånskilda. Den ofödda kalkroppen och de sjuka inelfvorna voro samtliga till människoföda otjenliga och blefvo af helsopolisen oskadliggjorda.

Af samtliga här under året saluhållna fall nötkreaturskött ha tuberkulösa förändringar hos bröst- och bukhinnorna eller endera deraf påträffats hos 1 på 203 eller hos 0,49 %.

I nedanstående tabell meddelas en öfversigt öfver besigtigade djurkroppar och inelfvor, som under året befunnits behäftade med tuberkulösa förändringar.

	Frittilligt inlemnade till undersökning.	Af helsopolisen anhälne.					S u m m a.
		Å torg	I slagteri	I charkuteri- verkstad eller korffabrik	Å jernvägs- station	Å fartyg	
Storboskap	75	9	4	—	3	1	92
Svinkroppar	306	—	—	—	—	—	306
Nötkreaturs- { lungor	1	19	6	7	1	—	34
{ lefrar	2	—	2	—	1	—	5
Svin- { lungor	—	—	207	11	—	—	218
{ lefrar	22	3	37	3	—	—	65
Svinhertan	—	—	4	—	—	—	4
Summa	406	31	260	21	5	1	724

Som synes af ofvanstående tabell, är tuberkulos en hos svinen temmeligen allmänt förekommande sjukdom. I allmänhet är den hos dem af godartad natur och plägar mestadels förekomma lokaliserad till de submaxillära lymfkörtlarne. Af de svinkroppar, hos hvilka tuberkulösa processer påträffats, ha 207 varit slagtrade vid härvarande Engelska svinslagteri, och ha dessa hufvudsakligast varit inköpta från mejerier i Vestergötland och Halland. Af hemslagtare ha 99 dylika under året varit inlemnade till undersökning. Hemslagtarne här hafva för sed att gifva svinen rått slagtafall. För åtskilliga år sedan var vanligt, att största delen nötkreaturslungor af dem här torgfördes, men som desamma alltför ofta af helsopolisen beslagtogs på grund af tuberkulösa sjukdomsprocesser i desamma, företogo sig hemslaktarne att behålla desamma hemma för utfodring till sina svin med resultat, att svinen deraf blefvo smittade. Först då en svinkropp blir beslagtagen såsom oduglig på grund af generell tuberkulos, blir hemslagtaren efteråt litet försigtigare och aktsammare vid utfodringen af svinen, enär han då åtminstone börjar att fundera öfver, det utfodringen af de råa tuberkulösa inlevorna möjligen kunnat orsaka sjukdomen hos hans svin. Såsom ofvan nämnts, ha under året 11 svinkroppar på grund af generell tuberkulos blifvit totalt kasserade.

En ny privat saluhall, Götahallen kallad, har under året blifvit anordnad i nybyggda huset å tomterna N:o 1 Kungstorget och N:o 8 Bazargatan. I desamma ha 19 butiker, afsedda för försäljning af matvaror, blifvit inredda. Hallen öppnades först i medio af Oktober för begagnande, och voro vid årets slut 15 af butikerna uthyrda till matvaruhandlande. I 2 af butikerna försåldes ost och

smör, i 1 endast smör, i 3 bröd, i 4 fläsk, i 1 charkuterivaror, i 3 kött, hvaraf i 1 endast hästkött och i 1 frukt.

Äfven ha under året i Nya Sjömanshemmet vid Masthuggstorget 9 nya butiker blifvit inredda, och voro vid årets slut 4 af dem uthyrda till matvaruhandel. I en försåldes fläsk, i 2 ost och smör samt i 1 frukt.

Af Viktoriahallens 9 butiker voro vid årets slut 4 uthyrda till matvaruhandel, och försåldes i 1 charkuterivaror samt i 3 ost och smör.

I Saluhallen å Kungstorget funnos vid årets slut 99 matvaruhandlande. I 33 af butikerna, de öppna platserna utanför och inuti häri inberäknade, försåldes kött, i 20 fläsk, i 25 ost och smör, i 6 charkuterivaror, i 2 vildt, i 10 bröd, i 2 frukt och i 1 salt sill.

I bazar Alliance voro vid årets slut 52 butiker uthyrda till matvaruhandel och försåldes i 14 af dem kött, hvaraf i 1 endast hästkött, i 7 charkuterivaror, i 14 fläsk, i 4 bröd, i 10 ost och smör, i 2 frukt och i en salt fisk.

I bazaren å Masthuggstorget försåldes vid årets slut i 2 butiker kött och fläsk, i 1 endast fläsk, i 4 ost och smör, i 1 charkuterivaror, i 1 frukt och i 2 salt fisk.

Dessutom funnos vid årets slut å skilda ställen i staden 3 försäljningsbutiker för kött, 3 för fläsk och 41 för charkuterivaror.

Sammanräknas alla de butiker, hvari handel med kött, fläsk och charkuterivaror bedrefs, finner man, att desammas antal uppgick till 155, hvaraf i 55 försåldes endast kött, i 43 endast fläsk och i 57 charkuterivaror. Samtliga dessa butiker voro snygga.

Förutom dessa handlande, som i butiker idka kött- och fläskhandel, funnos vid årets slut 15 inom staden boende personer, som med Poliskammarens tillstånd från bord å Kungstorget tillhandahöllo allmänheten kött- och fläskvaror.

Alla de här ofvannämnda handlandena försälja i sina butiker eller stånd endast kött, fläsk och charkuterivaror, men finnas äfven en stor del andra handlande inom staden, som jemte försäljning af mjölk, smör, ost, specerier m. m. äfven saluhålla salt fläsk och korfvaror.

Inom staden funnos vid årets slut 34 lokaler för saltning af sill eller beredning af färsk fisk för export, och befunnos samtliga dessa vara i tillfredsställande skick. 5 af dem voro belägna å Hultmans holme, 9 å gamla gasverkstomten, 16 å gamla jernvågstomten, 1 å 1:sta Långgatan, 1 i Majornas 2:dra och 2 i Majornas 4:de rotar.

Af korftillverkningslokaler funnos vid årets slut inom staden 37. I 3:ne af dem tillverkades billigare korfsorter och syltor af endast inelfvor och hufvudkött. De öfriga ha utgjorts af s. k. charkuteriverkstäder, der korfvaror nästan uteslutande tillverkas af kött och fläsk. 2:ne nya sådana ha under året blifvit inredda. Samtliga dessa lokaler ha befunnits vara i snyggt skick. Förutom

öfver dessa har äfven en sträng tillsyn egnats 2:ne, å Lilla Gårda belägna charkuteriverkstäder, enär der tillverkade varor försåltts här i staden i förhyrda butiker. Likaså har äfven för hvarje vecka inspektioner af helsopolisen blifvit gjorda i 2:ne å landsbygden, några kilometer från staden, belägna lokaler för tillverkning af hästkorf, hvaraf den ena är belägen i Frölunda och den andra i Lundby socken. Innehafvarne af dessa lokaler, som tillika äro hästslagtare, försälja jemte hästkött de af dem tillverkade korfvarorna uteslutande i sina butiker här i staden. I sammanhang härmed må meddelas, att handel med hästkött under året endast bedrifvits af dessa 2:ne personer, som å samma ställen, der korffabrikerna äro belägna, äfven hafva sina slagterier.

Bageriernas antal utgjorde vid årets slut 195, hvaraf 139 voro belägna ofvan jord och 56 i källarevåningen. I 91 bakades endast husbröd, i 80 endast thebröd och i 24 begge sorterna. I 95 fall var bostaden sammanhängande med bageriet och i 100 fall belägen utom detsamma. 182 ha antecknats såsom snygga och 13 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet och ha innehafvarne af dessa sednare blifvit af helsopolisen tillsagda att i desamma skyndsamt låta verkställa erforderliga reparationer. Under året ha 11 nya bagerier blifvit inredda, hvaraf 4 i gamla och 7 i nyuppförda hus. Arbetareantalet vid samtliga bagerierna har varit 710. Under året ha 92 af bagerierna på tillsägelse af helsopolisen i ett eller annat hänseende blifvit reparerade.

Af lokaler, der mjölk och grädde saluhöllos, funnos vid slutet af året 441, hvaraf 290 voro belägna ofvan jord och 151 i källarvåningar. I 273 fall var bostaden sammanhängande med försäljningslokalen och i 168 fall belägen utom densamma. I 416 fall ha lokalerna antecknats såsom snygga och i 25 fall såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I 437 af butikerna försålles grädde, i 212 oskummad och i 439 skummad mjölk. I 80 fall ha lokalerna på uppmaning af helsopolisen i ett eller annat hänseende undergått reparation. 32 nya lokaler ha under året blifvit inredda, hvaraf 17 i gamla och 15 i nyuppförda hus. Butiker der endast mjölk och grädde försäljes, äro här i staden mera sällsynta, utan är mjölkhandeln i de allra flesta fall förenad med handel af bröd, men i icke få fall äfven med specerier.

Af helsopolisen ha under året 510 mjölkprof (161 oskummad och 349 skummad mjölk) blifvit inköpta och undersökta i och för utrönande, om de kunnat misstänkas ha varit vattenspädda. Undersökningarne ha verkställts med Quevennes' lactodensimeter. Anledning till misstanke, att mjölken varit bemängd med vatten, har vid dessa förberedande undersökningar i intet enda fall förefunnits.

g) Kemiska analyser.

Stadskemistens årsberättelse för år 1895.

Under året hava följande 4860 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

	Antal prov		Antal prov
Hvetemjöl	1	Kaffeextrakt	1
Potatisstärkelse	1	Kornextrakt	1
Risgryn	1	Ekollonextrakt	1
Gryn av okänd art	4	Krushärssaft	1
Bröd	1	Blåbärssaft	1
Salt långa	1	Lemonadpulver	1
Ärtkonserver	3	Dricksvatten	43
Smör	174	Läskevatten, kolsyrade	21
Margarin	5	Järnvatten	2
Ister	14	Ångpannevatten	6
Flott	3	Vatten för andra industriella ändamål	3
Matolja	1	Järn och stål	12
Komjolk, oskummad	796	»Nas»	1
» skummad	225	Koppar	2
Tjärmjolk	2	Bly	2
Grädde	178	Tenn	20
Buljong	1	Förtening	15
Sirap	25	Ferrokrom	5
Druvmust	1	Hvitmetall	2
Lageröl	21	Svavel	1
Pilsneröl	1	Svavelsyra	1
Lagerdricka	8	Lut	2
Enkelöl	1	Natriumhydrat	2
Dubbelöl	1	Kaliumsulfuret	2
Hembrygdt öl	1	Pottaska	3
Enbärdricka	1	Gult blodlutsalt	1
Goodtemplardricka	1	Kaliumbikromat	2
»Soft ale»	1	Kaliumbitartrat	1
»Kops ale»	2	Soda	2
»Kops stout»	2	Natriumbikarbonat	1
Kvas	1	Glaubersalt	5
Vin	4	Boraks	2
»Druv-vin»	1	Kloralk	3
Konjak	1	Klorzink-salmiak	1
Whisky	1	Zinkhvitt	1
Sprit	1	Blyhvitt	4
Te	2	Mönja	4
Kaffesurrogat	2	Manganoxid	1

	Antal prov		Antal prov
Manganklorur	2	Sillolja	1
Konserveringssalt	1	Sältran	1
Tvättpulver	1	Tran av obekant hafsdjur	1
»Brunrödl»	2	Turkisktrödtolja	1
Knallhattar	3	Maskinolja (vanligtvis en blandning av fet olja och mineralolja)	5
Ättiksyra	6	Cylinderolja	11
Ättika och ättiksprit	11	Spindelolja	4
Oljsyra	3	Mineralolja för smörjning, ljus	12
Träsprit	1	» » » mörk	7
Prässläst	25	» » annat slag	1
Glycerin	1	Paraffinolja	1
Såpa	1	»Oleine oil»	1
Paraffin	1	»Soluble oil»	1
Indigo	5	Fotogen	39
Lim	2	Gasolja	1
Vaks	1	Terpentinolja	10
Tändstickor	2	Cederträolja	1
Braständare	1	Stenkol	2
Trämassa	1480	Bränd kalk	3
Papper	1	Gips	1
Tjärpapp	1	Flusspat	4
Stenkolstjära	2	Apatit	2
Asfalttjära	4	Brunsten	3
Taklack	3	Svavelkis	7
Karbolineum	112	Zinkblende	1
Karbolinon	1	Mineral, andra slag	2
Beck	3	Järnmalm	15
Sikkativharts	2	Nickelmalm	2
Garvämneextrakt	2	Diorit	1
Björkkol	1	Rapskaka	4
Skeppsbottenfärg	2	Jordnötskaka	2
Blåholtsextrakt	2	Linfrökakmjöl	3
Kimrök	1	Torsklevermjöl	1
Färg, andra slag	3	Rågkli	1
Isoleringscement	1	Havresådor	1
Talg	2	Sillguano	25
Konsistentfett	1	Torskguano	1
»Gury»	1	»Guanopreparat»	1
Vagnsmörja	3	Sillkompost	1
Bomolja	29	Benmjöl	4
Rovolja	7	Superfosfat	5
Linolja, rå	4	Tomasfosfat	2
» kokad	3	Kainit	1
Hvalolja	3		

	Antal prov		Antal prov
Svavelsyrad amoniak	1	Järnsocker	1
Mossgödning	1	Fotpulver	2
Torvmullspudrett	1	Barnpuder	1
Avfalls-kalk	1	Magmikstur	1
Torvmull	14	Härfärgningsmedel	1
Gytja	1	»Heleolin» (råttutrotningsmedel)	1
Violrot	2	Nikotinhaltigt extrakt	1
Vävnad (trädämnets ursprung).....	10	Blanksmörja	1
» (appretyr)	1	Avfall från en tvålfabrik	1
Garn (färg)	1	Pannsten	1
» (beta m. m.)	2	Fällning ur ångpannevatten	1
Bomullstrassel	4	Klarningsmedel	1
Tjärdrev	1	Anjovislake	1
Arsenikprov (vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier o. a. prov, som under- sökts endast på arsenik)	1187	»Petrolit»	1
Urin	10	Hundmage	2
		Raketer	1
		Summa prov	4860

Bland dessa prov hava en del av mig för undersökning anskaffats.

Det stora flertalet analyser (75,9 %) utgöras av:

<i>trämasseanalyser</i>	30,5 %
<i>arsenikprov</i>	24,4 %
och <i>mjölkanalyser</i> : oskummad mjölk.....	16,4 %
skummad mjölk	4,6 % 21,0 %

Därnäst komma analyser av:

grädde	3,7 %
smör	3,6 %
karbolineum	2,3 % o. s. v.

Om några bland analysföremålen är jag i tillfälle att meddela en del närmare uppgifter.

I brödprovet hade en fluga blivit inbakad.

För hälsovårdsnämndens räkning hava 155 prov smör, som av sundhetspolisen inköpts i butiker och på torg, blivit undersökta. Vid inköpen förfor man så, att man utpekade de stycken, hvarav man önskade prov — detta för att man om möjligt skulle kunna få reda på, huru vida smörhandlare, som tillika sålde margarin, skyltade i enlighet med margarinförordningen. De första inköpen gjordes i februari i saluhallen. Härvid upptäcktes, att fyra smörhandlare av nio icke hade skyltat i enlighet med margarinförordningen för de mar-

garinpartier, som jämte smör funnos i butikerna.*) De fyra blevo anmälda hos allmänna åklagaren samt av rådhusrätten dömda till dryga böter.

Vid senare företagna inköp av smör har någon olaga skyltning icke uppläckts.

Av de som smör inköpta proven har intet varit misstänkt att innehålla margarin. För prövning på margarin har Sondéns likvoskop användts.

Smörproven hava även undersökts på vattenhalt. Denna har varit i prov från:

	Butiker	Torg
i medeltal.....	10,41 %	13,28 %
högst.....	18,1 %	17,1 %
lägst.....	4,0 %	9,5 %

Från butiker voro 129 prov inköpta, på torg 26 prov. Att torgproven i genomsnitt visa högre vattenhalt, torde väsentligen bero därpå, att man på torgen icke kunde få köpa mindre kvantitet än $\frac{1}{2}$ k. De prov, som voro köpta i butiker, vägde endast 50 å 100 g. Vid smörets utminuterung i mindre poster går säkert en del vatten (smörlake) förloradt. Möjligt är ock, att man på torgen får köpa mest s. k. bondsmör och i butikerna mera mejerismör, och att det senare i följd av lämpligare bearbetning medelst maskiner i genomsnitt hålla mindre vatten än bondsmöret.

Högsta vattenhalt, man bör tillåta i smör, är 15 %. Följande tabell utvisar, huru många prov hållit högre vattenhalt:

	Butiker	Torg
15—15,99 % vatten	0 prov	3 prov
16—16,99 » »	3 »	1 »
17—17,99 » »	0 »	1 »
18—18,99 » »	1 »	0 »
Summa prov med mer än 15 % vatten	4 prov	5 prov

Av butiksmöret var det således 3,1 %, av torgsmöret 19,2 % bland proven, som höllo mer än 15 % vatten.

I ett torgsmör iaktogs hår av människa och nötkreatur, insektben, halmstrån, havreskal m. fl. främmande beståndsdelar. Smörproven granskades eljest i allmänhet icke på smutsbeståndsdelar.

*) Den olagliga skyltningen bestod däri, att man icke tydligen utmärkt hvarje särskildt margarinparti, som fans uti butiken.

Butiksmöret har kostat minst 120 öre, högst 300 öre per kilo, beräknadt av priset å 50 eller 100 g. Torgsmörets kilopris har växlat mellan 180 och 190 öre.)*

De på uppdrag av hälsovårdsnämnden undersökta fjorton ister- (= smult-) proven hava av hälsopolisen inköpts i butiker. Av dessa prov var ett icke ren ister; det gav stark reaktion på bomullsfröolja (enligt Stocks metod) och hade ett tämligen högt jodtal: 70. De tretton övriga, ej misstänkt förfalskade proven gävo vid undersökningen följande resultat:

smältpunkt	lägst 43° C, högst 52° C
vatten	» 0 » spår
aska	» 0 » 1,39 %
jodtal	» 50,0 » 62,7

Ett av proven hade en något smutsig färg och innehöll åtskilliga trådar av jute.

Priset har växlat mellan 10 och 12 öre per 100 g.

De tre flottproven hava också inköpts i butiker av hälsopolisen. De visade:

smältpunkt	lägst 43° C, högst 44° C
jodtal	» 45,3 » 49,7
vatten och aska	spår av båda.

Två av proven hade en något smutsig, grådaskig färg. De kostade 8 å 9 öre per 100 g.

De 796 proven å komjolk, hvilka enligt uppgift skulle utgöras av oskummad mjölk, höllo följande fetthalter:

2 prov	1,25 % — 1,49 %	}	= 0,8 % av proven
4 »	1,5 » — 1,99 »		
17 »	2,0 » — 2,49 »	}	= 2,1 » » »
173 »	2,5 » — 2,99 »		
600 »	3,0 » och därutöver	}	= 75,4 » » »
Summa 796 prov			

Hälsopolisen har inköpt en stor del av dessa prov, för hvilka särskild redogörelse lämnas här nedan. Många prov hava ock inlämnats från ett mjäjeri i Västergötland. Detta mjäjeri hade emellanåt låtit undersöka sina leverantörers mjölk och därvid funnit, att mjölken från de olika leverantörerna kunde vara av mycket olika beskaffenhet och följaktligen av mycket olika värde. Särskildt var det en leverantör, om hvilken man bestämdt visste, att han förfalskade mjölken, ty det hade konstaterats genom undersökning av stallprov, som visade mycket

*) Jag saknar prisuppgift å en del prov torgsmör.

högre fettprocent än mjölkleveranserna. Man beslöt sig då slutligen för att betala mjölken efter fetthalt, och följden blev den, att på samma gång, som genomsnittsfetthalten för all till mejeriet levererad mjölk steg med omkring 0,5 %, så fingo samtliga mjölkleverantörer rättvis betalning för sin mjölk. För undersökningarna provtog man mjölkleveranserna 3 à 4 gånger i veckan. Då leverantörantalet var omkring 40, blev det således bortåt 600 prov i månaden eller 7000 prov på året. Man lät dock icke analysera så många prov, hvilket skulle ha blivit dyrt, utan blott ett prov i månaden för hvarje leverantör, således omkring 40 prov per månad och 480 per år, hvilket möjliggjordes därigenom, att man begagnade en av mig uppfunnen mjölkkonserveringsmetod — omnämnd i årsberättelsen för 1893 — hvarigenom *generalprov* kunde tagas för en hel månad.

Tre prov oskummad mjölk, som visade följande tal:

	1	2	3
Egentlig vikt vid + 15° C	—	1,035	1,035
fetthalt i procent	1,25	1,95	2,3

voro antagligen förfalskade, de två senare genom skumning. Det första provet var inköpt här på torg, det andra levereradt till en mjölkaffär härstädes, det tredje inlämnadt från ett mejeri.

Av de för hälsovårdsnämndens räkning inköpta 102 proven av oskummad mjölk har hälften inköpts i butiker och hälften på torg. De hava givit följande resultat:

	Butikmjölk	Torgmjölk
Egentlig vikt vid + 15° C	1,031—1,035	1,031—1,035
fett i procent, medeltal	3,23	3,16
högst	5,05	5,00
lägst.....	2,38	1,85

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit, hvarvid alltid minst dubbla bestämningar gjorts. Utom egentlig vikt och fett hava i några få fall torrsubstans bestämts, då mjölken kunnat misstänkas vara förfalskad. Följande tabell upptager dessa misstänkt förfalskade prov:

	1	2	3	4	5
Egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,032	1,033	1,033	1,034
fett i procent	2,38	1,90	2,33	1,85	2,50
torrsubstans i procent	11,25	10,68	10,32	10,66	11,21

N:is 1 och 5 misstänkt skummade; N:is 3 och 4 likaså, men de kunna tillika vara spädda. N:o 2 sannolikt både skummad och spädd. Ett ganska stort antal prov hava visat den höga egentliga vikten av 1,034; då dessa prov samtidigt visat en relativt låg fetthalt (under 3 %), kan man misstänka, att proven blivit något skummade. Och det torde i själva verket vara icke så ovanligt, att kvällmjölk skummas på morgonen efter mjölkningen samt sedan blandas med morgonmjölk, hvarefter blandningen säljes som oskummad mjölk. Att avgöra, om detta egt rum, är dock omöjligt, utan att man för jämförelse får undersöka stallprov, och sådana kunna näppeligen anskaffas. I ovanstående tabell hava endast de mest misstänkta proven upptagits.

Den abnormt höga egentliga vikten av 1,035 hava endast ett par prov visat. Dessa prov kunde dock ej misstänkas vara skummade.

Sundhetsinspektören, hälsovårdsnämndens kemist och de två handelskemisterna i Stockholm överenskommo för några år sedan att beteckna en oskummad mjölk med mer än 3,5 % fett som »mycket god», en med 3—3,49 % fett som »god», en med 2,5—2,99 % fett som »medelmättig» och en med mindre än 2,5 % som »underhållig». Graderna för skummjolk och grädde bestämde de till endast två, nämligen »prima» skummjolk med minst 0,5 % fett och »sekunda» med mindre än 0,5 % fett, »prima» grädde med minst 15 % fett och »sekunda» med mindre än 15 % fett. Dessa gradbeteckningar, som för övrigt skulle begagnas endast om en vara av normal beskaffenhet, hava också användts i de notiser om mjölk- och gräddundersökningar, som emellanåt varit synliga i de tre dagliga Göteborgstidningarna.*) Dock har därvid tagits hänsyn endast till fetthalten, ej till någon möjligen förekommande mer eller mindre abnorm beskaffenhet hos mjölken. *Hvarje* undersökt mjölkprov har således fått sitt betyg efter fetthalten. Följande tabell utvisar en indelning av de oskummade mjölkproven efter nämnda betygsgrader:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Mycket goda.....	12	23,5	7	13,7
Goda	25	49,0	26	51,0
Medelmättiga	13	25,5	15	29,4
Underhålliga.....	1	2,0	3	5,0
Summa	51	100,0	51	100,0

*) I dessa tidningsnotiser med rubrik »Meddelande från Göteborgs hälsovårdsnämnd» hava namnen på säljarne meddelats, hvilket otvifvelaktigt är av gagn för den köpande allmänheten; men även för säljarne själva bör det i regel vara gagneligt att få del av analysresultaten.

Samtliga mjölkprov hava makroskopiskt granskats på smutsbeståndsdelar. Det är blott ganska få av proven, hvare ingen smuts upptäckts, nämligen fem prov butikmjölk (= 9,8 %) och två prov torgmjölk (= 3,9 %). Intet av butikproven har hållit någon större mängd smuts. I fyra av torgproven, där smutsmängden syntes vara jämförelsevis betydlig, bestämdes denna kvantitativt enligt Renks metod, torkad vid 100° C, till resp. 7,7, 8,6, 15,0 och 18,4 mg per liter. Såsom exempel, på hvad man plägar finna vid mikroskopisk undersökning av smutsen, kan anföras ett prov, som visade sig innehålla färgade och ofärgade vävnadstrådar av bomull och ylle, nöthår, ett kvalster (djur), sand m. m.

Priserna å den oskummade mjölken hava växlat:

mellan 12 och 15 öre per liter hos butikmjölken,

» 8 » 12 » » » » torgmjölken.

Av skummad mjölk hava undersökts 225 prov, som haft en fetthalt, växlande mellan 0,08 % och 2,20 %. De flesta proven, nämligen 179, hava för hälsovårdsnämndens räkning undersökts. Dessa, som inköpts dels i butiker — 105 prov — dels på torg — 74 prov — hava visat följande siffror:

	Butikmjölk	Torgmjölk
Egentlig vikt vid + 15° C	1,033—1,037	1,033—1,038
fett i procent, medeltal	0,81	0,94
högst	2,20	1,94
lägst.....	0,09	0,31

För fettbestämningarne i skummjölksproven har begagnats Soxhlets areometrisk metod. Blott i ett par prov har torrs substans blivit bestämd. Ett prov från mjölkbutik med:

egentlig vikt vid + 15° C.....	1,033
fett.....	0,45 %
torrs substans	8,22 %

kunde misstänkas vara något vattenspädd.

I den av konungens befallningshafvande fastställda matvaruförordningen för Göteborg av år 1887 föreskrives, att å kärl, hvare saluhållen mjölk förvaras, skall förefinnas anbragt ett märke, tydligt angivande mjölkens art. Det skiljes sålunda i denna förordning mellan *vanlig skummad* mjölk och *separerad* mjölk. Förordningens syfte är naturligtvis det, att man skall skilja mellan mera fet och mager skummjölk. Nu är det emellertid i regeln omöjligt att genom analys bestämdt avgöra, om en skummjölk är *på vanligt sätt skummad*, hvarmed förordningen väl avser icke maskinskummad mjölk, eller om den är *skummad med separator* (eller annan maskin). Man kan dock som ganska säkert antaga,

att de allra flesta prov, som visa en fetthalt under 0,5 %, äro maskinskummade; och av följande tabell kan man då något så när bedöma, i hvad mån maskinskummad skummjolk här saluhålles:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Fett minst 0,5 % (= »prima» skummjolk)	77	73,3	69	93,2
fett mindre än 0,5 % (= »sekunda» d:o)	28	26,7	5	6,8
Summa	105	100,0	74	100,0

Sannolikt äro dessa tal, som skulle angiva maskinskummad mjölk, snarare för låga än för höga. Visserligen kan en del prov bland dem vara åstadkomna utan maskinscumning, men å andra sidan kunna många prov bland dem, som hålla 0,5 % fett och därutöver, vara helt eller delvis maskinscummade. Det har försports, att från en del mejerier levereras till Göteborg maskinscummad mjölk, som för höjande av fetthalten är blandad med oskummad mjölk.

Endast i tre fall har sundhetspolisen uppgivit, att skummjolk sålts som separerad mjölk. Det är av ovanstående klart, att man i handeln här sällan skiljer mellan den mera feta och den magra skummjölken, och att ändamålet med stadgandet i matvaruförordningen i detta fall icke vunnits.

Skummjölken har visat sig mera fri från synbara smutsämnen än den oskummade mjölken. Av de i butiker inköpta skummjölksproven voro 30 (= 28,6 %), av de på torg köpta proven voro 6 (= 8,1 %) smutsfria. Intet av butikproven höll någon större smuts mängd, I åtta av torgproven, som syntes innehålla relativt mycket smuts, bestämdes denna kvantitativt, torkad vid 100° C, till resp. 4,0, 5,0, 7,0, 7,0, 8,8, 9,0, 13,8 och 30,0 mg per liter.

Att särskildt den skummade mjölken från butikerna i regel visat sig smutsfriare än den å torgen köpta, torde i väsendtlig mån bero dels därpå, att bland torgmjölken säkert fins mindre mängd maskinscummad mjölk,*) dels därpå, att gatsopor blåsa ner i mjölkkärlen, då de stå öppna på torgen.

Priserna å skummjolk hava växlat:

mellan 5 och 7 öre per liter hos butikmjölken,
 » 5 » 6 » » » » » torgmjölken.

Medelpriset är för den skummade mjölken likasom för den oskummade något lägre på torget än i butikerna.

*) Vid maskinscumningen avskiljes en hel del smutsämnen,

De två undersökta tjärnmjölksproven, som hälsopolisen inköpt till pris av 3 öre per l, visade följande tal:

	1	2
Egentlig vikt vid + 15° C	1,031	1,032
fett.....	1,08	0,75

Gräddproven hava visat en fetthalt, som växlat mellan 10,2 % och 57,6 %. Det har varit fyra prov, som visat följande för Göteborgsförhållanden ovanligt höga fetthalter: 36,4 %, 51,9 %, 53,2 %, 57,6 %. Åtminstone de tre senaste proven voro dock icke avsedda att komma göteborgare till godo; de voro prov på exportgrädde, avsedd för den engelska marknaden. (Se not å sid. 38.) Hela antalet undersökta gräddprov har varit 178. Av dessa hava 167 undersökts för hälsovårdsnämndens räkning. De hava inköpts av hälsopolisen dels i butiker — 97 prov — dels på torg — 70 prov — och hava hållit följande fetthalter:

	Butikgrädde	Torggrädde
Fett i procent, medeltal	17,8	19,2
högst	24,3	26,4
lägst.....	10,2	10,8

Fettbestämningarna hafva utförts med laktokrit, i det grädden då först blivit spädd med fem gånger vatten. Det tal, laktokriten angivit, har sedan således multiplicerats med 6. Dubbla bestämningar hava alltid utförts.

Om gräddproven indelas efter fetthalten i »prima» (med minst 15 % fett) och »sekunda» (med mindre än 15 % fett), så erhålles följande sammanställning:

	Butikgrädde		Torggrädde	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Prima	85	87,6	61	87,1
Sekunda	12	12,4	9	12,9
Summa	97	100,0	70	100,0

Jag har i likhet med Stockholmskemisterna satt gränsen mellan prima och sekunda grädde vid 15 %. Denna gräns anser jag annars vara för låg. Den borde enligt min mening ligga några procent högre, t. eks. vid 20 %.*)

Gräddproven hava utgjorts av dels okokad, dels kokad grädde. Det torde vara samtidigt med gräddens kokning, som en och annan tillsätter mjöl, som därvid förklustras och föranleder, att grädden ser ut att vara fetare, än den i verkligheten är. Sådan med mjöl förfalskad grädde har jag tvänne gånger upptäckt; båda proven voro köpta i butiker. Det är dock att märka, att det var först i oktober, som jag började undersöka gräddproven på stärkelse.

Likasom mjölken har även grädden vanligtvis icke varit alldeles fri från främmande, fasta, för blotta ögat synbara beståndsdelar eller hvad jag betecknar som smuts. Blott i seks av butiksproven (= 6,2 %) och fem av torgproven (= 7,1 %) syntes icke någon smuts.

Prisuppgifter å grädden har jag i allmänhet icke erhållit. I de fall, då sådana meddelats, hava de väkslat:

mellan 5 och 8 öre per deciliter hos butikgrädde,
» 4 » 5 » » » » » torggrädde.

Grädde säljes ofta på en slump, utan att man använder ordentliga mätkärl. Buljongprovet innehöll koppar men i ofarlig mängd.

Uti en butelj, innehållande lagerdricka, förekom dess utom en svart smörja, som var kromhaltig.

Kvas-provet höll 1,06 % alkohol, var grumligt av jäst och hade en obehagligt sur smak.

Ett prov Bordeaux-vin var fördärvadt såsom hållande för mycket ättiksyra; det reagerade dess utom på svavelsyrlighet.

På uppdrag av vattenledningsstyrelsen har jag en gång hvarje månad provtagit vattenledningsvattnet vid Alelyckan. De å dessa vattenprov utförda analyserna äro i följande tabell sammanställda:

*) I »Die menschlichen Nahrungs- und Genussmittel» (Berlin 1893) uppgiver König för naturlig grädde:

såsom medeltal (av 46 analyser)	22,66 % fett
maximum.....	29,93 » »
minimum.....	15,19 » »

Men han tillägger, att nämnda medeltal är tämligen lågt, och han fordrar, att en *god* grädde skall innehålla *minst 30 % fett*. Om man således här skulle fordra, att en prima (god) grädde skall innehålla minst 20 % fett, så vore det icke för mycket. I England saluhålles en mycket fettrikare grädde. Så fann Vieth i 716 prov »enkel» grädde i medeltal 45,5 % fett och i 46 prov »dubbel» grädde i medeltal 53,5 % fett. Alla dessa prov sålda i London.

N u m m e r	Vattenprov från	Vattenprov togs	På 100,000 delar vatten						Kvalitativa prov			Anmärkingar	
			Fast substans	Mineralämnen	Glödgings- förlust	Klor	Motsvarande klornatium	Syreförbrukning (enligt Kubel)	Färgprov: kubiceenti- meler karamellösning*)	Salpetersyra			
										Amoniak	Salpetersyrighet		Salpetersyra
1	Filtrerbassäng N:o 3.....	⁶ / ₁	8,40	5,80	2,60	1,34	2,21	0,40	22			<p>Alla de ofiltrerade vattenproven från filtrerbassängarna voro svagt grumliga och avsatte obetydlig botten- sats.</p> <p>Alla de filtrerade vattenproven voro mycket svagt opalescenta och avsatte högst ringa botten- sats. (Lerslam kan svårligen fullständigt avlägsnas genom sandfiltrering).</p> <p>I de ofiltrerade proven för september, oktober o. november iaktogs för blotta ögat synbara smådjur. Före september granskades icke vattenproven i detta hänseende.</p>	
2	Filtrum N:o 3	»	8,80	6,20	2,60	1,34	2,21	0,38	18				
3	Filtrerbassäng N:o 4.....	⁵ / ₂	4,60	2,20	2,40	0,89	1,46	0,38	16				
4	Filtrum N:o 4	»	5,20	3,40	1,80	0,89	1,46	0,34	16				
5	Filtrerbassäng N:o 3.....	⁵ / ₃	4,60	3,20	1,40	0,84	1,05	0,41	12	<p align="center">ingen reaktion ingen reaktion</p>			
6	Filtrum N:o 3	»	5,20	3,00	2,20	0,59	0,97	0,30	12				
7	Filtrerbassäng N:o 4.....	⁷ / ₄	6,00	4,20	1,80	0,79	1,30	0,44	26				
8	Filtrum N:o 4	»	6,40	3,60	2,80	0,79	1,30	0,37	21				
9	Filtrerbassäng N:o 3.....	⁵ / ₅	6,20	4,00	2,20	0,94	1,55	0,42	20				
10	Filtrum N:o 3	»	7,20	5,40	1,80	1,04	1,71	0,38	20				
11	Filtrerbassäng N:o 3	⁴ / ₆	4,00	2,20	1,80	0,69	1,14	0,37	16				
12	Filtrum N:o 3	»	4,20	2,20	2,00	0,59	0,97	0,34	16				
13	Filtrerbassäng N:o 4.....	⁷ / ₇	5,20	3,60	1,60	0,64	1,05	0,42	20				
14	Filtrum N:o 4	»	5,20	3,20	2,00	0,58	0,96	0,31	14				
15	Filtrerbassäng N:o 3.....	⁸ / ₈	6,00	3,60	2,40	0,94	1,55	0,50	32				
16	Filtrum N:o 3	»	6,20	4,00	2,20	0,94	1,55	0,42	24				
17	Filtrerbassäng N:o 4.....	³ / ₉	4,60	2,40	2,20	0,58	0,96	0,43	24				
18	Filtrum N:o 4	»	4,80	2,80	2,00	0,58	0,96	0,35	18				
19	Filtrerbassäng N:o 3.....	⁶ / ₁₀	4,52	3,38	1,14	0,52	0,85	0,35	18				
20	Filtrum N:o 3	»	4,36	3,22	1,14	0,52	0,85	0,32	16				
21	Filtrerbassäng N:o 3.....	³ / ₁₁	8,00	4,60	3,40	1,38	2,27	0,40	24				
22	Filtrum N:o 3	»	4,80	2,60	2,20	0,84	1,38	0,29	16				
23	Filtrerbassäng N:o 4.....	⁴ / ₁₂	5,80	3,60	2,20	0,50	0,82	0,40	20				
24	Filtrum N:o 4	»	4,80	2,40	2,40	0,59	0,97	0,40	20				
Ofiltrerad vatten			Medeltal..	5,66	3,57	2,09	0,82	1,35	0,41		21		
			Högst	8,40	5,80	2,60	1,38	2,27	0,50		32		
			Lägst	4,00	2,20	1,14	0,50	0,82	0,35		12		
Filtrerad vatten**)			Medeltal..	5,67	3,58	2,09	0,77	1,28	0,36		18		
			Högst	8,80	6,20	2,80	1,34	2,21	0,43	24			
			Lägst	4,20	2,20	1,14	0,52	0,85	0,31	12			

*) Karamellösningen beredd av 1 g rörsocker, som kokats 10 minuter med 5 cm³ normalsvafvelsyra + 50 cm³ vatten och därefter 12 minuter med 10 cm³ normalnatron, hvarefter lösningen späddes till 1 l. Av denna lösning tillsattes till 1 l destilleradt vatten så mycket, att detta fick samma färg som vattnet i fråga.

***) Det filtrerade vattenprovet N:o 22, taget ³/₁₁, är uteslutet vid dessa beräkningar, emedan det var en blandning av älvvatten och Delsjövattnet.

Dessa månadtligen värkställda undersökningar hava icke givit någon anledning att misstänka, att det filtrerade älvvattnet skulle vara i någon mon olämpligt att använda som dricks- och hushållsvatten. Så vidt man med kemiska analyser kan bedöma, om ett vatten bekommit några hälsovådliga föroreningar, så hava dessa nu utförda analyser sålunda icke bekräftat den, såsom det uppgives, av mången härstädes hysta förmodan, att vattenledningsvattnet skulle erhålla några föroreningar från det nära vattenledningsväcket liggande renhållningsväcket.

Med anledning av förut härstädes värkställda undersökningar av tenn och förteningar, som visat alltför hög blyhalt, har hälsovårdsnämnden låtit mig förnya dessa undersökningar, efter det den först genom annonser kungjort, att förtennare skulle vid förtening av kärl, avsedda för mat- och dryckes-varor använda *rent* tenn. Först inköpte hälsopolisen tennprov från förtennare,*) och senare inlämnades av andra personer kokkärl till förtening hos samma förtennare. Undersökningarna av dessa prov hava givit följande resultat:

N:o	Förtennare	Blyhalt i procent i	
		tenn	förtening
1	Carl Johansson, Vallgatan 8	0,49	0,92
2	L. M. Strömberg, Vallgatan 15	0,10	0,31
3	A. F. Berglund, Kyrkogatan 3	—	0,31
4	C. M. Hammar, Bryggaregatan 3	0,44	0,19
5	C. J. Nilsson, Järntorgsgatan 8	0	0,10
6	R. A. Söderlund, Haga Nygata 5	0,08	2,97
7	A. G. Lagerin, Haga Nygata 13.....	0,07	14,04
8	A. J. H. Sandström, Haga Nygata 19	0,09	0,44
9	J. A. Carlson, Snickaregatan 1	0,13	0,51
10	Maria Aug. Andersson, Majornas 1:sta rote 149.....	0,12	0,41
11	Carl W. Andersson, Majornas 2:dra rote 34	0,20	0,27
12	J. P. Norberg, Majornas 3:dje rote 44	0,12	0,07
13	Emma Petersson, Majornas 3:dje rote 127	1,34	8,31
14	Samuel Östberg, Majornas 5:te rote 85	8,11	0,75
15	Carl Carlsson, 12:te roten Redbärgslid 11 A. B.....	spår	0,34

Då 1 % är högsta blyhalt, som bör tillåtas i förteningar, så finner man av tabellen, att två av tennproven — N:is 13 och 14 med resp. 1,34 % och 8,11 % bly — och tre av förteningarna — N:is 6, 13 och 7 med resp. 2,97 %, 8,31 % och 14,04 % bly — hålla för hög blyhalt.

Dessa undersökningar hava sedan föranledt, att de femton förtennarne

*) Utom N:o 3 (se tabellen).

blivit inkallade till hälsovårdsnämnden samt förstängade med stöd av § 23 i hälsovårdsstadgan att vid förteningar använda tenn, ej innehållande öfver 1 % bly.

Ett prov »kaliumsulfuret» höll intet sulfidsvavel; preparatets benämning således oriktig.

Zinkhvittprovet var förfalskadt med tungspat. Ett prov blyhvitt likaså.

Två mönjeprover innehöllo resp. 34 % och 38 % främmande beståndsdelar.

Två prov manganklorur voro starkt kalkhaltiga.

Ett prov ättiksyra var starkt kopparhaltig.

Ett prov oljsyra var förfalskadt med en icke försåpbar olja.

Såpprovet utgjordes av s. k. fylld såpa; den var uppblandad med mjöl och kalkbitar. Dylig såpa är ytterst vanlig i marknaden. Men man kan därför ej så mycket anmärka mot fabrikanterna, ty den stora allmänheten vill icke betala, hvad *ren* såpa är värd. Den *tror* sig göra en god affär, då den köper dylig, *skenbart billig* vara, menande, att den är lika dryg som den rena såpan, som icke innehåller något mjöl eller några kalkbitar — ingredienser, som ej kunna anses vara några rengöringsmedel.

Vaksprovet var förfalskadt med talg.

Den undersökta trämassan har ofta visat sig vara underhållig i följd av för hög vattenhalt, beroende detta sannolikt huvudsakligen därpå, att fabrikanterna icke få någon betalning för eventuel överhalt, hvarför de lätt riskera att få skänka bort massa, om denna torkas för mycket eller — i fråga om våt massa — prässas för hårdt.

De undersökta tjärproven hava — i motsats till hvad förhållandet var under föregående år — alla visat låga eller tämligen låga vattenhalter, nämligen:

Stenkolstjära		Asfalttjära				Taklack		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
3,0	2,0	0	0,4	1,3	1,5	0,6	0,6	0,3

Vatten i procent

Av karbolineumproven voro fem avgjort falska.

Ett icke rent talgprov innehöll ej mindre än 40 % fri syra beräknad som oljsyra.

Ett prov vagnsmörja av dålig kvalitet höll 50 % mineralbeståndsdelar och avsevärd mängd vatten.

Av bomoljeproven hava fyra hållit ovanligt höga syrehalter nämligen 26,25 %, 26,28 %, 28,77 % och 29,55 % (som oljsyra beräknad).

Ett prov rovolja utgjordes av tran, ett annat prov var förfalskadt med en främmande olja, ovisst hvilken.

Ett prov hvalolja var förfalskadt med en icke försåpbar olja.

Sältranprovet var förlfalskadt med mineralolja.

Flere av mineraloljeproven innehöllo vatten, dock endast spår.

»Oleine oil» höll endast 30 % olein; resten var såpa.

»Soluble oil» utgjordes av endast såplösning.

Ett benmjölsprov höll 1,97 %, ett superfosfatprov höll 0,53 % och ett tomasfosfatprov 1,21 % mindre fosforsyra, än garanteradt var.

Två vävnader, som uppgivits vara ullfria, innehöllo betydligt med ull. En hetylleväfnad var halvulle. En hellinneväfnad innehöll bomull.

Bland de 1187 arsenikproven, bestående av vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier m. m., som undersöktes endast på arsenik,*) hava 326 (= 27,5 %) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspeglar (enligt Fresenii-Babos metod). Det är dock då att märka, att många bland dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagna föremål, och de hava därför icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för öfrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspeglar).

För hälsovårdsnämndens räkning hava en del prov, som användas vid oljemålning undersökts på arsenik. Proven anskaffades från fyra större färgfirmor härstädes. Undersökningsmetod: 1) destillation enligt Schneider 2) framställning av speglar enligt Fresenius-Babo. Färgerna undersöktes på 2,5 g,**) linoljefernissan på 5 g. I följande tabell äro analysresultaten sammanställda:

Arsenikprov	Arsenikspeglar			Summa prov
	Ogenomskinliga	Genomskinliga***)	Inga	
Kokad linolja (linoljefernissa).....	0	0	4	4
Kimrök tung (= pulveriserade björkkol)	0	3	1	4
» lätt.....	1	1	1	3
Casselbrunt.....	1	0	3	4
Zinkhvitt.....	1	1	2	4

*) Om något prov undersökts på något annat utom arsenik, är det icke upptaget bland dessa prov.

**) Denna mängd valdes därför, att härvarande tapetfabrikanter pläga undersöka sina färger (utom bronserna) på 2,5 g. Om vid analysen då erhålles en icke ogenomskinlig spegel, anser man sig kunna använda färgen i tapetryck utan risk att få den färdiga varan förklarad i handeln förbjuden. Man beräknar på 200 cm² tapet — det lagstadgade ytmåttet — endast omkring 1 g färg.

***) En del av de genomskinliga speglarna voro svaga och av tvivelaktig natur; de innehöllo måhända ingen arsenik.

Ljusocker (guldocker)	1	3	0	4
Italienskt rödt	3	0	1	4
Engelskt rödt.....	3	1	0	4
Terra di Siena, bränd	3	1	0	4
» » » obränd	4	0	0	4
Rehbrunt.....	4	0	0	4
Mörkocker	4	0	0	4
Umbra hrun och grön.....	6	0	0	6
Summa	31	10	12	53

Det är således 58,5 % bland proven, som vid undersökningen givit ogenomskinliga arsenikspeglar. Samtliga proven av den kokade linoljan och den tunga kimröken gävo icke några ogenomskinliga speglar. Den allra största arsenikhalten förekom hos ett prov zinkhvitt.

Härfärgningsmedlet var starkt blyhaltigt.

De två undersökta hundmagarna innehöllo bägge stryknin.

III. Sjukvården.

Sjukvården besörjdes vid årets slut af 50 läkare; 2 hafva under året aflidit och 2 inflyttat.

För *nattbud* utbetalade Nämnden 1,800 kronor; under de närmaste 5 åren har härför utbetalts:

1891	Kronor 1,440
1892	» 1,640
1893	» 1,730
1894	» 1,490
1895	» 1,800

För *medicin åt fattiga sjuka* inom distrikten utbetalade fattigvårdsstyrelsen under de senaste fem åren:

1891.....	Kronor 15,873
1892.....	» 19,598
1893	» 22,578
1894.....	» 21,736
1895.....	» 23,747

Praktiserande *barnmorskor* 67; under året afgångna 7, tillkomna 6.

För 81 förlossningar i medellösa hem har fattigvårdsstyrelsen utbetalt 312 kronor; helsovårdsnämnden 58 kronor 24 öre för karbolsyra.

Veterinärernas antal 6, hvaraf en under året tillkommit.

Praktiserande *tandläkare* 20; under året afflyttade 2, tillkomne 1.

Praktiserande *fältskärer* 2; stadsfältskärens verksamhet bland stadens fattiga framgår af tab. 12; för förbandsartiklar har helsovårdsnämnden utbetalt kronor 123: 40.

Årsredogörelse från Epidemiska sjukhuset (meddelad af D:r A. R. Backlund).

Under år 1895 hafva å sjukhuset varit intagna 1,353 personer, deraf 9 varit intagna på observation och 100 varit mödrar, som åtföljt sina sjuka barn.

De 1,244 i sjukhuset vårdade sjuke fördela sig på under året rådande smittosamma sjukdomar, som följande tabell utvisar:

	Qvarliggande från föregående år		Intagna under år 1895		Summa vårdade		Afförda				Qvarliggande till år 1896	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	Friska		Döda		m.	qv.
							m.	qv.	m.	qv.		
Nervfeber	2	2	19	16	21	18	18	18	1	—	2	—
Skarlakansfeber.....	21	17	147	159	168	176	133	138	23	25	12	13
Difteri	22	22	349	366	371	388	332	340	25	28	14	20
Angina	—	1	41	40	41	41	41	41	—	—	—	—
Annan sjukdom *).....	—	—	14	6	14	6	9	5	5	1	—	—
Summa	45	42	570	587	615	629	533	542	54	54	28	33

Mortalitetsprocenten har, då de till år 1896 qvarliggande ej inräknas, uppgått på hela antalet vårdade — 1,183 sjuka och 93 döda — till 9 procent mot 12 procent under föregående år och ställer sig på de olika sjukdomarne sålunda:

Nervfeber vårdade 37, döde 1, mortalitetsprocent 2,7.

Skarlakansfeber..... » 319, » 48, » 15,0.

Difteri » 725, » 53, » 7,3.

Utaf de difterisjuka hafva 111 haft jemte sin svalgaffektion strypsjuka och af dem hafva 29 eller 26 procent aflidit.

Om dessa 111 fall frånräknas difterifallen ställer sig mortalitetsprocenten — 614 sjuka och 24 döda — rätt lågt för de fall der den lokala processen inskränkt sig till svalget och näsan — 3,9 procent.

Af 73 fall af strypsjuka, som behöft opereras, dogo 21 eller 28,9 procent.

*) Hufvudsakligen mässling.

Mortaliteten i skarlakansfeber och difteri (inclusive strypsjuka) för olika åldersklasser framgår af nedanstående tabell:

	Under 2 år			Från 2 t. o. m. 9 år			10 år och deröfver		
	Antal fall	Döde	Mortalitetsproc.	Antal fall	Döde	Mortalitetsproc.	Antal fall	Döde	Mortalitetsproc.
Skarlakansfeber	39	10	25,6	215	36	16,7	65	2	3,0
Difteri	93	21	22,6	459	31	6,7	169	1	0,59

Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifna har uppgått till 62,83.
 » » » » » vårdade sjuka » 60,15.
 » » » » » för observation intagna » 0,12.
 » » » » » intagna mödrar åtföljande sjuka barn till 2,54.

Underhållsdagarnes antal har uppgått till 22,934
 deraf för icke betalande 22,441
 » » betalande i enskildt rum 204
 » » » i allmänt rum 289 22,934

Underhållsdagarnes antal har uppgått till:
 för nervfebersjuka..... 931
 » skarlakansfebersjuka 10,444
 » difterisjuka 10,346
 » halsflussjuka 98
 » i andra sjukdomar vårdade 139
 » observation intagna 47
 » mödrar åtföljande sjuka barn 929 22,934

Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit..... 17,65
 » » » » observerad 5,2
 » » » » moder åtföljande sjukt barn 9,29

Inkomsterna hafva varit följande:

Från Göteborgs helsovårdsnämnd kr. 44,680: 39
 » betalande patienter » 784: 50
 » grässkörden vid sjukhuset » 40: —
 Kr. 45,504: 89

Utgifterna hafva utgjorts af:

Inventariers konto..... kr. 477: 42
 Nyköpta inventarier » 1,107: 42
 Byggnaders underhåll » 1,210: 97
 Parkens underhåll » 311: 27

Aflöningar	kr. 14,122: 62
Mathållningen.....	» 11,264: 09
Uppvärmning	» 4,248: —
Belysning	» 1,897: 09
Tvätt (tvätterskornas mat och lön).....	» 1,543: 15
Vattenförbrukning.....	» 500: —
Forselkostnader.....	» 1,409: 43
Begravningskostnader	» 1: 50
Medikamenter	» 4,810: 76
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården.....	» 1,531: 13
Skrif- och tryckkostnader	» 91: 02
Renhållning	» 840: 22
Diverse utgifter	» 138: 80
	Kr. 45,504: 89

Om man från utgiftssumman 45,504: 89 afräknar:

Inventariers inköp	kr. 1,107: 42
Begravningskostnader	» 1: 50
Byggnaders underhåll	» 1,210: 97
Parkens	» 311: 27
Diverse utgifter	» 138: 80
	kr. 2,769: 96

återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården ...kr. 42,734: 93
och uppgår sålunda kostnaden:

för hvarje underhållsdag till	kr. 1: 86,33
» » inskrifven person	» 31: 58,5
» » under hela året upptagen säng till	» 680: 16
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit	» 3: 86,3
» pr dag » » » »	» 0: 21,90
Utspisningskostnaden pr dag för hvarje person har varit	» 0: 51,53

Dödligheten i difteri å sjukhuset har under det nu gångna året varit betydligt mindre än under det föregående eller 7,3 procent mot 13,14 af de behandlade fallen.

Att epidemien under 1895 skulle hafva varit af mildare natur och detta spelat någon roll i det gynsamma resultatet med afseende på mortaliteten, är ju omöjligt att med bestämdhet förneka; men af flera skäl är jag mera benägen att tillägga orsaken till det goda resultatet den vidsträckta användningen af differiantitoxinet vid behandlingen.

Under årets tvenne första månader var tillgången på antitoxin mycket ojemn och otillräcklig, hvarför det kom att användas ofta i allt för ringa dos och nästan aldrig i de fall af differieroup, der svalgaffektionen var obetydlig.

Under dessa månader inkommo på sjukhuset 149 fall af difteri och af dessa dogo 21 eller 14 procent, hvilken siffra motsvarar den totala mortalitetsprocenten för år 1894. Under årets 10 sista månader har antitoxinet blifvit användt i så godt som alla difterifallen. Under denna tid hafva blifvit intagna (och utskrifna) 576 difterifall, af hvilka 32 aflidit eller 5,5 procent.

En jämförelse af utgången i de difterifall, som under året vårdats uti hemmen, och hvilka väl i allmänhet ej blifvit behandlade med serum, med resultatet å sjukhuset talar också, synes det mig, för antitoxinets verksamhet. Under året hafva anmälts 943 fall af difteri och strypsjuka med 93 dödsfall. Utaf desse hafva 66 fall antecknats i epidemisjukhusets journal såsom angina, hvarom dock icke, då bakteriologisk undersökning af dessa fall ej gjorts, någon anmälan gjorts till helsovårdsnämnden. 715 af de anmälda difterifallen hafva vårdats å sjukhuset under diagnos difteri och af dessa hafva 53 dött eller 7,4 procent. Ute i hemmen skulle sålunda hafva vårdats 172 difterifall, af hvilka 40 skulle hafva aflidit eller 23,2 procent. Tre af de från sjukhuset utskrifna difteripatienterna hafva, så vidt det är mig bekant — och jag har försökt att under tillräcklig tid efter utskrifningen följa fallen — aflidit i följsjukdomar af difterien och äro antagligen inräknade i de nämnda 40 dödsfallen.

Äfven särskildt beträffande den eljes prognostiskt så svårartade ått luftvägarne progredierande formen af difteri har antitoxinet visat sig fylla de förväntningar, man haft rätt att ställa på detsamma. Mortaliteten i difterieroup uppgick sålunda under år 1894 till 42,38 procent och har för år 1895 nedgått till 26 procent. För Januari och Februari månader, då serum ej kom att användas i alla croupfallen var mortalitetsprocenten 30 sjuka med 10 dödsfall — 33,33 — och för den öfriga delen af året — 81 sjuka med 19 dödsfall — 23 procent. I mån serum kom till användning hade man ofta tillfälle att se strypsjukan utveckla sig efter de sjukas inkomst å sjukhuset; men i de fall af difteri, som blifvit behandlade med antitoxin, har icke någon gång spridning af den fibrinösa processen ått luftvägarne egt rum. Väl har dock i en del fall, då vid inkomsten till sjukhuset endast obetydliga symptom från laryux, såsom hosta och heshet förefunnits, äfven efter insprutningen af serum, så häftiga stenossymtom inställt sig, att operation måst göras.

Ett relativt stort antal croupfall — 30 af 111 — hafva under serumbehandling gått till helsa utan att operation behöft företagas.

Mortaliteten i difteri bör emellertid kunna ännu mera nedbringas, och orsaken till att så ännu icke kunnat ske ligger i okunnighet eller likgiltighet hos de sjukas anhöriga, hvilka dröja att söka hjälp, tills dess ingen räddning längre är tänkbar.

Någon olägenhet af egentlig betydelse af serumbehandlingen har jag icke iakttagit ens vid användandet af mycket stora doser. Sedan vi i April fingo till

användning det svenska af Doktor Selander framställda difteriantitoxinet, som har det stora företrädet framför det tyska, att det är betydligt kraftigare, hafva emellertid erythemer och urticaria vida talrikare uppträdt efter injectionerna. Dessa utslag uppträda i allmänhet ej förr än i slutet af 2:dra eller 3:dje veckan efter injectionen och förlöpa oftast utan feber eller ringaste obehag för patienten. Under användningen af det tyska serum sågo vi sällan dessa utslag, och så vidt det är mig bekant är erfarenheten densamma från andra håll, der detta användts.

Då ju vid försök, som gjorts med injection af vanligt hästserum, dessa utslag lika talrikt uppträdt, är det ju antagligt, att orsaken härtill finnes i sjelfva blodserum, och ej i de antitoxiska egenskaper det förvärfvat; och det ligger ju nära till hands att antaga, att tillsatsen af karbolsyra, som sker till det tyska antitoxinet, neutraliserar denna egenskap hos hästserum. Några intoxications-symtom af karbolsyran i det tyska antitoxinet har jag aldrig iakttagit, ehuru ofta stora mängder — ända till 30 kcm. — i svårare fall behöft användas äfven hos mycket späda barn.

Bakteriologisk undersökning af de inkomna fallen har utförts från Oktober månad; en del scarlatinafall med starkare svalgaffektion hafva äfven blifvit bakteriologiskt undersökta.

I de klinisks svåra fallen är ju den bakteriologiska undersökningen för diagnosen ej nödvändig, men så mycket mera vid de osäkra. Också har under denna tid den bakteriologiska undersökningen visat en hel del fall, som utan den skulle hafva upptagits såsom enkla anginor, vara difteri. Icke mindre än för behandlingen är den bakteriologiska undersökningen emellertid af vikt för bestämmandet af tiden för de sjukas utskrifvande, och tryggheten att utlemna patienterna till hemmen, utan fara för att de längre skola sprida smitta, kan icke nog värderas.

I de flesta fall af strypsjuka, som behöft opereras, har intubation gjorts, och synes mig denna operationsmetod nu, sedan man i difteriantitoxinet har ett godt skydd mot spridningen af den fribrinösa processen i det särskilda fallet, i allmänhet vara att föredraga framför tracheotomien. Intubationen är i regeln mycket lätt och tager endast få sekunder att utföra. I de lämpliga fallen medför operationen genast önskad verkan och man slipper den långsamma, svåra och mödosamma efterbehandling, som tracheotomien fordrar. I medeltal har kanylen behöft ligga inne i två dygn. I en hel del fall kortare och i några få längre tid; i ett fall ända till 10 dygn. Några olägenheter i form af tryckgangrän vid kanyländan eller annat hafva icke förmärkts. I några få fall har emellertid intubationen ej medfört åsyftad verkan, antingen så att stenosen ej kunnat öfvervinnas, på den grund att pseudomembranstycken under kanylens nedre del vid inspirationen sugts in i kanylöppningen, eller därför att trots det att stenosen

öfvervunnits, respirationen fortfarande varit hastig och ytlig. I dessa fall har tracheotomi företagits, men utan annat resultat än att döden likväl efter några timmar inträdt. Vid sektionen har i alla dessa fall befunnits, antingen att luftvägarne ända ned i de finaste förgreningarne varit beklädda med fasta pseudo-membraner, eller att större delen af lungorna varit pneumoniskt förändrade.

Summarisk redogörelse för sjukvården inom fattigvårdssamhället Gibraltar 1895 (meddelad af D:r F. O. Åberg).

Sjukafdelningen. Plats för omkring 300.

Vårdade under året.....	881	(560 män, 321 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1894.....	234	(124 » 110 »)
inkomna under året.....	647	(436 » 211 »)
deraf första gången intagna	365	(235 » 130 »)

Utskrifne:

till hemmet friska och förbättrade	106	(78 män, 28 qvinnor)
oförbättrade	26	(15 » 11 »)
till resp. afdelningar inom anstalten:		
friska och förbättrade	240	(176 » 64 »)
oförbättrade	36	(23 » 13 »)
till sjukhus eller annan offentlig anstalt.....	38	(27 » 11 »)
Döda.....	152	(81 » 71 »)
Qvarliggande till 1896	283	(160 » 123 »)

Underhållsdagarnes antal: 90,723.

Högsta antalet belagda sängar: 291 (Mars).

Lägsta » » » 210 (Augusti).

Sinnessjukafdelningen.

Plats för 190 med 50 isoleringsrum.

Vårdade under året.....	284	(144 män, 140 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1894.....	155	(71 » 84 »)
inkomna under året.....	129	(73 » 56 »)
deraf första gången	89	(50 » 39 »)
och af dessa akuta fall	47	(21 » 26 »)
och delirium tremens	10	(10 » — »)

Af de under året vårdade tillhörde 20 män och 8 qvinnor främmande kommun.

Utom dessa i *sinnessjukafdelningen* intagna funnos inom anstalten på arbetsafdelningarne 25 män och 30 qvinnor, hvilkas sinnesjukdom är af den beskaffenhet att de kunna tillåtas större frihet.

Ütskrifne	117	(69 män, 48 qvinnor)
deraf till hospital.....	18	(11 » 7 »)
Döde	27	(16 » 11 »)
Qvarliggande till 1896.....	167	(75 » 92 »)

Underhållsdagarnes antal: 64,936.

Högsta antalet upptagna platser 174 (December och Maj).

Lägsta » » » 152 (Januari och Juni).

Amm- och Barnafdelningarne:

Plats för omkring 60 ammor med dibarn och 60 koltbarn.

Under året hafva varit intagna 95 ammor med dibarn, deraf 70 inkommit under året.

256 kolt- och skolbarn hafva vistats på anstalten, deraf 199 intagits under året.

18 fosterbarn hafva uppfödts.

Bland ammorna hafva inträffat 54 sjukdomsfall.

Bland barnen hafva förekommit fall af nervfeber, skarlakansfeber, kikhosta, lunginflammation, m. m., m. m., inalles 194 sjukdomsfall; 22 dödsfall.

Holtermanska sjukhuset.

	Män	Qvinnor	Summa
Qvarliggande från 1894	25	14	39
Inskrifna under 1895	257	225	482
Summa vårdade 1895	282	239	521
Ütskrifna under 1895	252	220	472
Qvarliggande till 1896.....	30	19	49
Summa	282	239	521
Antal sjukdagar	8,217	7,209	15,426
Medeltal pr dag	22,5	19,8	42,3

Redogörelse från *Doktor J. Ahlfors' poliklinik för sjuka barn.*

Polikliniken har hållits öppen hvarje helgfri tisdag och fredag.

De besökandes antal utgjorde 434 barn, som gjort inalles 590 besök.

Behandlade sjukdomar:

Varicellæ	2	Kloros, anemi och allmän svaghet.....	64
Scarlatina.....	1	Paresis (p. dipht.)	1
Morbilli.....	1	Neuralgia	1
Pertussis	13	Andra sjukdomar i nervsystemet	3
Tuberculosis pulmonum	9	Epilepsia	4
Tuberculosis gland. lymph.	1	Chorea	1
Scrophulosis	14	Pavor nocturnus.....	3
Rachitis	32	Ögonsjukdomar	7

Otitis media supp.....	15	Dyspepsia infantum	24
Vitium organic. cordis	2	Förstoppning	4
Lymphadenitis.....	3	Constrictura ani.....	1
Laryngotracheitis	14	Helminthiasis	15
Pleuritis	2	Nephritis	4
Bronchitis acuta.....	53	Enuresis	5
» chron.	10	Vulvitis et vaginitis	1
Pneumonia acuta	2	Erythema nodos. et multiforme	5
Stomatitis.....	2	Eczema.....	28
Angina tonsill.	7	Prurigo.....	5
Adenöida vegetationer i svalget.....	2	Öfriga hudsjukdomar.....	6
Gastritis acuta	9	Kirurg. sjukdomar	6
Kronisk och anæmisk dyspepsi	13	Inanition	1
Enteritis et colitis acuta	42	Morbus nullus.....	4
» » » chron.	25		

Redogörelse för Gynækologiska Polikliniken 1895 (meddelad af D:r P. Neuman).

Polikliniken har med undantag af sista hälften af Augusti månad hållits öppen helgfria tisdagar och fredagar 8—10 f. m. eller tillsammans 93 gånger. Härunder hafva aflagts 521 besök och 159 nya patienter tillkommit och journalförts. Dessa fördela sig på olika sjukdomar som följer:

<i>A. Icke gynækologiska lidanden:</i>		Vaginitis	10
Anemi och chloros	11	Sarcoma vaginæ	1
Neurasthenia.....	2	Prolapsus »	10
Diverse digestionsrubbingar	8	2) i uterus:	
Tuberculosis perit.....	1	Afasia uteri.....	1
Hernia inguinalis	1	Subinvolutio uteri.....	1
» lineæ. alb.....	1	Stenosis cervicis	3
» umbilicalis.....	1	Endometritis »	20
Rheumatismus	2	Polyp. mucos. »	1
Myitis	5	Cancer »	1
Renoptesis	1	Descensus uteri.....	4
Varia	5	Retroversio »	2
<i>B. Rubbingar i samband med hafvandeskap:</i>		Retroflexio »	5
Molimina graviditatis.....	20	Metritis	1
Graviditas extrantera	1	Endometritis corporis.....	2
Retroflexio uteri gravidi.....	1	Fibromyomata uteri	3
<i>C. Sjukdomar i urinvägarna:</i>		3) i uteri omgifning och adnexer:	
Nephritis acuta	1	Perimetritis	2
Cystitis	5	Pelveoperitonitis exsudat.	2
Pollokiuria senilis.....	2	Hæmatocele retrouterina	1
<i>D. Sjukdomar i könsorganen:</i>		Cysta ovarii	1
1) i vulva och vagina:		Tumor ovarii	3
Vulvitis	1	Oophoritis	3
Cancer labii mag.	1	Salpingo-oophoritis	6
Ulcus durum (syphilis recens)	2	Salpingitis	1
Bartholinitis	3		

Summa 159

Med 1896 afslutas första femårsperioden af poliklinikens verksamhet sedan staden till densamma upplåtit lokal. Sammanlagda antalet besök som under dessa år aflagts uppgår till 2,825 eller i medeltal 565 per år; antalet journalförda patienter är 634.

Den årliga siffran af de besökande har föga varierat och någon betydligare ökning deraf kan ej ega rum, då antalet helt naturligen begränsas, å ena sidan af den tidsutdrägt; hvarje undersökning oundgängligen fordrar, å andra sidan af den begränsade tid af 4 timmar i veckan, som anslagits till densamma. Också hafva endast stadens befolkning och sådan från Lindholmen och Gårda mottagits, under det den öfriga landbefolkningen afvisats.

Polikliniken, å hvilken sköterskebiträde förut bekostats af föreståndaren, erhöll af drätselkammaren genom beslut af den 27 December 1894 från och med 1895 anslag till sköterskebiträde.

Slutligen anser jag det vara min pligt, att här å egna vägnar och deras, som å polikliniken funnit råd och hjälp, uttala ett varmt tack till grosshandlaren J. A. Hertz, som till poliklinikens öppnande med frikostig hand försåg den med fullständig utrustning, förband sig att under första femårsperioden bekosta all förbrukningsmateriel och som nu ånyo lofvat fortfarande skänka densamma liknande understöd.

Å *Doktor G. Ahlströms ögonpoliklinik* har antalet besökande uppgått till 12,371; mottagningsdagarna hafva varit 276 (mottagningarna inställda under tiden 28—September—1 November på grund af utrikes resa); antalet nyinskrifna utgöra 908.

Af dessa behandlades:

för sjukdomar i ögonlocken	115	för sjukdomar i glaskroppen	6
» » » bindehinnan	288	» » » bulben	30
» » » hornhinnan	185	» » » yttre muskler och nerver	36
» » » senhinnan	10	» » » tårorganen	60
» » » kärnhinnan	22	» » » ögonhålan	3
» » » synhinnan	6	Refraktions- och ackommodationis-	
» » » synnerven	27	anomalier	84
» » » linsen	29	Glaukom	7

Å *Doktor K. A. Walters ögonpoliklinik* i gamla vattenreservoiren hafva under år 1895 vårdats 1,596 nyinskrifne. Dagliga antalet besökande har i medeltal varit 95, således för året 28,500 besök, räknadt efter 300 arbetsdagar.

Af de nyinskrifna behandlades:

för serophulös ögonsjukdom	713	för refraktionsfel	73
» bindhinneinflammation	290	» inflammation i tårvägarna	47
» hornhinneinflammation genom främ-		» rötsår på hornhinnan	33
mande kropp	188	» starr	32
» öfriga yttre skador	74	» skelögdhet och förlamningar	17

för episclerit	16	för pterygium	3
» egyptisk ögoninflammation (trachom)	1	» sjukdomar i ögats omgifningar och	
» ögonblennorrhoe	7	ögonlocken	31
» sjukd. i ögats inre (irit. choroidit etc.)	139		
		Summa	1,664

Å *Annebergs Konvalescenthem* har hvarje onsdag och lördag lemnats kostnadsfri poliklinisk behandling. De nyinskrifnas antal för året 243, hvilka å polikliniken aflagt tillsammans 2,959 besök under 1895.

Redogörelse för magpoliklinikens verksamhet. (Meddelad af D:r L. Wolff.)

Å Polikliniken, som i likhet med föregående år hållits öppen hvarje helgfri tisdag och torsdag klockan $\frac{1}{2}6$ — $\frac{1}{2}7$ e. m. i f. d. gamla vattenreservoiren, hafva antalet konsulterande varit något mer än 600. Patientantalet vid hvarje mottagningstimma kan i medeltal uppskattas till 12.

På olika sjukdomsformer gruppera sig dessa sålunda:

Anämisk dyspepsi	54	Diarré	36
Nervös »	57	Förstoppning	17
Ftisisk »	12	Kolik (colica flatulenta)	14
Rachitisk »	11	Colitis	4
Graviditets »	1	Enteroptos	5
Hjertfels »	8	Proctitis ulcerosa	2
Akut gastrit (magkatarr)	6	Hämorrhoider + fissura ani	2
Kronisk »	15	Perityflit (tyflit)	4
Atrofisk » (magatrofi)	9	Peritonit	4
Sur dyspepsi (hyperaciditet eller hypersekretion af magsaft)	13	Bräck	2
Ulcus ventriculi (magsår)	33	Intestinalmaskar	17
Atonia	13	Lefverlidande	1
Tumör i matstrupe, magsäck eller tarm ...	2	Mjelttumör	1
Kardialgi (magkramp)	5	Sockersjuka	1
		Diverse inre lidanden	49
		Summa	398 fall

Redogörelse för tandpoliklinikens verksamhet år 1895. (Meddelad af Tandläkaren V. Bensow.)

Polikliniken har under året varit öppen måndagar, tisdagar, torsdagar och lördagar klockan 8—9 f. m. Från den 1:ste Juni till den 10:de September samma dagar klockan 9,15—9,45 f. m.

Polikliniken har under året varit besökt af:

gossar intill 6 år	13
flickor » »	26

gossar intill 15 år.....	117
flickor » »	140
män	232
qvinnor	303

Summa 831

Den yngste af desse patienter var en gosse om 2 år och 3 månader, den äldsta en qvinna, 79 år gammal.

Fördelade på församlingar blir resultatet följande:

Domkyrko-församlingen	275
Christinæ »	188
Haga »	168
Masthuggets »	72
Karl Johans »	33
S:t Pauli »	32
Garnisons »	1
Örgryte »	38
Andra församlingar utom staden	24

För följande sjukdomar har hjälp sökts:

Caries	19	Abscessus palet. dur.	2
Pulpitis	424	Fistula ging.	6
Pulp. perident	20	» bucc.	1
Hypertroph. pulp.....	1	Odontilitis	4
Peridentitis	119	Stomat. catarrh.	1
Dens. incis.	10	Dentitis diff.....	2
» vacein.	21	Angina dent.	1
» duplex.	72	Periost. alveol	2
Necrosis dentis.....	23	Atroph. »	1
Dens. supernum.	1	Epulis	1
Dislocatio. dent.	29	Luxat. mandib.....	1
Fract. cor. dent.	5	Anchylosis spur. mand.....	1
Abscesses alveol.	85	Nihil (inbillad sjuk)	7

På *Haralds Minne* hafva under år 1895 vårdats 14 patienter. Af dessa äro:

Utskrifven förbättrad.....	1
Död	1
Qvarliggande	12

Redogörelse för *Hafskuranstalten för skrofulösa barn.* (Meddelad af D:r P. Silfverskiöld.)

Underhållsdagarne uppgingo 1895 till ett sammanlagdt antal af 2,568. Medeltal underhållsdagar för hvarje patient var 51,3.

Fördelas utgifterna för hushåll, medicin och aflöningar (kronor 2,443: 67) på underhållsdagarne, erhålles 95 öre, utvisande huru mycket hvarje underhållsdag kostat anstalten. Hvarje patient har betingat en kostnad af i medeltal kronor 48: 87 (1890 = kr. 72: —; 1891 = 63: 50; 1892 = 69: 09; 1893 = 51: 94 och 1894 = 44: 17.)

IV. Befolkningen och dödligheten.

Tabellerna 13 och 14, sammanställda i enlighet med de uppgifter, som inforrats från pastorsexpeditionerna, utvisa antalet födda inom hvarje månad och församling samt Tab. 15 befolkningens rörlighet inom hvarje församling. Den 1 Januari 1895 uppgick den kyrkoskrifna folkmängden till 111,209; den 1 Januari 1896 uppgick densamma till 114,512, hvadan således under år 1895 uppstått en tillökning af 3,303 individer (emot 2,408 under 1894).

Antalet lefvande födda var 3,317 och dödsfallens antal 1,981, hvilken sednare siffra något öfverstiger den på Tab. 24 angifna, beroende derpå att dödsbevisen för flera i utlandet under senare delen af 1894 aflidna, inkommit först under 1895; nativitetsöfverskottet blifva sålunda 1,336 och öfverskottet af inflyttade öfver utflyttade 1,967.

Domkyrkoförsamlingen visar den största ökningen 1,351 personer eller 4,4 procent; dernäst Masthuggets församling med en ökning af 850 personer eller 3,3 procent.

Antalet *levvande födda* barn var 3,317 eller omkring 30 på hvarje tusen innevånare; 15,4 procent af de födda hafva varit oäkta. Antalet *dödfödda* 76, hvaraf 64 af äkta och 12 af oäkta börd.

I medeltal hafva 6 par vigts på hvarje tusende af befolkningen, (de sednaste 3:ne åren 7); medeltalet under föregående 30 år har varit 8. Den mantalsskrifna befolkningen utgjorde 112,670 personer; dess fördelning inom olika stadsdelar framgår af Tab. 17. 1894 års mantalsskrifna folkmängd var 108,528.

Dödligheten bland här kyrkoskrifna var 17,6 på 1,000 innevånare vid redovisningsårets början samt med inberäkning af dem, som dött utom staden; med frånräkning af dessa (146 personer enligt Tab. 27) var dödligheten 16,3 per mille af den kyrkoskrifna befolkningen.

Dödligheten för hvarje månad under de sednaste 5 åren framgår af Tab. 16, som dels angifver dödligheten på 1,000 innevånare bland kyrkoskrifna vid årets början samt inom staden aflidne, dels upptager antalet döda för hvarje månad. Dödlighetens förhållande inom de olika stadsdelarne framgår af Tab.

17, å hvilken dödligheten är beräknad efter antalet mantalsskrifna samt efter antalet dödsfall, som inträffat inom staden bland dess kyrkoskrifna innevånare.

Af tabellen framgår, att dödligheten varit störst inom Masthugget och Pustervik, minst inom 13:de och 14:de rotarne samt Otterhällan, 15:de roten och Burgården.

Dödligheten bland den mantalsskrifna befolkningen, fördelad på stadsdelar, under den sednaste 5-årsperioden framgår af Tab. 18.

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De meteorologiska förhållandena för Göteborg framgår af Tab. 19, som benäget meddelats af Meteorologiska Centralanstalten i Stockholm.

Årets *medeltemperatur* var lägre än föregående årets och uppgick till $+ 7,24$ Celsius; medeltemperaturen för åren 1860—1894 var $+ 7,13$ Celsius. Absoluta maximum utgjorde $+ 26,5$ Celsius (Juni och Augusti) och absoluta minimum $- 25,0$ Celsius (Februari månad).

Nederbörden uppgick för hela året till 835,1 mm. hvaraf kommo 293,8 mm. på förra halfåret och 541,3 mm. på det sednare; ymnigaste nederbörden inträffade i Oktober med 147,9 mm. regn samt den minsta i Januari med 15,9 mm.

Sjukligheten var tämligen betydlig och större än föregående års. Med undantag af den influensa-epidemi, som under årets 4 första månader hemsökte samhället, karakteriseras årets sjuklighetsförhållande utaf de under året gängse epidemier af messling, skarlakansfeber och difteri, af hvilka messlingsepidemien var gängse under första halfåret och de öfriga under hela året och temligen jemt fördelade under de olika månaderna.

Den uppgjorda sjuklighetsstatistiken, sådan den framgår af Tab. 20—21, är grundad på de af stadsdistriktsläkarne till Nämnden inlemnade veckorapporterna; på den sednare af dessa tabeller äro de anmälda sjukdomsfallen sammanräknade för hvarje månad.

Alla kända fall af smittosamma sjukdomar, hvilka enligt gällande epidemi-stadga skola af hvarje inom staden praktiserande läkare till helsovårdsnämnden anmälas, äro sammanförda å Tab. 22, hvilken tabell sålunda upptager långt flera fall af dessa sjukdomar än dem, som återfinnas på Tab. 20—21.

Beträffande de viktigare sjukdomarne må följande anföras:

Vattenkoppor synas varit temligen sparsamt förekommande, enär blott 114 fall blifvit anmälda.

Smittkoppor. Af denna sjukdom har intet fall under året förekommit.

Messling. Af distriktsläkarne blefvo 1,067 fall anmälda; antalet dödsfall utgjorde 54. Epidemien, som tog sin början i Maj 1894, fortfor under första halfåret; största antalet anmälda fall 313 förekom i Januari.

Tyfoidfieber uppträdde blott sporadiskt med tillsammans 88 fall samt företedde intet anmärkningsvärdt. Det torde dock förtjena att antecknas, att smitta genom mjölk med säkerhet en gång konstaterades, då 3:ne personer i en familj samtidigt insjuknade; mjölken hade erhållits från Hinsholmen, der vid anställd efterforskning ett par tyfoidfäll påträffades. Sjukdomens förekomst inom olika stadsdelar framgår af bifogade öfversigtskarta, der hvarje blå punkt angifver ett fall. Antalet dödsfall inom staden utgjorde 9.

Skarlakansfeber var gängse under hela året, temligen jemnt fördelad under de olika månaderna; något större utbredning visade epidemien under Juni, November och December (se Tab. 22). Hos helsovårdsnämnden anmäldes 744 fall, mot 362 under 1894; dödsfallen uppgingo till 73 mot 36 föregående år. Sjukdomens utbredning inom olika stadsdelar synes af vidfogade lithografierade färgtrycksplansch, på hvilken hvarje röd punkt utmärker ett fall af sjukdomen. Angående sjukdomens förekomst under sednaste 10-årsperioden hänvisas till Tab. 23.

Difteri var gängse under hela året, och utgjorde en fortsättning af den under våren 1894 börjande epidemien. Till karaktären synes den hafva varit temligen godartad; såsom förut framhållits konstaterades vid den bakteriologiska undersökningen en hel mängd fall såsom difteri, hvilka från klinisk synpunkt förhöll sig såsom vanlig halsfluss.

Epidemien hade allmän spridning inom samhället; 939 fall blefvo hos Nämnden anmälda; verkliga antalet torde dock varit större, enär antagligt är att flera fall förekommo af så lindrig beskaffenhet, att de hos läkare ej anmäldes; likaledes torde många hafva behandlats såsom halsfluss, der en bakteriologisk undersökning skulle hafva konstaterat närvaron af difteri-baciller. Januari och Februari företedde största antalet fall; under vår- och sommarmånaderna aftog epidemien, såsom vanligen plägar vara förhållandet; under hösten vann epidemien ökad spridning, så att December hade att uppvisa nästan lika många fall som Januari.

Nedanstående tabell utvisar de i vederbörlig ordning anmälda sjukdomsfallens utbredning inom olika stadsdelar för hvarje månad:

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Insjuknade	Döde
Nordstaden	1	2	1	1	2	3	2	4	3	3	6	9	37	1
Sydstaden	4	1	1	4	—	—	1	—	1	6	3	1	22	2
Otterhällan	4	—	1	—	—	1	4	—	2	3	—	12	27	4
Masthugget	6	4	—	3	16	5	6	3	2	1	4	10	60	11
Majornas 4:de rote	1	1	—	2	4	—	—	3	1	—	—	1	13	2
Majornas 2:dre rote	10	7	1	2	2	1	1	1	—	1	1	1	28	5
Masthuggsbergen	18	13	9	2	7	10	10	2	3	4	7	13	98	7
Majornas 3:dje rote	9	7	1	2	10	3	2	1	—	—	—	7	42	3
Majornas 1:ste rote	11	4	6	—	1	—	3	2	—	2	—	5	34	7
Haga	7	17	8	9	7	15	13	9	12	6	7	11	122	7
13:de och 14:de roten, Hagaheden	5	4	3	6	5	3	2	3	4	7	5	6	53	2
Landala, Vestra Brandt- dala	10	8	7	8	6	4	2	13	6	16	3	9	92	6
Annedal, Albostaden.....	27	22	6	8	17	20	10	7	12	12	9	14	164	4
Stampen, Gullbergsvass..	1	—	7	—	4	1	3	2	6	4	24	10	62	3
15:de roten, Burgården...	2	5	5	5	5	4	5	2	3	—	5	3	43	2
Redbergslid, Olskroken...	6	5	4	2	1	1	1	1	2	3	2	3	31	3
Gamlestaden	—	—	—	—	—	—	5	3	1	1	1	—	11	4
Summa	122	100	60	54	87	71	70	56	58	69	77	115	939	73

Å bifogade lithografierade öfversigtskarta, der hvarje blå punkt angifver ett fall af difteri, åskådliggöres på ett mera öfversigtligt sätt epidemiens utbredning inom olika stadsdelar.

Utaf 939 kända fall inträffade 667 bland barn under 10 år. Bland alla insjuknade inträffade inom staden 73 dödsfall eller 7,7 procent (mot 13,4 procent föregående år); utaf 667 insjuknade barn under 10 år dogo 71 eller 10,6 procent (föregående år 17,7 procent). Med hänsyn till dödsfallen i denna sjukdom inträffade i Maj. 2 rote, Masthugget och Maj. 1 rote respektive 13, 12 och 10 på 10,000 af befolkningen.

Strypsjuka (croup). Af denna sjukdom hafva distriktsläkarne anmält 36 fall; antalet dödsfall uppgå till 22.

Barnsängsfeber. 5 dödsfall beteckna ett ringa antal fall af denna sjukdom.

Kikhostan var gängse under hela året; 572 fall, hvaraf ungefär hälften på första kvartalet, äro anmälda; antalet dödsfall 26.

Influenta uppträdde såsom epidemi under första halfåret, och utgjorde en fortsättning på 1894 års andra epidemi. Sjukdomen var i det hela godartad, och i början komplicerad med blott katarrhala affektioner i luftvägarne; under Mars månad, då epidemien kulminerade, var lunginflammation en icke så sällsynt komplikation.

Under årets sista kvartal yppade sig några sporadiska fall och synes utgöra början till en ny epidemi. Tillsammans blefvo 2,858 fall anmälda.

Bronkit var den talrikast representerade sjukdomsformen. Utaf 19,935, af distriktsläkarne anmälda sjukdomsfall, tillhörde 6,067 denna sjukdomsgrupp. 92 dödsfall förekommo.

Lunginflammation. Af denna sjukdom anmälades ett jmförelsevis ringa antal fall eller 527; de flesta uppträdde under de månader då influensan fick sin största utbredning. Dödsfallen uppgingo till 162. Lungsjukdomens mortalitetsprocent framgår af tab. 29.

Diarrhésjukdomarne voro jmförelsevis fåtaliga. Juli, Augusti och Oktober månader visa de högsta siffrorna, med respektive 363, 344 och 367 fall.

Utaf 3,016 af distriktsläkarne vårdade voro 1,032 barn under 2 år. Dödsfallen uppgingo till 112, hvaraf 84 barn i första lefnadsåret (föregående år respektive 150 och 119).

Dödsorsakerna. Samtliga dödsorsakerna, specificerade enligt Medicinalstyrelsens cirkulär den 9 December 1891, med fördelning efter de aflidnes ålder och kön, återfinnas i Tab. 24. I Tab. 25 och 26 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt stadsdelar; i Tab. 26 äro de dödsfall, som inträffat utom staden, icke medtagna. Tab. 27 angifver dödsorsakerna hos göteborgare, som aflidit utom staden; Tab. 28 dödsorsakerna bland främlingar, döde i Göteborg. Tab. 29 lemnar en öfversigt af antalet dödsfall i några sjukdomar under sednaste femårsperioden och Tab. 30 en jmförande öfversigt af dödsfall i folksjukdomar och några andra sjukdomar under de sista 10 åren.

De *kroniska infektionssjukdomarnes* grupp upptager för 1895 det största antalet döda, nemligen 451, motsvarande 23,01 procent af alla döda. Bland dessa uppträdde lungsot med 327 döda och hjerntuberculos med 85.

Af de *akuta infektionssjukdomarne* afledo 310, utgörande 15,82 procent af alla döda. Bland hithörande dödsorsaker märkas difteri och strypsjuka med 99 dödsfall, skarlakansfeber med 73, messling med 54, influenza med 27 och tyfoidfieber med 10.

Bland *andningsorganens* sjukdomar förekomma lung- och lungsäcksinflammation med 171 dödsfall samt lufrörsinflammation med 92. Hela sjukdomsgruppen innefattar 271 dödsfall, utgörande 13,88 procent af alla döda.

Matsmältningsorganens sjukdomar orsakade 163 dödsfall, utgörande 8,32 procent af alla.

Bland öfriga mera framträdande dödsorsaker må nämnas: medfödda sjukdomar 85, ålderdomsaftyning 67, hjernslag 53, organiskt hjertfel 77 och kräfta 102.

Genom *olyckshändelse* och *våda* omkommo 64 och genom *sjelfmord* 22.

Tabeller.

Tab. 1. Sammarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1895.

Arbetes art	Januari	Februari	Mars	April	May	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besigtning af:</i>													
Bostadslägenheter	1,272	1,232	1,140	709	1,949	1,029	788	904	410	515	558	462	10,968
Källare	717	562	1,369	1,888	2,897	2,823	2,335	3,106	1,147	845	849	458	18,996
Afträden	3,846	2,870	5,671	6,793	9,590	6,868	7,355	9,057	3,659	3,752	3,355	2,104	64,920
Gårdar	3,846	2,870	5,671	6,793	9,590	6,868	7,355	9,057	3,659	3,752	3,355	2,104	64,920
Afstjelpningsplatser	51	36	70	88	140	60	92	99	41	26	37	16	756
Afloopstrummor och diken	2,717	1,889	4,568	5,749	8,372	5,916	6,414	8,244	2,778	2,284	2,133	1,067	52,131
Stall	294	243	393	559	759	497	561	662	319	303	311	162	5,063
Fåhus	30	46	57	83	129	84	114	104	59	34	39	25	804
Svinhus	47	45	56	82	124	108	119	102	49	28	49	29	838
Lump-, hud- och benupplag	52	59	88	101	113	91	115	156	54	36	45	27	937
Bagerier	147	126	140	185	580	348	280	350	131	287	259	142	2,975
Slakterier	77	67	78	73	77	64	83	118	55	76	78	51	897
Korffabriker	42	30	40	31	33	29	31	37	25	34	34	26	392
Charkuteriverkstäder	303	319	314	335	382	320	337	316	277	368	319	305	3,895
Spisningslokaler	202	189	164	205	228	175	173	188	150	141	173	130	2,118
Salutorg	331	314	295	314	401	321	332	332	333	413	406	403	4,245
Jernvägsstationer	343	322	321	312	320	294	368	347	343	375	359	305	4,009
Fartyg med matvaror	138	2	38	259	344	318	306	407	351	372	392	273	3,200
Salubodar och upplag för födoämnen . .	2,783	2,566	2,583	3,181	3,892	2,883	3,028	3,890	3,019	3,639	3,324	2,631	37,419
Emigrantlogier	27	16	41	41	29	27	18	31	5	—	—	—	235
<i>Öfrige arbeten:</i>													
Undersökta mjölkprof	2	—	—	—	—	—	2	477	—	—	1	—	482
Anhållanden af födoämnen	62	41	79	76	83	51	109	82	47	98	68	42	838
Assisterat å trikinbyrån	31	25	26	24	25	24	32	34	32	31	27	26	337
Engelska svinslagteriet	6	13	9	13	13	10	15	12	14	15	11	7	138
Anmälningar å nämndens byrå	1	4	1	—	4	1	7	5	—	2	2	—	27
Vittnat inför rätta i helsovårdsärenden	2	—	—	—	2	—	1	4	—	3	1	1	14
Desinfektion af bostäder	115	162	125	80	157	136	125	128	94	126	160	209	1,617
Inköp af prof till undersökning	—	37	18	43	58	—	53	554	69	194	110	22	1,158
Tillsyn öfver minderårige i arbetet . . .	1	—	292	3	—	242	15	—	304	—	6	241	1,104
Afhemtat dödsattester	12	14	14	12	15	12	12	15	12	14	13	17	162
Skrifning	58	33	38	27	37	56	55	54	28	48	41	33	508
Afhemtat veckorapporter från sjukhusen	13	12	12	13	12	12	13	12	13	12	12	13	149
Summa	17,568	14,144	23,711	28,072	40,355	29,667	30,643	38,934	17,477	17,823	16,527	11,331	286,252

Tab. 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg 1895 samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

	Antal egendommar			Latriamling			Uppsamling af sopor eller stallspillning					Begagnade			Underjordiskt aflopp.			Vattenledning i gård	Urinkur i gård	Kompostupplag i kont			
	der renhållningsstyrelsen hemtar	der bonde hemtar	der ingen hemtning finnes	Kistan		spänner	Blandning			i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt	från sop-plan							
				Ayrtbar	ej Ayrtbar		med torfjord	med sågsplån	utan								hajar på plan				blott i köken	ej Ayrtbara kärl	vagn
Gamlestaden, 12:te Roten 1-10	4	68	—	27	21	25	62	—	—	20	—	2	—	—	19	39	14	3	2	1	5	4	49
Redbergslid, 12:te Roten 11-19	56	49	—	80	4	23	91	—	—	75	—	12	1	—	18	13	10	79	17	43	64	49	14
Olskroken, 18:de Roten	28	27	—	49	—	4	45	—	—	46	—	8	—	—	12	2	—	45	14	44	46	49	1
Stampen, 12:te Roten 20-67 samt 16:de Roten	45	9	—	49	—	5	47	—	—	42	—	12	1	—	15	3	—	47	14	38	47	34	2
17:de Roten och Tingstadsvassen	51	35	—	51	1	18	49	—	—	40	—	25	—	—	22	—	2	60	22	37	55	39	—
Vassnöden m. m., 12:te Roten 68-90	38	25	—	47	—	12	36	—	—	40	9	13	2	1	25	6	5	48	8	11	48	21	8
15:de Roten	44	23	—	62	—	5	46	—	—	55	4	—	—	—	—	—	—	63	—	45	63	44	—
Hagaheden, 12:te Roten 91-116	32	3	—	31	—	4	33	—	—	30	—	6	—	—	8	—	—	28	3	7	24	12	—
Vestra Brandtdala	11	1	—	12	—	—	11	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	12	—	8	12	8	—
Landala och Gibraltar	91	51	—	128	1	12	116	—	—	136	10	6	1	—	10	1	5	121	6	97	114	102	13
13:de och 14:de Rotarne	226	29	—	233	—	23	84	—	—	243	9	6	—	—	6	—	—	251	6	226	251	204	—
Haga	283	10	—	289	—	1	278	—	—	283	1	19	—	—	22	—	—	291	22	278	279	268	—
Annedal	200	15	—	215	—	—	201	—	—	215	—	2	—	—	5	1	1	216	5	214	214	206	1
Albostaden, Majornas 6:te Rote 65-94	34	7	—	41	—	—	34	—	—	41	—	2	—	—	2	—	—	41	2	40	41	37	1
Majornas 5:te Rote och delar af 6:te Roten	279	48	6	274	—	54	296	—	—	322	—	14	—	—	22	5	2	278	26	151	226	163	6
Majornas 2:dre Rote	75	41	—	104	—	11	100	—	—	107	—	12	—	—	14	—	—	107	11	64	107	59	—
Majornas 4:de Rote	42	9	—	44	—	8	43	—	—	50	—	3	—	—	3	—	—	46	3	18	42	20	—
Majornas 3:dje Rote	172	31	9	160	—	53	184	—	2	189	—	8	1	15	9	2	1	164	8	95	146	84	8
Majornas 1:ste Rote	191	121	50	192	9	157	203	3	50	281	—	12	—	23	23	17	41	268	15	78	209	82	55
Masthugget, 11:te Roten	131	29	—	148	—	2	136	—	—	136	—	31	—	—	31	—	—	157	31	137	154	134	—
Pustervik, 10:de Qvarteret	23	—	—	23	—	—	—	—	—	23	—	1	—	—	1	—	—	23	1	23	23	23	—
Otterhällan, vester om Ekelundsgatan	109	10	—	111	—	8	79	—	—	117	—	6	1	—	8	—	—	116	8	88	110	76	—
Sydstaden, öster om Ekelundsgatan	265	35	—	268	—	41	17	—	—	289	—	28	5	1	39	—	—	300	39	257	300	258	—
Nordstaden	204	19	—	205	—	15	69	—	—	212	—	10	3	—	31	—	—	219	31	199	220	194	—
Summa	2,634	695	65	2,843	36	481	2,260	3	52	3,004	33	238	15	40	345	89	81	2,983	294	2,199	2,800	2,170	158

Tab. 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1895.

Stadsdel	Rum	Kök	Summa
Nordstaden	5,193	1,158	6,351
Sydstaden	7,637	1,284	8,921
Otterhällan	2,059	676	2,735
Masthugget (11:te rosten)	3,017	928	3,945
d:o (10:de kvarteret)	615	140	755
Majornas 4:de rote	589	272	861
Majornas 2:dre rote	1,478	796	2,274
Masthuggsbergen (Majornas 5:te rote).....	1,885	1,300	3,185
d:o (Majornas 6:te rote)*	1,783	1,382	3,165
Majornas 3:dje rote	1,891	1,224	3,115
Majornas 1:sta rote.....	2,971	1,817	4,788
Haga	6,825	2,922	9,747
13:de och 14:de roten, Hagaheden	9,044	2,099	11,143
Landala, Vestra Brantdala, Gibraltar	2,055	1,328	3,383
Annedal, Albostaden	3,202	2,179	5,381
Stampen, Gullbergsvass	1,695	902	2,597
15:de roten, Burgården	2,210	885	3,095
Redbergslid, Olskroken	1,573	994	2,567
Gamlestaden	584	110	694
Summa	56,306	22,396	78,702

* Majornas 6:te rote, utom husen i nuvarande Annedal och Haga.

Tab. 4. Antal minderåriga i arbete vid 1895 års slut.

	Summa	12—14 år		14—18 år	
		gossar	flickor	gossar	flickor
I tobaksfabriker	110	1	1	67	41
» väfverier och spinnerier	168	11	9	41	107
» tryckerier och lithografiska anstalter	96	—	1	76	19
» porterbryggerier och sockerbruk	23	1	—	22	—
» mekaniska verkstäder och gjuterier	22	1	—	21	—
» snickerifabriker	43	1	—	42	—
» öfriga fabriker	284	5	8	101	170
1895 summa i fabriker	746	20	19	370	337
» » i handverk	138	5	—	132	1
1894 summa i fabriker	667	29	16	330	292
» » i handverk	142	4	—	129	9
1893 summa i fabriker	577	14	14	340	209
» » i handverk	142	10	—	128	4
1892 summa i fabriker	646	20	35	363	228
» » i handverk	145	15	—	112	18
1891 summa i fabriker	567	32	10	334	191
» » i handverk	166	10	—	154	2
1890 summa i fabriker	512	35	9	307	161
» » i handverk	175	9	—	155	11
1889 summa i fabriker	524	53	8	292	171
» » i handverk	185	25	—	153	7
1888 summa i fabriker	409	20	19	245	125
» » i handverk	147	10	—	137	—
1887 summa i fabriker	405	23	13	237	132
» » i handverk	151	16	—	127	8
1886 summa i fabriker	404	48	30	229	97
» » i handverk	131	6	1	119	5

Tab. 5. Summarisk öfversigt öfver å Köttbesigtningbyrån undersökta födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhållen						Varan till människoföda		
	frivilligt inlemnad till undersökning å byrån	anhållen af helsepolisen	Sjukt	Skänd	Sjeldöd	å korg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik eller charkuteriverkstad	i handelslokal	å jernvägsstation	å fartyg	användbar	öfenlig
Januari	92	62	153	—	1	5	51	—	4	—	2	—	86	68
Februari	76	41	111	5	1	7	31	—	2	—	1	—	64	53
Mars	141	79	211	6	3	19	49	1	2	—	7	1	129	91
April	133	76	202	7	—	7	56	—	6	—	2	5	120	89
Maj	115	83	193	5	—	20	51	1	6	—	3	2	119	79
Juni	95	51	144	2	—	9	34	—	2	—	5	1	91	55
Juli	82	109	186	5	—	33	67	2	—	—	5	2	89	102
Augusti	193	82	207	68	—	32	42	—	4	1	—	3	126	149
September	128	47	168	6	1	25	14	1	1	—	2	4	112	63
Oktober	133	98	211	20	—	27	58	10	3	—	—	—	117	114
November	118	68	180	5	1	18	47	—	1	—	—	2	109	77
December	106	42	145	3	—	5	33	—	2	—	—	2	91	57
Summa	1,412	838	2,111	132	7	207	533	15	33	1	27	22	1,253	997

Tab. 6. Uppgift å födoämnen, som å Köttbesigtningbyrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.

Varans art	Månader												Summa	Varuinnehafvarens hemvist		Varans beskaffenhet			Varan till människoföda		Anmärkningar
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December		Göteborg	Landsorten	Sjukt	Skämdt	Sjaldödt	användbar	otjenlig	
	Kött af storboskap..	14	25	21	24	14	27	31	41	50	29	30		35	341	4	337	341	—	—	
» » {svin (vuxna)	46	35	84	57	55	34	21	55	38	78	73	53	629	206	423	621	2	6	600	29	627 hela kroppar och 2 partier (1 skämdt och 1 sjukt). Partierna jemte 27 hela kroppar otjenliga till människoföda.
» » {spädgris ...	21	7	27	35	42	28	24	22	17	11	6	5	245	1	244	245	—	—	231	14	
» » häst	2	1	—	1	—	2	2	2	2	—	—	3	15	—	15	15	—	—	15	—	Hela kroppar.
» » kalf	3	1	1	—	3	—	1	3	1	1	2	—	16	—	16	16	—	—	9	7	Hela kroppar.
» » får	2	1	1	2	—	—	1	—	1	—	—	1	9	—	9	9	—	—	4	5	Hela kroppar.
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	7	—	7	7	—	—	7	—	Hela kroppar.
Svinhufvuden.....	—	—	—	—	—	—	—	61	4	9	—	—	74	74	—	—	74	—	—	74	Salta.
Svinistrar	—	5	4	7	1	—	2	—	—	2	4	3	28	7	21	—	28	—	—	28	
Inelfvor	4	1	3	7	—	4	—	9	8	3	3	6	48	—	48	47	1	—	—	48	{1 par nöttungor, 1 nöthjersta, 3 svinnjurar, 5 kojufver, hvaraf 1 skämdt, 16 nöt- och 22 svinlefrar.
Summa	92	76	141	133	115	95	82	193	128	133	118	106	1,412	292	1,120	1,301	105	6	1,174	238	

Tab. 7. Uppgift å af Göteborgs stads anhängne födoämnen.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	S u m m a	Varans kaffenhet		Varan anhållen							Varan till människoföda		Anmärkingar			
														Göteborg	Landsorten	å fartyg	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i charkuteriverkstäd	i korffabrik eller handelslokal	å jernvägsstation	å användbar	otjenlig				
Kött af storboskap.....	2	2	5	6	9	8	9	10	6	4	3	4	68	7	6	2	—	35	5	2	—	1	15	10	62	6	{66 hela kroppar och 2 partier. Partierna skämda och till människoföda otjenliga.	
» » kalf	2	3	7	5	2	2	1	2	—	—	4	—	28	2	2	4	1	13	1	—	1	—	6	7	11	17	Hela kroppar.	
» » får.....	1	—	—	—	1	—	1	3	—	9	—	—	15	11	11	—	4	—	9	—	—	—	2	4	11	11	{13 hela kroppar och 2 partier. Bägge partierna och 9 hela kroppar skämda samt otjenliga till människoföda.	
» » svin	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3	2	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	3	1 hel kropp och 2 salta svinhufvuden.	
» » häst	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	Hel kropp.
» » elg.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	Hel kropp.
Inelfvor	57	35	66	65	71	41	95	65	39	85	60	38	717	545	17	2	—	151	527	1	32	—	5	1	—	717	{1 svin- och 1 kotunga, 4 svinhertan, 5 kojufver, 37 nöt- och 459 svinlungor, 2 nöt- och 11 svin-njurar, 1 kalf, 36 nöt, 60 svin- och 100 färlefrar.	
Ägg.....	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	Tillsammans 723 ägg.
Hare	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
Fågel	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	Orrär.
Summa	62	41	79	76	83	51	109	82	47	98	68	42	838	567	27	27	1	207	533	15	33	1	27	22	79	759		

Tab. 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fågelkreaturskött samt får- och kalkkroppar.

Månad	Å t o r g												vägarnes godsmagasiner									Å fartyg läggande till vid						I stadens slagthus			S u m m a					
	Kungstorget			Masthuggstorget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Statens banas			Götgöslager- nas			Vestkustbanan			Boråsbanans			Skeppsbron			Lilla Bommen			I stadens slagthus			S u m m a		
	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar
Januari	1,125	1,157	588	71	39	4	—	5	—	20	18	1	31	299	170	35	34	78	24	3	18	1	13	32	44	19	50	52	17	16	3	1,367	1,882	788		
Februari	1,205	1,044	562	92	83	10	—	5	—	19	26	—	38	284	273	73	42	107	28	4	21	4	—	—	—	—	—	—	25	13	1	1,481	1,856	721		
Mars.....	1,311	1,856	573	119	196	2	1	19	—	26	22	—	49	445	429	84	36	175	28	8	86	11	7	110	15	4	54	5	35	11	2	1,647	3,403	781		
April	1,119	1,200	523	81	117	—	—	10	—	22	27	—	40	525	194	40	17	154	89	—	34	13	9	122	94	47	466	86	27	38	3	1,396	2,887	917		
Maj	1,176	1,395	617	56	110	3	—	11	—	15	35	1	50	579	203	48	10	135	145	2	13	8	1	59	89	38	577	102	32	31	1	1,398	3,148	1,090		
Juni	1,026	1,384	1,314	54	157	9	—	9	1	16	18	—	33	386	98	31	11	74	231	—	10	6	1	36	100	20	359	158	15	28	1	1,194	2,559	1,943		
Juli	1,027	1,138	3,394	27	100	30	—	10	—	7	20	7	28	395	77	32	14	105	592	1	5	2	—	21	159	36	330	181	18	48	3	1,175	2,249	4,493		
Augusti	1,187	1,009	3,916	78	35	63	—	2	11	12	11	36	9	208	69	56	21	53	667	2	6	5	2	12	216	26	249	227	29	51	—	1,383	1,705	5,282		
September	1,220	875	3,286	90	47	57	—	7	20	15	11	61	22	170	50	35	23	36	203	—	2	17	5	14	204	35	196	297	31	63	6	1,456	1,471	4,869		
Oktober	1,622	959	2,974	166	34	140	4	6	32	31	10	65	45	250	36	69	29	98	533	9	3	55	10	25	199	40	171	516	32	52	1	2,008	1,644	4,820		
November	1,764	1,280	1,987	223	113	151	4	8	19	37	27	46	50	312	61	56	23	50	130	6	7	5	5	38	156	30	244	243	38	47	—	2,208	2,187	2,976		
December	1,536	960	900	156	54	19	5	18	7	28	19	21	41	347	87	18	18	49	58	4	18	2	4	23	95	36	189	134	39	51	2	1,889	1,815	1,339		
Summa	15,318	14,257	20,634	1,213	1,085	488	14	110	90	248	244	238	436	4,200	1,747	577	278	1,114	3,328	39	223	129	57	492	1,371	331	2,885	2,001	338	449	23	18,602	26,806	30,019		

Tab. 9. Uppgift å undersökt fläsk.

Månad	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				
	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort
	Hela	Halva	Slycken	Slycken	Slycken	Hela	Halva	Slycken	Slycken	Slycken
Januari	2,343	133	2,005	24	—	—	—	—	—	—
Februari	2,307	103	1,971	—	—	—	—	—	—	—
Mars	3,200	147	2,197	12	—	—	—	—	—	—
April	2,680	96	2,413	—	2	2	—	—	—	—
Maj	2,170	50	1,680	9	2	—	—	—	—	—
Juni	903	22	1,545	8	—	—	—	—	—	—
Juli	741	11	1,987	—	—	—	—	—	—	—
Augusti	697	3	1,913	10	—	—	—	—	—	—
September	1,149	11	1,929	—	—	—	—	—	—	—
Oktober	2,593	73	2,711	—	—	—	—	—	—	—
November	4,553	312	2,887	—	4	—	—	—	—	—
December	4,320	283	2,175	7	—	—	—	—	—	—
Summa	27,656	1,244	25,413	70	8	2	—	—	—	—

Tab. 10. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1895.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalen				
		husbröd	tebröd	både hus- och tebröd	ofvan jord	i källarevåning	i bageriet	sammantänande med bageriet	utom bageriet	rymlig	liten	snugg	af medelmätlig snygghet	osnygg
Nordstaden	13	4	7	2	12	1	—	6	7	12	1	13	—	—
Sydstaden	26	3	16	7	24	2	—	11	15	15	11	26	—	—
Olskroken, Redbergslid, Stampen och Hultmans holme	13	10	2	1	13	—	—	9	4	6	7	13	—	—
13:e och 14:e rotarne...	14	2	12	—	3	11	—	7	7	8	6	14	—	—
15:e roten	4	—	4	—	1	3	—	—	4	3	1	4	—	—
12:e rotens 2:a afdeln...	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—
Landala	12	9	3	—	8	4	—	5	7	4	8	10	2	—
Östra och Nya Haga	12	5	5	2	8	4	—	7	5	6	6	11	1	—
Vestra Haga	7	4	2	1	6	1	—	5	2	5	2	7	—	—
Annedal	28	20	6	2	14	14	—	12	16	15	13	28	—	—
Masthugget	10	2	5	3	4	6	—	3	7	9	1	10	—	—
Majornas 1:ste rote	17	8	5	4	16	1	—	9	8	11	6	15	2	—
» 2:dre »	9	5	3	1	8	1	—	3	6	7	2	5	4	—
» 3:dje »	16	10	5	1	12	4	—	8	8	10	6	15	1	—
» 4:de »	1	—	1	—	—	1	—	1	—	—	1	1	—	—
» 5:te »	6	5	1	—	4	2	—	4	2	3	3	5	1	—
» 6:te »	6	4	2	—	5	1	—	4	2	4	2	4	2	—
Summa	195	91	80	24	139	56	—	95	100	118	77	182	13	—

Tab. 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1895.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af			
		ofvan jord	i källarevåning	i lokalen	sammanslående med lokalen	utom lokalen	rymlig	liten	snugg	af medelmåttig snygghet	osnygg	grädde	oskummad mjölk	skummjök
Nordstaden	29	25	4	—	19	10	19	10	29	—	—	29	22	29
Sydstaden	36	22	14	—	20	16	17	19	33	3	—	35	25	35
Stampen, Olskroken, Redbergslid och Hultmans holme	38	37	1	—	31	7	20	18	37	1	—	38	5	38
13:e och 14:e rotarne	52	7	45	—	27	25	33	19	52	—	—	52	49	52
15:e roten	17	5	12	—	7	10	10	7	17	—	—	16	14	17
Landala	39	29	10	—	28	11	5	34	33	6	—	39	20	39
Östra och Nya Haga	43	33	10	—	34	9	19	24	40	3	—	43	19	43
Vestra Haga och Pustervik	33	23	10	—	20	13	26	7	33	—	—	33	17	33
Annedal	40	28	12	—	26	14	28	12	40	—	—	40	17	40
Masthugget	17	6	11	—	7	10	11	6	17	—	—	17	12	16
Majornas 1:ste rote	12	9	3	—	7	5	9	3	11	1	—	12	2	12
» 2:dre »	11	10	1	—	8	3	7	4	9	2	—	11	5	11
» 3:dje »	24	21	3	—	11	13	20	4	24	—	—	22	1	24
» 4:de »	2	1	1	—	2	—	2	—	2	—	—	2	—	2
» 5:te »	24	14	10	—	12	12	13	11	16	8	—	24	—	24
» 6:te »	24	20	4	—	14	10	17	7	23	1	—	24	4	24
Summa	441	290	151	—	273	168	256	185	416	25	—	437	212	439

Tab. 12. Af stadsfältskären behandlade personer.

	Summa		Januari		Februari		Mars		April		Maj		Juni		Juli		Augusti		September		Oktober		November		December	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar
Friska sår, förbundna och behandlade	180	355	17	30	20	28	13	24	16	31	12	27	15	32	9	23	16	35	13	29	12	26	18	36	19	34
Gamla sår, rådfrågningar m. m.	88	152	5	11	9	14	7	12	4	10	6	13	11	15	5	9	9	12	7	17	11	14	6	10	8	15
Fracturer, luxationer, vrickningar	26	37	3	3	5	6	1	1	4	7	—	—	1	3	3	5	1	1	—	1	2	—	2	4	4	6
Utdragna tänder, tandvårk	880	880	62	62	73	73	52	52	67	67	81	81	70	70	74	74	83	83	71	71	74	74	91	91	82	82
Åderlåtning och koppning	14	14	2	2	—	—	2	2	1	1	1	1	—	—	3	3	1	1	—	—	1	1	2	2	1	1
På kallelse meddelat behandling i medellösas hem	43	84	6	10	4	4	5	7	2	3	3	5	1	3	4	7	2	5	4	17	3	8	3	4	6	11
Summa behandlingar		1,522	118	125	98	119	127	123	121	137	135	123	147	149												
» behandlade	1,231	95	111	80	94	103	98	98	112	95	103	122	120													

Tab. 13. Öfversigt af födda i Göteborg 1895, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		sammans till-	äкта		oäkta		sammans till-		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Januari.....	125	135	25	21	306	6	3	1	—	10	316	47
Februari.....	118	117	23	20	278	2	3	2	—	7	285	45
Mars.....	108	112	25	14	259	5	3	—	1	9	268	46
April.....	96	114	29	17	256	2	2	—	—	4	260	46
Maj.....	111	120	20	19	270	3	1	—	—	4	274	39
Juni.....	98	127	31	30	286	1	2	—	2	5	291	63
Juli.....	99	109	13	21	242	—	1	—	—	1	243	34
Augusti.....	109	139	21	15	284	7	4	—	1	12	296	37
September.....	142	105	21	22	290	2	—	—	1	3	293	44
Oktober.....	122	114	19	20	275	3	5	—	—	8	283	39
November.....	123	130	23	24	300	2	2	—	—	4	304	47
December.....	118	114	20	19	271	3	2	2	2	9	280	43
Hela året	1,369	1,436	270	242	3,317	36	28	5	7	76	3,393	524

Tab. 14. Öfversigt af födda i Göteborg 1895, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		sammans till-	äкта		oäkta		sammans till-		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Domkyrkan.....	297	304	76	62	739	9	9	2	4	24	763	144
Christine svenska.....	134	137	34	24	329	—	2	—	1	3	332	59
Haga.....	246	259	51	59	615	4	8	2	1	15	630	113
Masthugget.....	366	391	70	66	893	15	5	1	1	22	915	138
Carl Johan.....	215	240	20	19	494	6	4	—	—	10	504	39
Gamlestaden.....	83	87	18	11	199	2	—	—	—	2	201	29
Garnison.....	14	5	—	—	19	—	—	—	—	—	19	—
Christine tyska.....	10	11	1	1	23	—	—	—	—	—	23	2
Mosaiska.....	4	2	—	—	6	—	—	—	—	—	6	—
Hela staden	1,369	1,436	270	242	3,317	36	28	5	7	76	3,393	524

Tab. 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling år 1895.

	Folkmängd 31/12 1894	Ingångna äktenskap	Födde		Döde	Öfverskott af		Folkmängd 31/12 1895
			alla	deraf oäkta		levande födda	inflyttade + eller utflyttade —	
Domkyrkan	30,756	218	739	138	536	203	+1,148	32,107
Christine svenska	10,380	71	329	58	174	155	+ 196	10,731
Haga	17,934	108	615	110	348	267	— 76	18,125
Masthugget	25,913	178	893	136	473	420	+ 430	26,763
Carl Johan	17,348	109	494	39	294	200	+ 14	17,562
Gamlestaden	6,311	36	199	29	131	68	+ 99	6,478
Garnison	1,125	3	19	—	11	8	+ 175	1,308
Christine tyska	875	1	23	2	12	11	— 3	883
Mosaiska	567	2	6	—	2	4	— 16	555
Summa	111,209	726	3,317	512	1,981	1,336	1,967	114,512

Tab. 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg 1891—95.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döde inom staden på 1,000 innevånare för år räknadt	1891	16,7	16,2	15,0	19,6	25,0	21,0	14,4	14,2	14,0	11,5	14,4	14,2	18,7
	1892	17,0	19,2	19,2	19,2	25,6	20,4	13,8	12,6	14,7	12,4	13,6	16,3	15,8
	1893	16,0	16,1	15,4	13,8	14,3	16,1	12,6	15,0	14,3	11,5	11,3	16,9	16,4
	1894	15,9	19,7	13,6	14,9	13,2	17,3	15,8	13,8	13,9	12,5	19,0	17,3	19,0
	1895	17,6	22,4	20,7	21,9	19,5	18,9	15,3	15,9	7,6	9,7	15,5	14,2	15,1
Medeltal 1890—1895:														
Alla döda bland här kyrkoskrifna ...	1891	1,832	159	140	176	227	192	131	131	135	109	130	132	170
»	... 1892	1,967	188	181	183	246	187	147	125	150	128	131	151	150
»	... 1893	1,881	174	167	150	155	174	137	162	155	125	122	183	177
»	... 1894	1,868	190	132	147	132	172	162	142	135	123	183	165	185
»	... 1895	1,960	217	198	211	195	186	157	171	82	102	151	146	144

Tab. 17. Dödligheten i Göteborg år 1895 inom olika stadsdelar
bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döde pr mille
1	Nordstaden	6,183	75	12
2	Sydstaden	6,192	94	15
3	Otterhällan	4,194	46	10
4	Masthugget och Pustervik	9,157	221	24
5	Majornas 4:de rote	1,222	27	22
6	» 2:dre rote	3,823	56	14
7	Masthuggsbergen	9,934	124	12
8	Majornas 3:dje rote	6,358	89	14
9	» 1:ste rote	7,016	120	17
10	Haga	13,758	207	15
11	13:de och 14:de rotarne	9,626	86	9
12	Landala och Vestra Brandtdala	7,691	145	19
13	Annedal och Albostaden	11,224	175	15
14	Stampen och Gullbergsvass	4,304	73	17
15	15:de roten, Burgården	4,150	41	10
16	18:de roten, Redbergslid, Olskroken	3,793	66	18
17	Gamlestaden	2,491	54	22
18	Fattighusen	1,554	115	74
	Summa	112,670	1,814	

Tab. 18. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1891—95.

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Otterhallan	Masthugget	Majornas 4:de rote	Majornas 2:dre rote	Masthuggsbergen	Majornas 3:dje rote	Majornas 1:ste rote	Haga	13:de o. 14:de rotarne Hagaheden	Vestra Branddala	Landala Albstaden	Annedal	Gullbergsvass	Stampen	Burgården	15:de roten	Redbergslid	Gamlestaden	Fattighusen	Artillerister
1891	16,7	13	14	12	10	13	13	17	14	15	20	15	16	13	14	11	11	11	10	108	3		
1892	17,0	14	12	13	15	13	15	18	16	17	18	9	22	18	19	13	21	15	88	—			
1893	16,1	17	19	8	11	20	13	20	13	17	17	10	15	16	13	13	16	17	98	—			
1894	15,9	12	14	11	16	7	16	15	16	16	18	9	18	15	19	12	20	8	100	—			
1895	16,1	12	15	10	24	22	14	12	14	17	15	9	19	15	17	10	18	22	74	—			
Medeltal																							
1891—1895	16,3	14	15	11	15	15	14	16	15	16	18	10	18	15	16	12	17	14	94	1			

Tab. 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1895.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C. 1895 absolut maximum	+26,5	+ 3,0	+ 2,0	+ 9,5	+20,0	+25,0	+26,5	+26,0	+26,5	+23,0	+16,0	+12,5	+ 7,0
» » » » minimum	-25,0	-14,0	-25,0	-12,0	- 3,5	+ 4,0	+ 7,0	+11,5	+ 9,0	+ 5,0	- 1,0	- 6,0	-11,0
» » » » medeltal.....	+ 7,24	- 2,9	- 7,1	+ 0,7	+ 7,1	+14,4	+16,0	+16,4	+16,3	+14,1	+ 7,4	+ 4,3	+ 0,2
» 1860-1894, medeltal	+ 7,13	- 0,8	- 1,0	+ 0,5	+ 5,3	+10,3	+15,1	+16,3	+15,8	+12,5	+ 7,7	+ 3,3	+ 0,1
Nederbörd 1895 mm.	835,1	15,9	33,1	85,2	40,4	49,3	69,9	153,1	102,4	27,6	147,2	58,4	52,6
» medeltal 1860-1894 mm.	768,5	67,6	46,5	48,7	37,4	49,5	55,6	71,9	88,1	88,5	79,0	69,4	66,3
Relativ fuktighet 1895 medeltal %	78	88	89	85	71	66	61	74	77	79	77	86	87
Barometern i mm. 1895	757,5	756,0	761,7	752,0	756,7	762,8	760,6	754,0	756,1	761,6	752,2	761,3	755,1

Tab. 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1895, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

Sjukdomar	Under 2 år		Från 2 till 7 år		Från 7 till 15 år		Från 15 till 60 år		Öfver 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de roten, Hagaheden m. m. väster om södra landsvägen	Häga, Annedal, Landala och V. Branddala	Majorna och Masthugget väster om Oliveålsbäcken.	Gamlestaden, Stampen, Burgården, 15 roten m. m.	Hamnen	Okänd bostad								
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde									Insjuknade	Döde							
1. Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	23	—	61	—	30	—	—	—	—	114	9	—	31	—	61	—	12	—	—						
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	260	7	548	3	246	—	13	—	—	1,067	10	25	219	4	702	—	102	1	—						
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	41	1	229	2	161	1	15	—	—	446	4	17	196	—	197	—	33	2	—						
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	1	—	1	—	8	—	—	2	—	—	1	—	—	—	1	—	—						
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	1	—	6	—	1	—	8	—	—	16	—	2	11	—	—	—	1	—	—						
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	1	—	5	—	4	—	29	—	—	40	—	4	—	—	—	—	1	—	—						
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	16	—	17	—	3	—	—						
8. Pässjuka. <i>Parotitis</i>	1	—	14	—	39	—	12	—	—	66	—	1	1	—	—	—	—	—	—						
9. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	81	—	230	—	348	—	1,886	—	—	10	—	10	35	—	16	—	1	—	—						
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	203	10	306	1	58	—	5	—	13	2,858	6	203	648	1	1,403	1	465	4	5						
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	41	2	258	—	192	—	55	—	3	572	11	50	199	9	263	—	50	2	—						
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	13	2	23	3	—	—	1	—	2	548	2	39	11	—	207	—	59	—	—						
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	8	1	8	—	18	—	125	—	—	36	5	1	16	3	17	1	1	1	—						
14. Varfeber. <i>Pyæmia. Septicæmia</i>	—	—	—	—	—	—	3	—	—	182	2	23	20	—	43	—	18	1	—						
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3	1	—	2	1	—	—	—	—	—						
16. Chanere. <i>Ulcus venereum</i>	—	—	—	—	—	—	28	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—						
17. Dröppel. <i>Gonorrhœa</i>	—	—	—	—	—	—	105	—	1	29	—	3	8	—	18	—	—	—	—						
18. Hjärttuberculos. <i>Meningitis tuberculosa</i>	4	6	8	2	2	2	2	—	—	106	13	—	26	—	58	—	5	—	2						
19. <i>Syphilis</i>	4	—	—	—	—	—	22	—	—	14	10	—	10	8	3	—	1	1	—						
20. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	—	—	—	33	—	—	26	—	5	9	—	7	—	3	—	—						
21. Hjärt- och Hjärtäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	5	1	7	—	9	—	—	34	—	6	19	—	8	—	1	—	—						
22. Luftrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	14	—	33	1	40	—	225	—	—	21	1	2	3	—	3	—	2	—	—						
23. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,360	12	1,219	2	709	—	2,189	—	—	333	1	59	28	—	83	—	67	—	—						
24. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	110	20	136	8	40	—	188	—	—	6,067	14	520	1,730	6	2,921	—	645	7	8						
25. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	4	—	23	—	25	—	78	—	14	527	48	50	20	—	215	18	37	5	—						
26. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	48	—	313	—	552	—	836	—	—	138	—	11	6	—	70	—	4	—	—						
27. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	82	1	132	—	121	—	355	—	—	1,785	—	122	109	—	795	—	193	—	—						
28. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	1,032	30	569	2	304	—	933	—	—	712	1	55	23	—	403	1	125	—	1						
29. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	1	—	1	—	9	—	54	—	—	3,016	32	231	155	—	854	14	498	11	8						
30. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	2	—	2	—	16	—	—	68	—	6	5	—	23	—	4	—	—						
31. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	—	2	—	4	—	30	—	—	23	—	4	2	—	6	—	5	—	—						
32. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	3	1	42	1	20	2	30	—	—	53	—	7	12	—	9	—	7	—	—						
33. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	1	—	2	—	11	—	256	—	—	99	4	8	4	—	29	—	6	2	—						
34. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	—	17	1	54	—	265	—	—	297	—	36	5	—	76	—	99	—	—						
35. <i>Erythema multiforme</i>	—	—	1	—	2	—	6	—	—	368	1	57	35	—	110	—	56	1	—						
36. Knölrös. <i>Erythema nodosum</i>	—	—	19	—	46	—	25	—	—	9	—	2	1	—	1	—	5	—	—						
37. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	8	—	19	—	21	—	33	—	—	90	—	9	4	—	40	—	13	—	—						
38. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	—	—	6	—	16	—	46	—	—	83	—	10	4	—	38	—	3	—	—						
39. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	1	—	—	—	—	—	1	—	—	78	—	9	2	—	37	—	8	—	—						
40. <i>Morbus macul. Verthof</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—						
41. Frossa. <i>Febris intermittens</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
Summa	3,346	93	4,239	27	3,084	5	7,927	12	17	19,935	154	1,609	8	865	—	5,748	73	9,153	34	2,533	39	22	—	5	—

Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1895 fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

	Alla	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
1. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	114	20	11	5	11	18	3	4	3	1	11	12	15
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	1,067	313	121	92	129	244	133	30	3	—	1	1	—
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	446	29	34	24	26	52	42	35	22	34	55	46	47
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	16	—	—	1	4	—	—	5	2	2	2	—	—
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	40	10	3	—	4	1	—	3	3	2	10	1	3
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
8. Pässjuka. <i>Parotitis</i>	66	3	8	8	12	19	5	4	3	2	—	1	1
9. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	2,858	99	246	1,948	462	47	2	—	—	—	5	7	42
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	572	143	100	57	51	43	27	29	32	11	27	24	28
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	548	75	49	30	29	55	37	54	41	33	42	38	65
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	36	5	6	3	1	4	2	1	2	2	3	4	3
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	182	22	11	17	19	18	11	9	19	9	17	16	14
14. Varfeber. <i>Pyæmia. Septichæmia</i>	3	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	3	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—
16. Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	29	1	—	1	1	3	4	5	3	4	2	2	3
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	106	10	12	8	9	11	8	14	8	6	8	5	7
18. Hjerntuberculos. <i>Meningitis tuberculosa</i>	14	—	1	—	2	4	1	2	2	1	—	—	—
19. <i>Syphilis</i>	26	1	3	3	6	3	—	1	5	2	1	—	1
20. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	34	5	4	2	2	3	—	6	1	4	—	5	2
21. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	21	4	1	3	4	1	—	—	1	—	2	1	4
22. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	333	23	47	46	46	24	19	12	7	9	23	42	35
23. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	6,067	672	783	741	642	543	281	252	186	229	534	538	666
24. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	527	51	51	98	70	73	23	22	10	10	28	36	55
25. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	138	17	5	17	12	20	8	5	13	10	11	12	8
26. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	1,785	189	196	123	127	138	97	110	93	135	205	194	178
27. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	712	68	56	22	31	43	52	86	48	79	89	71	67
28. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	3,016	196	166	167	205	283	243	363	344	278	367	207	197
29. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	68	5	5	4	5	5	5	9	4	5	7	8	6
30. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	23	2	—	1	2	4	—	2	—	—	6	1	5
31. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	53	—	6	2	7	3	5	7	5	5	2	8	3
32. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	99	2	8	4	1	12	15	14	10	8	11	7	6
33. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	297	20	35	13	14	18	15	27	12	25	35	48	35
34. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	368	34	33	29	31	41	29	24	23	26	22	37	39
35. <i>Erythema multiforme</i>	9	—	2	1	—	1	—	—	2	1	1	1	—
36. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	90	12	9	6	6	10	4	9	5	6	3	13	7
37. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	83	3	5	3	4	5	8	5	6	6	15	13	10
38. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	78	13	5	4	6	7	2	5	4	8	13	6	5
39. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—
40. Morbus <i>Macul. Verthofii</i>	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41. Frossa. <i>Febris intermittens</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Summa	19,935	2,048	2,023	3,483	1,984	1,758	1,084	1,154	922	953	1,562	1,407	1,557

Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1895.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri.....	122	100	60	54	87	71	70	56	58	69	77	115	939
Skarlakansfeber.....	41	49	44	44	76	97	53	26	48	78	96	92	744
Nervfeber.....	9	7	2	5	2	10	5	14	6	15	5	8	88
Summa	172	156	106	103	165	178	128	96	112	162	178	215	1,771

Tab. 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1886—1895.

	1886		1887		1888		1889		1890		1891		1892		1893		1894		1895	
	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde
Smittkoppor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	3	147	10	130	15	—	—
Mässling	131	1	3,130	72	15	—	2,035	57	947	81	909	25	758	64	12	—	1,292	24	1,067	54
Skarlakansfeber	360	46	349	29	357	53	223	44	627	128	118	15	78	13	236	17	362	36	744	72
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	179	18	285	22	107	10	199	10	148	8	133	12	100	10	113	9	122	9	88	9
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Påssjuka	4	—	350	—	929	—	4	—	10	—	8	—	128	—	608	—	20	—	66	—
Influensa	—	—	—	—	—	—	2,161	3	5,670	25	4,870	33	2,622	46	3,960	29	945	2	2,858	26
Kikhosta	568	24	1,364	46	693	35	314	15	1,246	54	838	42	1,165	52	358	26	460	25	572	26
Difteri	128	25	108	17	74	6	64	8	111	10	40	3	33	5	41	4	541	73	939	73
Strypsjuka	33	17	20	16	20	9	12	7	15	18	8	2	8	7	11	9	37	28	36	21

Tab. 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895, med fördelning efter åldersklasser och kön.

Dödsorsakernas benämning (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur)	De aflidnas efnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning						
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- kön	Qvin- kön	Båda
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.	m.	qv.			
B. I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																				
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	3	1															3	1	4	
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	40	22	1	1	1	1											42	24	66	
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>		3																3	3	
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	2	1		1													2	2	4	
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	4	4															4	4	8	
Summa	49	31	1	2	1	1											51	34	85	
II. Ålderdomssjukdomar.																				
8. Ålderdomsaftyning. <i>Marasmus senilis</i>													3	15	6	35		9	50	59
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>													2	2	1	3		3	5	8
Summa													5	17	7	38		12	55	67
III. Akuta infektionssjukdomar.																				
11. Mässling. <i>Morbilli</i>			5	8	23	16	2											30	24	54
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>			2	2	25	26	9	8										36	37	73
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>										2	1	2	3	1			1	5	5	10
17. Inhemsk Kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	1				1	1						1						3	1	4
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	3	4	2	1	9	6	1											15	11	26
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>												7	3	3	7	1	6	11	16	27
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>			3	2	23	25	7	15	1			1						34	43	77
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea</i> (Croup)			1	1	11	5	3	1										15	7	22
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septicæmia</i>												2	2	1				4	2	6
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>												5							5	5
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	3											1	1					5		5
31. Andra akuta infektionssjukdomar. <i>Aliæ infectiones acute</i>																		1		1
Summa	7	4	13	15	92	78	22	24	2	1								159	151	310

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas åldersgrupper											Summa			Dödsorsakens benämning																												
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Qvin- køn	Båda																					
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.																								
IV. Kroniska infektionssjukdomar.																																											
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis</i> :																																											
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i> . . .	3		4	2	18	10	5	14	1	7	8	10	54	65	44	41	17	22		1	1	155	172	327	Tuberkelsjukdom. a) Lungsot.																		
b) Hjerntuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	4	5	7	10	20	17	7	10	1	1			2		1							39	46	85	b) Hjerntuberculos.																		
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>						1	2		1	1			1		1	1						5	3	8	c) Ben- och ledgångstuberculos.																		
d) Tuberculos i andra organ samt allmän tuberculos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et. t. universalis</i>	1		2	1	4	2	2	3	2	1	1	2	2	1	1	1		1				15	12	27	d) Tuberculos i andra organ etc.																		
33. Syfilis (förvärfvad). <i>Syphilis</i>											1	2	1	1	1	1		1				2	1	3	Syfilis (förvärfvad).																		
Summa	8	5	13	13	42	30	16	27	5	10	9	12	58	68	46	44	18	24		1	1	216	234	450																			
V. Konstitutionella sjukdomar.																																											
38. Skrofler. <i>Scrophulosis</i>						1																1		1	Skrofler.																		
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>			1	2	4	2																5	4	9	Engelska sjukan.																		
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Aliae cachexiae</i> . .						1							1	2	2							2	4	6	Andra konstitutionella sjukdomar.																		
Summa			1	2	5	3							1	2	2							8	8	16																			
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.																																											
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>													1		1							2		2	Kronisk alkoholsjukdom.																		
Summa													1		1							2		2																			
VII. Sinnessjukdomar.																																											
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>													3	1	2	2	3	4				8	7	15	Sinnessjukdom.																		
Summa													3	1	2	2	3	4				8	7	15																			

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas åfnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning								
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- kön	Qvin- kön	Båda		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.	m.	qv.					
VIII. Nervsystemets sjukdomar.																						
47. Hjärnslag. Hjärnuppmjukning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>																				<i>Nervsystemets sjukdomar.</i>		
48. Hjärn- och hjärnhinneinflammation. <i>Encephalitis et meningitis. Abscessus cerebri</i>	2		1	2			3	4		1	2	1	1	3	2		1			Hjärnslag. Hjärnuppmjukning.		
49. Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. <i>Myelitis et meningitis spinalis acuta et chronica</i>							1	1					1	2						Hjärn- & hjärnhinneinflammation.		
51. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>																				Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor.		
52. Eklampsi. <i>Eclampsia</i>	1	1				1														Fallandesot.		
53. Konvulsioner. <i>Convulsiones</i>	1	1																		Eklampsi.		
54. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>													3		2					Konvulsioner.		
55. Andra sjukdomar i nervsystemet. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>	1																			Sockersjuka.		
Summa	5	2	1	2	2	4	4			2	2	3	6	19	9	12	29	6	1	9	Andra sjukdomar i nervsystemet.	
X. Öronsjukdomar.																						
56. Öroninflammation. <i>Otitis</i>																				<i>Öronsjukdomar.</i>		
Summa																				1	Öroninflammation.	
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.																						
58. Hjärtinflammation. <i>Endocarditis. Myocarditis. Pericarditis</i>						1		2												<i>Cirkulationsorganens sjukdomar.</i>		
59. Fetthjerta. <i>Cor adiposum</i>																				Hjärtinflammation.		
60. Organiskt hjertfel. <i>Vitium organicum cordis</i>								2												Fetthjerta.		
61. Hjärtförlamning. <i>Paralysis cordis</i>						1														Organiskt hjertfel.		
62. Pulsåderinflammation. <i>Endarteriitis chronica</i>																				Hjärtförlamning.		
63. Pulsåderbräck. <i>Aneurysma</i>																				Pulsåderinflammation.		
64. Blodåderinflammation och -bräck. <i>Phlebitis et periphlebitis. Varix</i>																				Pulsåderbräck.		
65. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>																				Blodåderinflammation och -bräck.		
Summa						2		4			2	4	11	12	26	15	37	51	1	14	3	Blodpropp.

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0—6		6—12		1—5		5—10		10—15	
	månad.		månad.		år		år		år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
XII. Andningsorganens sjukdomar.										
69. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis. Empyema</i>				1	1	1	1	1	1	
70. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	18	8	9	6	10	9				
71. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>	1		2		2					
72. Blodträngning och oedem i lungorna. <i>Hyperæmia et oedema pulmonum</i>										
74. Lungemfysem. Bröstkramp. <i>Emphysema pulmonum. Asthma</i>										
75. Lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	7	3	16	15	18	23	1	1		
77. Lungbrand. <i>Gangræna pulmonum</i>										1
78. Andra sjukdomar i andningsorganen. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>										1
Summa	26	11	27	22	31	33	2	2	1	1
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.										
81. Akut inflammation i magen och tarmarne. <i>Gastritis, enteritis et colitis acuta</i>	23	26	7	9	9	6				
82. Kronisk inflammation i magen och tarmarne. <i>Gastritis, enteritis et colitis chronica</i>	6	6	5	2	3	5	1			
83. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>									1	
84. Magsår. <i>Ulcus ventriculi</i>										
85. Tarmhinder. <i>Ileus</i>										
86. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>										
87. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>					1	1				1
89. Lefversjukdom. <i>Morbus hepatis</i>										1
91. Andra sjukdomar i matsmältningsorganen. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>										1
Summa	29	32	12	11	12	12	2	2		1

Lefnadsålder							Summa			Dödsorsakens benämning				
15—20	20—40	40—60	60—80	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Qvin-kön	Båda						
år	år	år	år	år	år									
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.							
	2		1	1					5	4	9	Andningsorganens sjukdomar.		
									37	25	62			
	1		1	8	10	1	4		15	15	30	Lungsäcksinflammation. Akut luftrörsinflammation. Kronisk luftrörsinflammation.		
	1				1				1	1	2	Blodträngning & oedem i lungorna.		
									1	2	3	Lungemfysem. Bröstkramp.		
	1	4	3	15	9	14	24	3	4	1	78	84	162	Lunginflammation.
											1	1	2	Lungbrand.
	1								2		2	2	2	Andra sjukdomar i andningsorganen.
	1	9	3	16	12	23	36	4	10	1	139	132	271	
Matsmältningsorganens sjukdomar.														
											39	41	80	Akut inflammation i magen och tarmarne.
			1		1	1	1				17	15	32	Kronisk inflammation i magen och tarmarne.
	1			1							2	1	3	Blindtarmsinflammation.
			2	1	2		1				1	5	6	Magsår.
	1			1	3		2				2	5	7	Tarmhinder.
					1							1	1	Tarmbräck.
	1	7	3	2	2	3					7	14	21	Bukhinneinflammation.
	1	1	2		2	4					5	5	10	Lefversjukdom.
							1				1	2	3	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.
	1	5	12	6	10	7	8	1			74	89	163	

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De afluidnas										Lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning											
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år			Okänd ålder		Man- kön	Qvin- kön	Båda						
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.										
XIV. Urinorganens sjukdomar.																															
92. Akut njurinflammation. <i>Nephritis acuta</i>	1		2		1		1		1		1	2		6		13		8		2		11					4	3	7	Akut njurinflammation.	
93. Kronisk njurinflammation. <i>Nephritis chronica</i>			1											1													24	21	45	Kronisk njurinflammation.	
94. Uremi. <i>Uræmia</i>																											1	1	1	Uremi.	
96. Blåskörtelsjukdom. <i>Morbus prostatae</i>																1											1	1	1	Blåskörtelsjukdom.	
98. Njur- och blåsesten. <i>Lithiasis renalis et vesicalis</i>																1											1	1	1	Njur- och blåsesten.	
99. Andra sjukdomar i urinorganen. <i>Alii organorum uropoëticorum morbi</i>														1		1		1									1	2	3	Andra sjukdomar i urinorganen.	
Summa	1		3		1		1		2		1	2		6		13		10		5		12					31	27	58		
XV. Qvinliga könsorganens sjukdomar.																															
100. Lifmoderblödning. <i>Metrorrhagia</i>																												2	2	2	Lifmoderblödning.
102. Missfall och svår barnsbörd. <i>Abortus et partus difficilis</i>																1											1	1	1	Missfall och svår barnsbörd.	
103. Andra sjukdomar i de qvinliga könsorganen. <i>Alii organorum sexualium muliebrum morbi</i>																		1									1	1	1	Andra sjukdomar i de qvinliga könsorganen.	
Summa														3		1											4	4	4		
XVI. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.																															
104. Akut ledgångsreumatism. <i>Rheumatismus articularis acutus</i>					1				1																		1	1	2	Akut ledgångsreumatism.	
105. Ledgångsinflammation. <i>Arthritidis. Synovitis</i>																		2									2	2	2	Ledgångsinflammation.	
108. Andra sjukdomar i rörelseorganen och bensystemet. <i>Alii organorum locomotionis et ossium morbi</i>																						1					1	1	1	Andra sjukdomar i rörelseorganen och bensystemet.	
Summa					1				1									2		1							1	4	5		

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas											
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
116. <i>Själfmord. Suicidium:</i>												
1. Dränkning. <i>Submersio.</i>												
5. Hängning. <i>Strypning.</i>												
<i>Strangulatio</i>												
8. Sår <i>Vulnus:</i>												
b) Skär- och huggsår . .												
c) Skottsår												
9. Förgiftning. <i>Veneficium:</i>												
d) af fosfor												1
f) af frätande ämnen . .												
g) Andra akuta förgiftningar												
117. <i>Mord. Dråp. Homicidium:</i>												
a) Barnamord. <i>Homicidium infantum:</i>												
6. Qväfning <i>Suffocatio .</i>	1											
Summa	1											1
119. <i>Okända, ej uppgifna dödsorsaker</i>			1	1	1	1						
Summa	126	87	69	68	197	169	51	57	15	16	18	25
	213		137		366		108		31		43	

Lefnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning
20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
	1	2					1				1	3	4
				2	1	2	2				4	3	7
	1										1		1
	2			1							3		3
		3										4	4
				1							1		1
	1			1							2		2
											1		1
	5	5	5	1	2	3					13	10	23
	4			1	1			1	1	1	8	5	13
	139	126	177	140	144	228	14	80	12	2	962	998	1960
	265		317		372		94		14				

Själfmord.

- 1. Dränkning.
- 5. Hängning.
- 8. Sår.
 - b) Skär- och huggsår.
 - c) Skottsår.
- 9. Förgiftning:
 - d) af fosfor.
 - f) af frätande ämnen.
 - g) Andra akuta förgiftningar

Mord. Dråp.

- A) Barnamord:
 - 6. Qväfning.

Okända, ej uppgifna dödsorsaker.

Tab. 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895, fördelade

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli					
	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a
	Bildningsfel och medfödda sjukdomar	2	1	3	7	3	10	3	2	5	2	1	3	6	2	8	9	5	14	1	5	6		
Ålderdomssjukdomar	2	4	6	1	5	6	1	8	9	2	9	11	1	7	8	—	3	3	—	6	6			
Akuta infektionssjukdomar	42	26	68	15	26	41	20	28	48	12	9	21	11	14	25	13	7	20	11	10	21			
Kroniska infektionssjukdomar	18	26	44	18	36	27	25	52	24	25	49	24	25	49	18	21	39	20	21	41				
Konstitutionella sjukdomar	—	1	1	—	1	1	—	1	—	2	2	3	—	3	1	—	1	1	—	1				
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Sinnessjukdomar	1	1	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	2	1	—	1			
Nervsystemets sjukdomar	5	3	8	5	3	8	5	9	14	4	5	9	7	2	9	5	7	12	2	7	9			
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Cirkulationsorganens sjukdomar	12	5	17	8	10	18	9	8	17	9	10	19	5	7	12	9	10	19	4	14	18			
Andningsorganens sjukdomar	14	18	32	22	16	38	22	10	32	20	24	44	10	16	26	10	7	17	5	7	12			
Matsmältningsorganens sjukdomar	1	7	8	5	7	12	3	10	13	8	4	12	8	10	18	5	3	8	8	19	27			
Urinorganens sjukdomar	4	1	5	2	3	5	—	3	3	3	1	4	3	2	5	1	2	3	2	3	5			
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	1	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Rörelseorganens och bensystemets sjukd.	—	—	—	1	1	1	—	1	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	1	1				
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	2	2	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1			
Svulster	3	10	13	5	9	14	1	6	7	2	6	8	5	3	8	3	6	9	8	6	14			
Väldsam död: olyckshändelse eller våda..	5	—	5	2	—	2	3	—	3	7	1	8	8	2	10	4	1	5	5	—	5			
sjelfmord	1	1	2	—	1	1	2	1	3	1	—	1	—	1	3	—	3	—	—	—	—			
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—			
Ej uppgifna dödsorsaker	2	—	2	1	—	1	—	1	1	1	1	2	1	—	1	1	—	1	1	2	3			
Summa	112	105	217	91	107	198	99	112	211	96	99	195	94	92	186	83	74	157	70	101	171			

efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.

Dödsorsaker	Augusti	September	Oktober	November	December	Q v a r t a l												Summa			Percent af hela antalet dödsfall										
						1:sta			2:dra			3:dje			4:de			m.	qv.	s:a											
						m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a														
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	2	3	5	8	1	9	5	3	8	5	4	9	1	4	5	12	6	18	17	8	25	11	9	20	11	11	22	51	34	85	4,34
Ålderdomssjukdomar	1	2	3	2	2	4	—	2	—	3	3	2	4	6	4	17	21	3	19	22	3	10	13	2	9	11	12	55	67	3,42	
Akuta infektionssjukdomar	5	—	5	3	1	4	9	9	18	9	10	19	9	11	20	77	80	157	36	30	66	19	11	30	27	30	57	159	151	310	15,82
Kroniska infektionssjukdomar	13	6	19	8	11	19	14	25	39	21	14	35	12	17	29	63	69	132	66	71	137	41	38	79	47	56	103	217	234	451	23,01
Konstitutionella sjukdomar	—	—	—	2	—	2	—	1	—	1	—	1	—	2	2	1	2	3	4	2	6	3	—	3	—	4	4	8	8	16	0,82
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	2	—	2	0,10
Sinnessjukdomar	—	—	—	1	2	3	—	1	1	—	1	—	1	2	—	2	1	2	3	2	4	2	2	4	3	1	4	8	7	15	0,77
Nervsystemets sjukdomar	—	3	3	6	1	7	6	5	11	3	5	8	3	8	11	15	15	30	16	14	30	8	11	19	12	18	30	51	58	109	5,50
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	0,05
Cirkulationsorganens sjukdomar	1	5	6	3	4	7	9	11	20	12	7	19	4	7	11	29	23	52	23	27	50	8	23	31	25	25	50	85	98	183	9,34
Andningsorganens sjukdomar	4	1	5	6	3	9	12	6	18	3	13	16	11	11	22	58	44	102	40	47	87	15	11	26	26	30	56	139	132	271	13,83
Matsmältningsorganens sjukdomar	1	8	19	7	5	12	9	5	14	4	7	11	5	4	9	9	24	33	21	17	38	26	32	58	18	16	34	74	89	163	8,32
Urinorganens sjukdomar	1	4	5	7	2	9	3	1	4	1	2	3	4	3	7	6	7	13	7	5	12	10	9	19	8	6	14	31	27	58	2,90
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	4	4	0,20
Rörelseorganens och bensystemets sjukd.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	2	2	—	1	1	—	—	—	1	4	5	0,25
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	3	1	—	1	1	1	2	—	—	—	3	3	6	0,30
Svulster	3	2	5	2	5	7	4	5	9	2	5	7	6	7	13	9	25	34	10	15	25	13	13	26	12	17	29	44	70	114	5,85
Väldsam död: olyckshändelse eller våda..	3	1	4	6	1	7	1	2	3	9	—	9	3	—	3	10	—	10	19	4	23	14	2	16	13	2	15	56	8	64	3,25
sjelfmord	—	1	1	—	2	2	2	—	2	2	2	4	1	1	2	3	3	6	4	1	5	—	3	3	5	3	8	12	10	22	1,11
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	0,01
Ej uppgifna dödsorsaker	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	3	1	4	2	3	5	—	—	—	8	5	13	0,01
Summa	45	37	82	61	41	102	75	76	151	72	74	146	64	80	144	302	324	626	273	265	538	176	179	355	211	230	441	962	998	1,960	100,00

Tab. 26. Dödsorsakerna i Göteborg bland

	Nordstaden	Sydstaden	Otterhällan	Masthugget	Maj. 4:de rote	Maj. 2:dra rote
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	4	2	—	14	2	3
Ålderdomssjukdomar.....	—	4	2	8	1	1
Akuta infektionssjukdomar.....	4	6	7	54	5	12
Kroniska infektionssjukdomar	19	13	6	43	5	8
Konstitutionella sjukdomar.....	1	—	—	1	—	—
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—
Sinnessjukdomar	—	1	—	—	—	—
Nervsystemets sjukdomar	2	11	3	14	2	2
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—
Cirkulationsorganens sjukdomar	11	16	5	16	4	10
Andningsorganens sjukdomar	11	18	9	24	3	8
Matsmältningsorganens sjukdomar	7	7	4	20	3	4
Urinorganens sjukdomar.....	1	5	2	4	1	2
Qvinliga könsorganens sjukdomar.....	1	—	—	1	—	—
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—
Hud- och bindvävsjukdomar	1	—	—	—	—	—
Svulster	7	7	7	8	1	3
Våldsam död: olyckshändelse eller våda.....	2	2	1	11	—	1
sjelfmord	4	2	—	3	—	2
mord och dråp	—	—	—	—	—	—
Summa	75	94	46	221	27	56

här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

Masthuggsbjerg.	Maj. 3:dje rote	Maj. 1:ste rote	Haga	13—14:de rot. Hagaheden	V. Branddala	Albostaden	Stampen, Gullbergsvass	15:de roten, Burgården	Redbergslid, Olskroken	Gamlestaden	Fattighusen	Summa
7	6	6	9	2	8	10	3	2	1	—	2	81
4	3	4	12	5	2	11	4	—	1	—	—	62
24	19	17	33	14	35	23	8	6	13	15	5	300
35	22	32	59	10	28	55	23	7	17	12	24	418
1	1	1	1	2	2	2	1	—	—	—	2	15
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2
—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	12	15
3	2	6	12	7	2	4	5	5	4	3	11	98
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
4	4	8	18	13	11	7	3	8	5	4	27	174
27	10	19	27	7	26	28	11	7	4	9	8	256
13	10	8	12	10	16	13	3	1	8	5	7	151
2	6	4	4	2	5	5	1	1	6	1	4	56
—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	4
—	—	1	1	—	1	—	—	—	1	—	1	5
—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	—	1	6
3	3	7	11	11	5	13	5	3	3	4	8	109
1	1	5	4	2	2	3	3	—	2	1	1	42
—	—	1	3	1	—	—	1	—	—	—	1	18
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
124	89	120	207	86	145	175	73	41	66	54	115	1,814

Tab. 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1895 aflidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder											Summa													
	0-6 månader	6-12 månader	1-5 år	5-10 år	10-15 år	15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Mankön	Qvinkön	Båda											
	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.														
1. Medfödd svaghet	2											2	—	2											
2. Öfriga medfödda sjukdomar	1	1										1	1	2											
3. Ålderdomsaftyning									1	1	1	2	3	5											
4. Skarlakansfeber			1										1	1											
5. Tyfoidfieber										1		1	—	1											
6. Barnkolera			1									1	—	1											
7. Influensa							1					1	—	1											
8. Difteri och strypsjuka		1	2	1			1					3	2	5											
9. Andra akuta infektionssjukdomar							1					1	—	1											
10. Lungsot	1		1	1		1	1	7	9	5	3	1	—	1											
11. Hjerntuberkulos		1										1	—	1											
12. Frossa							1					1	—	1											
13. Konstitutionella sjukdomar			1									1	—	1											
14. Nervsystemets sjukdomar	2	1						3	1	—	3	—	1	6											
15. Cirkulationsorganens sjukdomar							2	2	2	2	1			5											
16. Andningsorganens sjukdomar	1	1	2	1			1	3	3	2		1	10	5											
17. Matsmältningsorganens sjukdomar	1	1	2	1	1		1	1	1	—	1	2	—	5											
18. Urinorganens sjukdomar			1					1					2	—											
19. Svulster							1	—	2	2			3	2											
20. Våldsam död (Olyckshändelse)			1				10	—	2	1		8	—	22											
21. Sjelfmord						1	1	1		1			2	2											
22. Okända, ej uppgifna dödsorsaker		1	1	1	1		4		1	1	—	1	1	1											
Summa	8	4	3	3	11	6	—	—	—	—	1	2	29	14	18	9	11	9	1	3	12	2	94	52	146

Tab. 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1895 bland främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder											Summa		
	0-6 månader	6-12 månader	1-5 år	5-10 år	10-15 år	15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Mankön	Qvinkön	Båda
	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.	m. qv.			
1. Medfödd svaghet.....	2											2	—	2
2. Älderdomsaftyning.....									1			—	1	1
3. Tyfoidfieber.....							1					1	—	1
4. Lungsot.....						1	3	1	2		1		5	3
5. Hjerntuberkulos.....		1										1	—	1
6. Sinnessjukdomar.....							2				1	3	1	4
7. Nervsystemets sjukdomar.....	1					1	2	1			1	4	2	6
8. Cirkulationsorganens sjukdomar.....						1	1						2	2
9. Andningsorganens sjukdomar.....		1	1				2	2	1	1	1	7	3	10
10. Matsmältningsorganens sjukdomar.....	2	1	1			1	1	1	1	1		6	4	10
11. Urinorganens sjukdomar.....			1					1				2	1	3
12. Svulster.....									1	3		1	3	4
13. Våldsam död (olyckshändelse).....							1	1				4	—	4
14. Sjelfmord.....							2	1	1			2	2	3
Summa	2	3	3	—	3	—	—	—	—	—	—	2	2	14
	3	3	—	—	—	—	2	2	14	5	6	3	4	7
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	1
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38	22	60

Tab. 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarne samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1886--1895.

Dödsorsaker	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	Medeltalet för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	3	10	15	—	2,8
Mässling.....	1	72	—	57	81	25	64	—	24	54	37,8
Skarlakansfeber.....	46	29	53	44	128	15	13	17	36	72	45,3
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	18	22	10	10	8	12	10	9	9	9	11,7
Rödsot.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epedemisk influensa.....	—	—	—	3	25	33	46	29	2	26	16,4
Epidemisk hjernfeber.....	1	—	7	5	1	1	3	4	1	—	2,3
Kikhosta.....	24	46	35	15	54	42	52	26	25	26	34,5
Difteri och strypsjuka.....	42	33	15	15	28	5	12	13	101	94	35,8
Varfeber.....	3	4	4	15	4	7	6	11	14	6	7,4
Barnsängsfeber.....	7	3	6	6	4	5	13	11	6	5	6,6
Lungsot.....	261	282	320	301	346	332	306	275	273	299	299,5
Hjerntuberkulos.....	49	48	57	65	52	61	78	47	54	84	59,5
Lufttrörsinflammation, akut och kronisk.....	56	49	98	103	115	98	130	81	94	87	91,1
Lunginflammation.....	138	154	199	216	217	199	204	175	140	154	179,6
Inflammation i mage och tarmar, akut och kronisk.....	142	136	126	199	105	156	153	158	150	105	143,0

Year	Jan	Feb	Mar	Apr	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec
1890												
1891												
1892												
1893												
1894												
1895												
1896												
1897												
1898												
1899												
1900												

The following table shows the results of the experiments conducted during the year 1900. The first column gives the date of the experiment, the second column the name of the plant, the third column the amount of water used, and the fourth column the amount of food used. The fifth column gives the amount of water and food consumed by the plant during the experiment.

Grafisk framställning

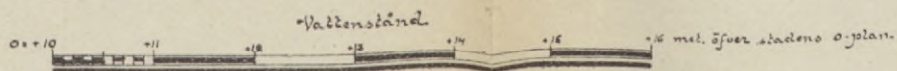
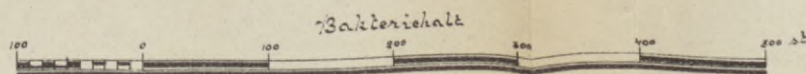
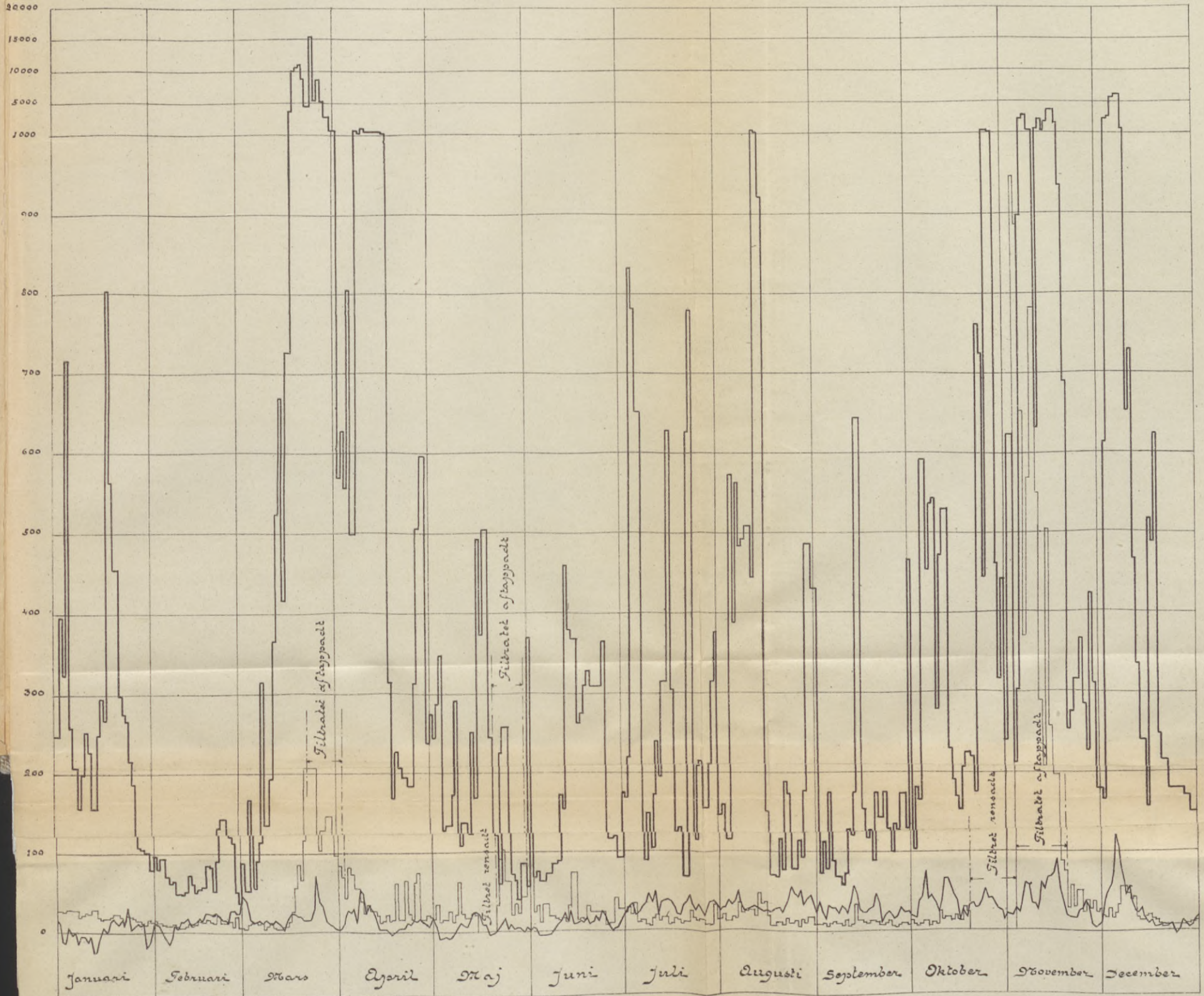
af vattenstånd och bakteriehalt i Filteret 26:3

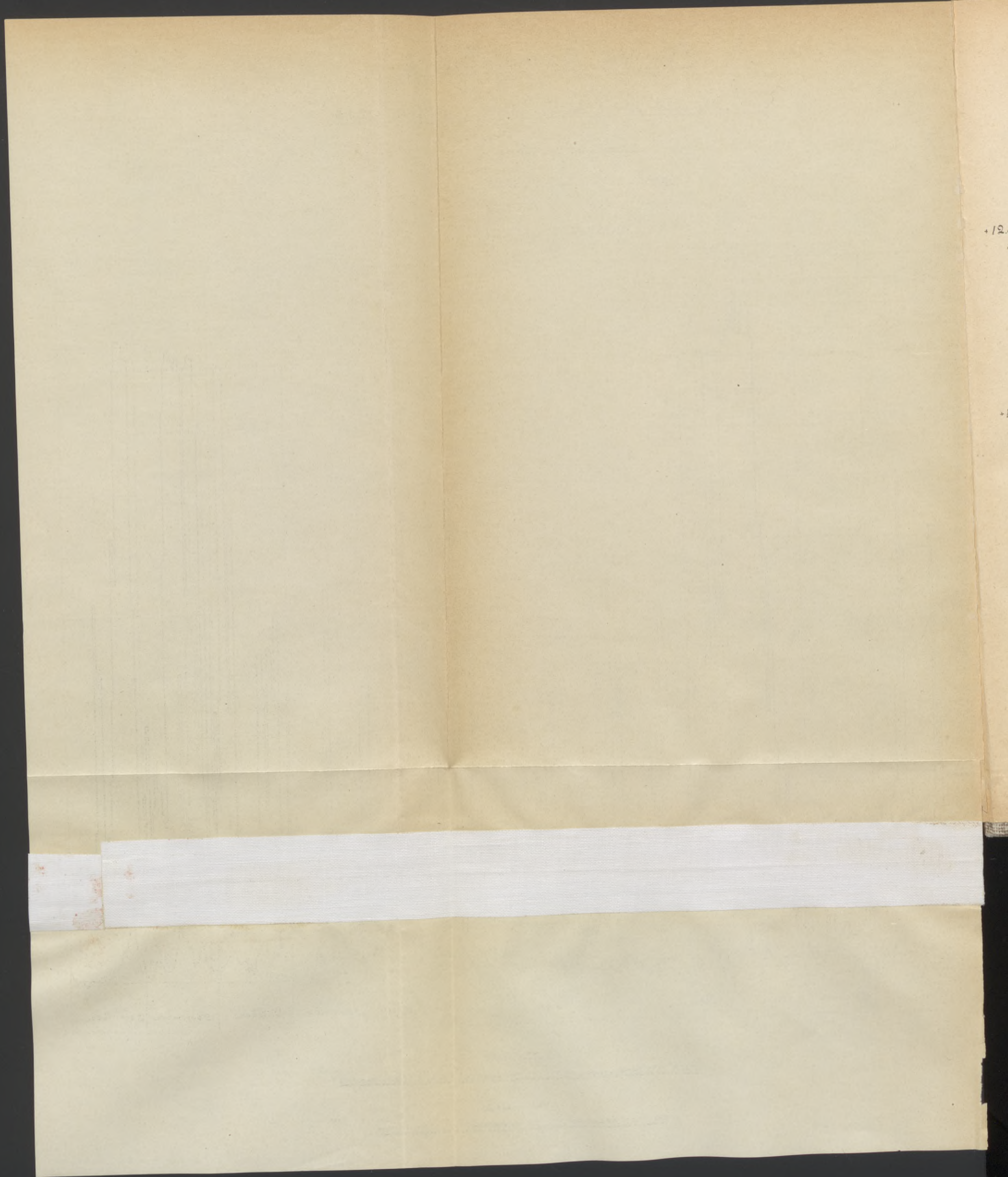
under år 1895

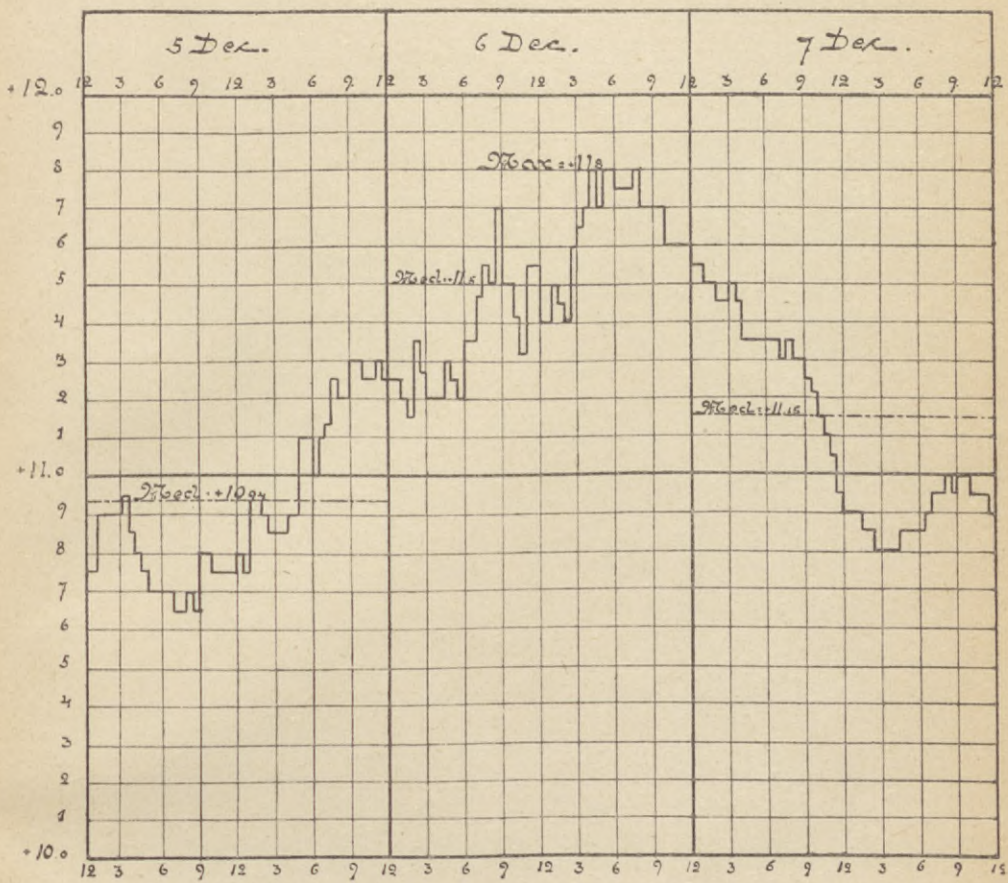
||||| Bakteriehalt i Söta Elf

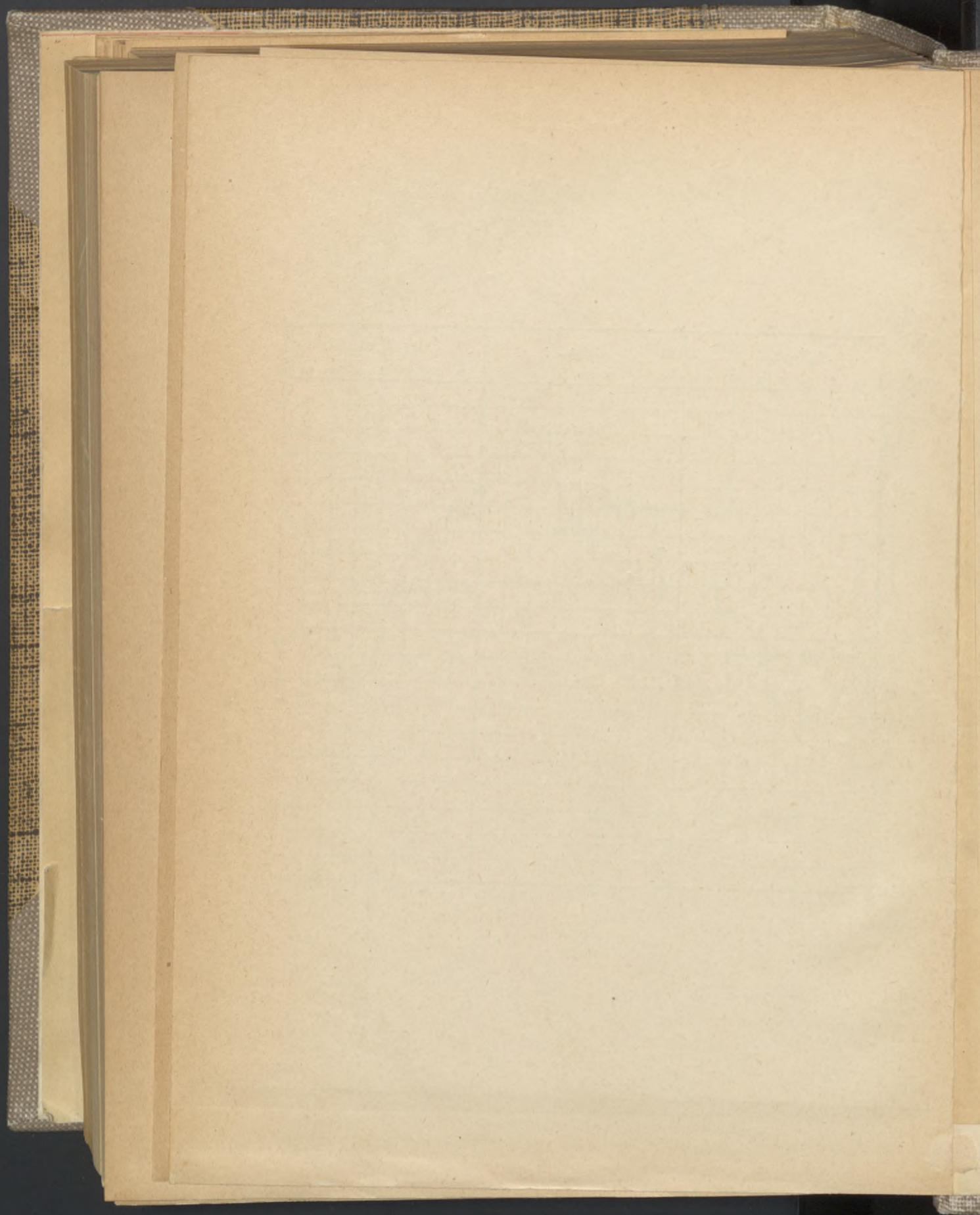
||||| " " i Filteret

||| Vattenstånd i Söta Elf

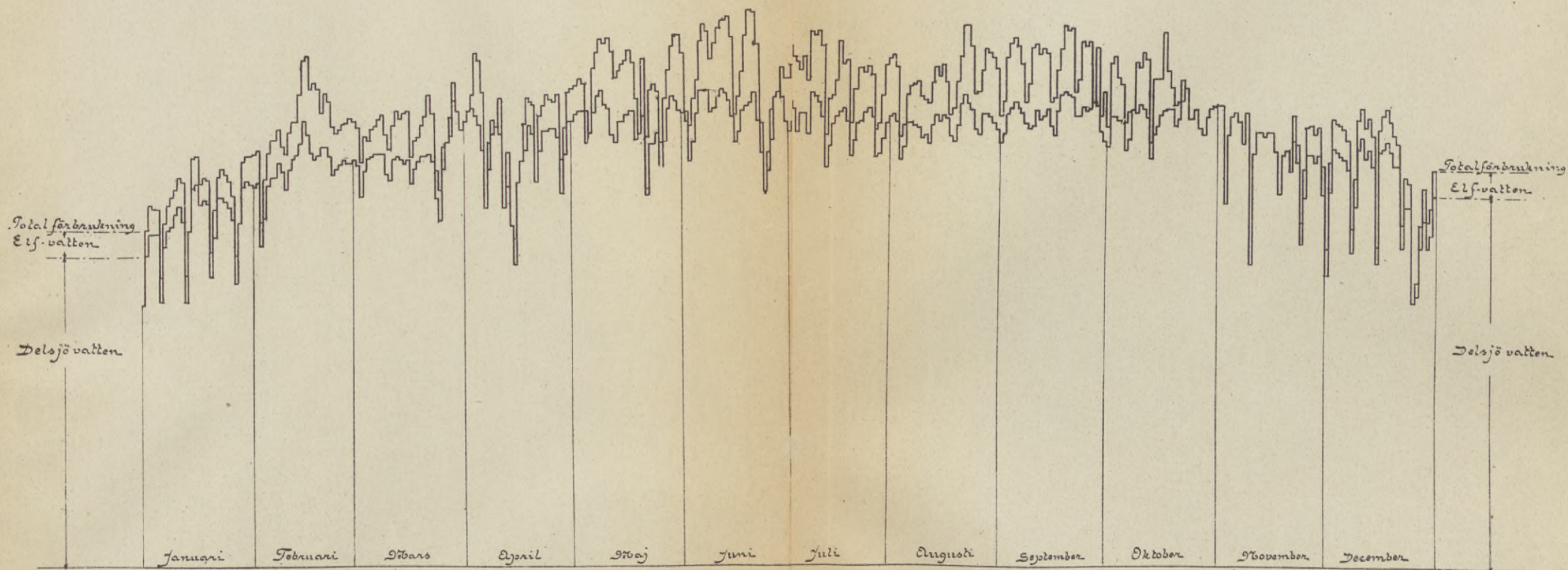

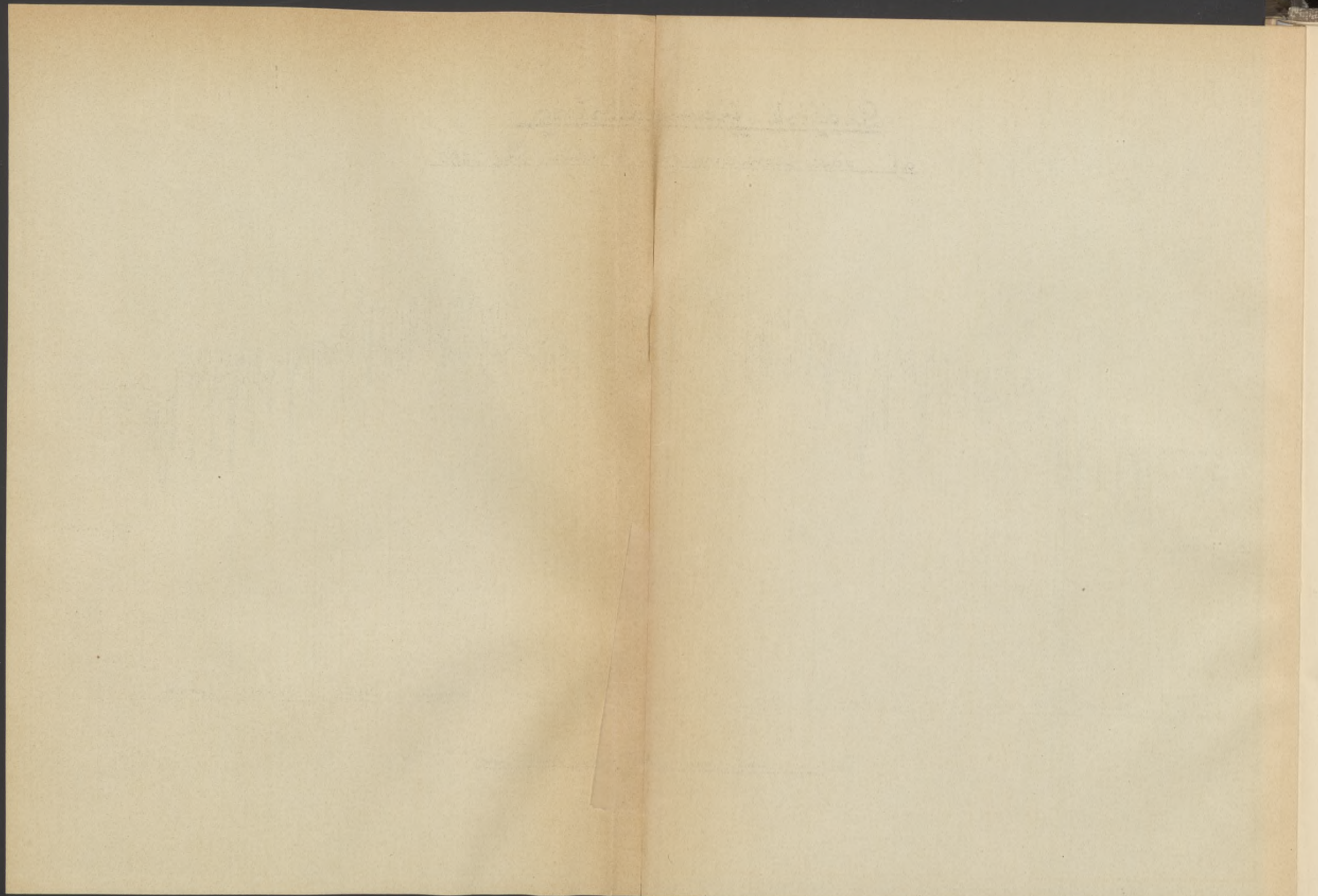

Grafisk framställning af vattenkonsumtionen under år 1895

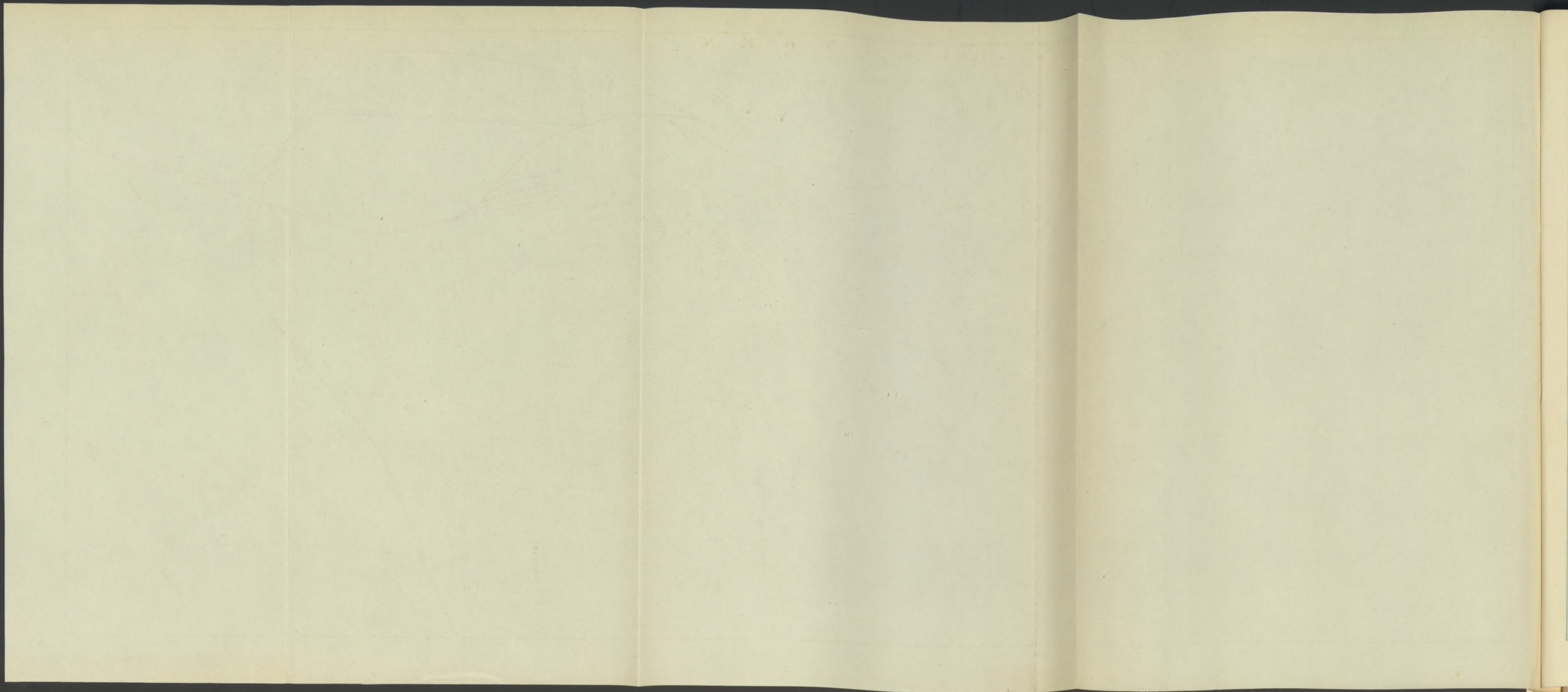

1000 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 10000 mil. kub. dag

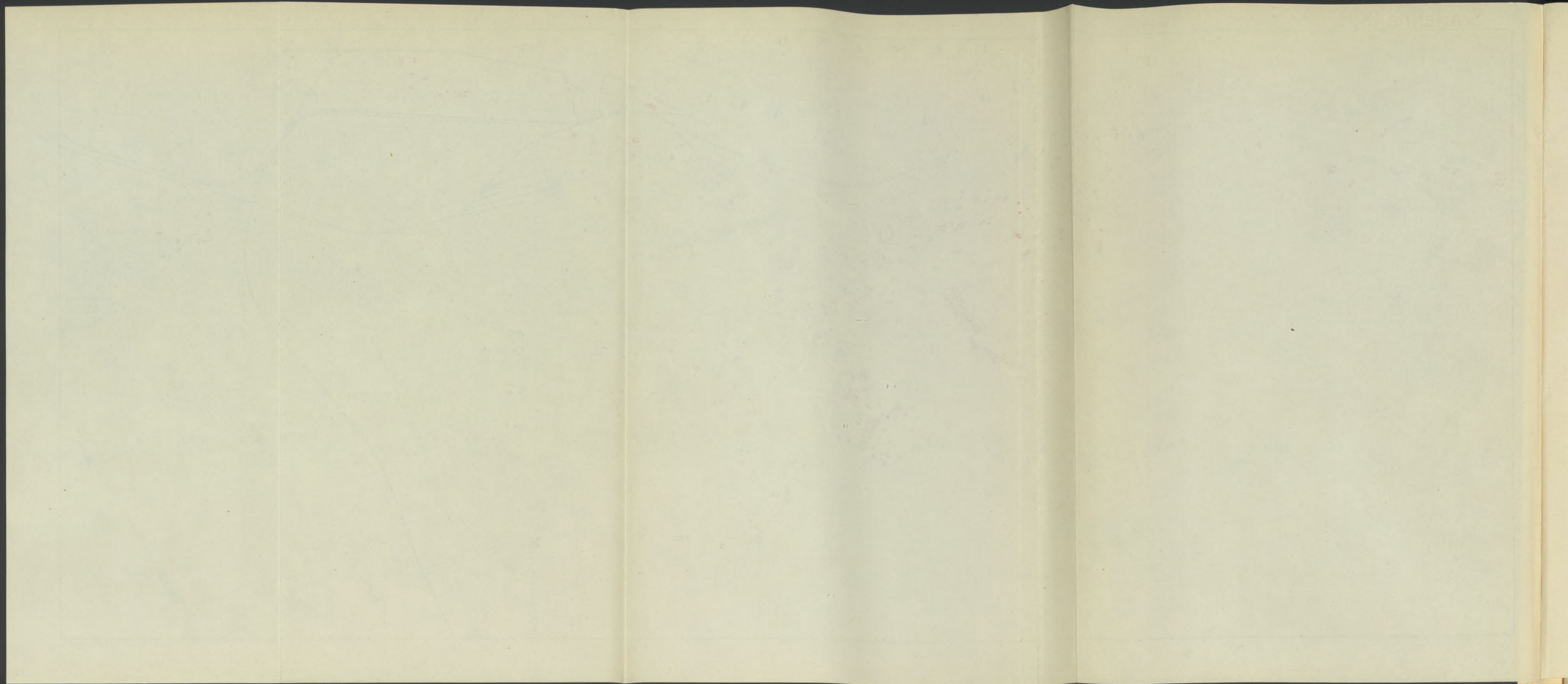
Febris typhoides 1895.

Scarlatina 1895.

Diphtheria 1895.

